

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JUNIUS 1. 1876.

283—22. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — nová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendő: külmagyarutca, 9 sz. —

P ü n k ö s t.

Jövel szentlélek ur isten!

Pár nap mulva megérkezik isten kegyelméből — talán, midőn közel és távol oly sokakra nézve szomorúságot, nekünk örömet hozva — a pünköst szent innepe, melyet a hajdani zsidók a törvény kiadatása emlékére és a bevezetett aratásért való hála-ünnepül szenteltek; de a mely a keresztyénségre nézve a világ-történelem legnagyobb eseményének emlékét újítja fel. Soha kicsiny forrásból eredő patak oly roppant kiterjedésű tengerré, olyan csekélynek látszó esemény oly világra szóló, óriás fontosságú, az egész emberiséget boldogító intézménnyé, minő a keresztyénség, nem lett. E napon alakult és alapult meg a keresztyén anyaszentegyház.

„Mikor pedig pünköst napja eljött volna, valának mindnyájan egy akarattal együtt. Akkor nagy hirtelenséggel, lőn az égből, mint egy sebesen zugó szél zendülése, mely eltelé az egész házat, melyben ülnek vala. És látának kettős tüzes nyelvet és üle mindenikre azok közül. Megtelének pedig mindnyájan szentlélekkel, s Péter előállván szóla — — Ezeket pedig mikor hallották volna, szivökben megkeseredének és mondának: mit cselekedjük, aai, férfiak? Péter pedig mondá nekik: térjete meg és keresztelkedjete meg mindnyájan a Jézus Krisztusnak nevében, a bűnöknek bocsánatára és veszitek a szentlélek ajándékait. A kik azért örömet vevék az ő beszédét, megkeresztelkedének és megszaporodának azon napon, mintegy háromezer lélekkel.“ Ebben a csoda teljesnek látszó, de könnyen megmagyarázható esemény elbeszélésében tette le az apostoli cselekedetekről szóló könyv írója az első keresztyén pünköst és a keresztyén egyház alapulása történetét. Ez és ilyen volt a keresztyénség első nagy pünköstje.

Sok század folyt le ez egyszerűségében is nagy és felséges pünköst után, azok folyamában sok pünköst innepet is szentelt a keresztyénség, míg a második, az elsőhöz hasonló pünköstöt elérhette és meg-

innepelhette. E második nagy pünköstje volt a keresztyénségnek: „a reformációkor.“ Ekkor is az isten lelke, a szentlélek — kit a keresztyének Pál apostol parancsa ellenére, „megoltottak“ tudatlanságuk, babonájuk, hitelenségük és bűneik által — eljött és a keresztyén vallást minden hozzá ragadott emberi tudományoktól, a reformátorok által megtisztította, helyreállította. Ez és ilyen volt a keresztyénség második nagy pünköstje. Vajjon, mikor lesz — mert lesz — a harmadik pünköst: ki tudná azt előre megmondani?!

De nem csak e nagyszerű, esemény-dús pünköstökben jött el az isteni szentlélek, hanem eljön most is, sőt eljött, munkálkodik ma is és fog munkálkodik az örökkévalóság végéig. Eljött és eljön szakadatlanul azokban és azoknak, kiknek van igaz, élő, jó cselekedetekben nyilvánuló, hitelenségtől és babonától egyiránt ment keresztyén hitük, kik nem hisznek vakon mindent és nem kételkednek mindenben. Azokban és azoknak, kiknek van résztvevő szivük és jó akaratuk, kik önmagoknak és másoknak csak a jót kívánják és teszik. Azokban és azoknak, kiknek van buzgó, állhatatos és szilárd jellemük az igazság, a jog, az erény mellett úgy megállani, hogy azoktól őket sem magasság, sem mélység, sem élet, sem halál, sem bárminő kísértetek, szenvedések soha el ne tántorithassák. Az ilyenekben és ilyeneknek ma is eljött sőt, eljön, és velök lesz, általuk munkálkodik a pünkösti szentlélek örökké.

Nincsen egyén, család, kisebb-nagyobb társaság, melynek soha pünköstje ne lett volna, melyhez a szentlélek soha el ne jött volna. Mert a szentlélek eljön mindenikünkhez, hogy értelmünket világosítsa. Ő tanít minket a természetben a természet által, a bibliában a biblia által, a történelemben a történelem által, az iskola, a templom és az élet által isten igaz ismeretére, okos tiszteletére, emberiségünk és célunk tudatára. „Eljön, hogy szivünket tisztítsa a bűntől, ettől a szenvedés, nyomor forrásától

és az indulatoktól, ezektől a bűn szolgálótól. Eljön, hogy keblünket a szeretet napja által fölmelegítse, megtermékenyítse, embertársaink iránti könyörület munkáinak gyakorlatára alkalmassá tegye.

Oh, vajha így és ezért jőne el — örömet hozva mindnyájunknak — a pünköst szent innepe most is. Így is jön az el, ha öntudatos, vallásos, buzgó érzéssel énekeljük: jövel szentlélek ur isten, töltsd be szívünket menyei ajándékkal, igaz, élő hittel, vallásos buzgósággal, szeretettel; keblünket az akarat tisztaságával, a jellem szilárdságával; elménket az értelem világával. Mert ha így és ezt teszszük, ha szívünket e menyei felséges vendéghez illően rendezzük be, akkor bizonyosak lehetünk, hogy hozzánk is el fog jőni. Oh, jöjjön is el mindnyájunkhoz! Hozzon magával örömet és boldogságot mindnyájunknak!

Azonban, nem csak az a pünköstünk lesz nekünk, mely pár nap után megjön. A jelenben általános keresztyén pünkösthez 8-ad napra — éppen szentháromság vasárnapján — egy másik pünköstünk is lesz, mely kizárólag erdélyi ev. ref. anyaszentegyházunk, illetőleg annak képviselői ker. közgyűlése által fog megtartatni. Mi ezt is pünköstnek tartjuk nem csak azért, hogy a szentlélekisten segítségül hivatik annak vezetésére, nem is csak azért a vallásos szertartásért, mely az ifju papokon végre hajtatik, hanem azért: mert a hol és mikor ref. anyaszentegyházunk ügyei elintéztetnek, annak az idő kívánalmi szerinti haladása, jóléte, virágozhatása eszközöltetik: azt mi szentlélek kitöltetésének, pünköstnek tartjuk. Jövel azért szentlélek ur isten, töltsd be sziveiket menyei ajándékkal azoknak is, kik e pünköstet fogják megtartani és azon anyaszentegyházunk ügyeit vezetni, intézni, hogy legyen áldott annak kezdete, folyása és vége s láttassék meg annak áldás-dús eredménye évszázadok múlva is; ne engedd, hogy az önzés, a viszálykodás ördöge kárt, romlást eszközölhessen anyaszentegyházunknak, hanem „legyenek egy akarattal együtt,” mint az első ker. pünköst hívei és kérdezők egyhangulag: „mit akartok, hogy cselekedjünk.”

Olvastuk az — ezen ref. pünköstre — a kerületi közgyűlésre a meghívót és annak fontosabb tárgyai sorozatát, melyek közül egy párra mi is elmondottuk volt szerény véleményünket. De csudálkozva vettük észre, hogy anyaszentegyházunknak ez idő szerint egyik legfontosabb és leggyorsabban elintézendő ügyét „theol. szemináriumunknak egyetemi színvonalra emeltetését” még csak említve sem láttuk. Pedig a mult évi ker

közgyűlés e tárgyra nézve egy 15 tagból álló bizottságot küldött ki. A kiküldött bizottság működött is. Annak egyik tagja, Szász Domokos, elnöki felhívás után, javaslatot is nyújtott be, melyet több tan-tekintély helyeselt. Vajjon, mi lesz ez ügyből?

Mi nagy szerencsének tartjuk, ha pap-jelöltjeink külföldi egyetemeket is látogatnak, de még nagyobb szerencsének tartanók anyaszentegyházunkra nézve, ha mindazokat, melyeket „ott” lehet tanulni, „ittthon” is megtanulhatnak, mert akkor nem csak némelyek, hanem mindenek is kellően kiképezhetnék magukat, nem csak azok, kiknek zsebök tele van. Ez pedig csak a Szász Domokos javaslata értelmében létesülhet. Azért: caveant et videant consules, stb. Vegyetek azért szentlelket ti, kik ker. közgyűlésünken működni, hivatva vagytok, hogy az világosítsa meg elméteket, hogy ne nézze kiki csak a maga hasznát, vagy dicőségét, hanem lásson be a jövőbe is s eszközölje anyaszentegyházunk fölvirágozhatását a jelenben a jövő számára. Kívánja

egy marosi ref. pap.

A szentlélek dogmájához.

Pünkösti elmélkedés.

(Folytatása és vége.)

2. Lássuk most a szt.-lélek dogmájának keletkezési mozzanatait. Régen, még a keresztyénség előtt, a zend nép vallásában Zoroaster a szellemi világban az isten eszméjét jó és rossz szellemre osztá s megszemélyesíté Ormuzd és Arimán név alatt. Az indusoknál a teremtő, megtartó és rontó szellem Brábma, Visnu és Siva név alatt lett a vallás kifejezése. Az egyiptomiaknál a legfőbb lény Jáó név alatt jön elő, mely Osiris és Sérapisra oszlik fel, ezen kívül meg van a hold-isten is Izis név alatt. Hát a régi görögök-nél és rómaiaknál csaknem minden természeti erőnek és tüneménynek megvolt saját istene, tehát csaknem mindenütt a politheismus uralkodott; csupán egyes tudósok emelkedtek valamivel feljebb a pantheismus fogalmában. Az Izrael népe, habár egy istent hitt is, de e hit nem rontotta le sem a pantheismus, sem a politheismus fogalmát, mivel azt ők csak saját isteneknek tartották, tehát más népekre nézve más szellemek létezését tételezték fel.

Ily történelmi világos tények után, ha megtekintjük az első keresztyén századokbeli tudósok és konciliumok véleményét és működését az isten-eszme körül, nem csudálkozhatunk, ha három személyt különböztettek meg az isten-lényegben s a szt. lelket

külön álló istennek kezdették állítani, tehát a fennebb említett történelmi okok folytak be a keresztyének előtt is az isteni személyek megkülönböztetésére.

Az emberiségnek vannak korszakai, melyekben a köz hasznon kívül meddő vitatkozások, szörszálhasogatások kedvesebbek előtte, mint a köz-űdv, ilyen korszak vala a keresztyénségre nézve a három első századra következett szabadság felderülése, azután a scholástika kora. Amaz az átok fegyverét, ez némi haszna mellett, a kicsinységek s hasztalan tárgyak feletti vita érdekességét akarta előtérbe venni. Az elsőnek érintett jellem-vonása jelzi az isteni személyek dogmájának keletkezését.

Voltak mindig tudósok, kik az egy isten képzetében háromságot, vagy többséget nem foghatván fel, az egy isten fogalmát hitték és állították. A szt. lélek dogmájának keletkezése a konstantinápolyi zsinatban 381-ben indult, hol Macedonius ellen a szt. lélek istenségét állították meg s azután csaknem minden zsinatban újra meg újra hangsúlyozták s hogy menynyire viszi a viszketeges ész az embert, mutatja a szt. lélek származásáról lefolyt vita; midőn némelyek csak az atyától származottnak állították. A keleti és nyugati egyházak meghasonlását a szt. lélek dogmája hozta létre, mert a keletiek csak az atyától származottnak állították; de a nyugatiak, minthogy a Krisztus istensége is meg volt állítva, a szt. lélek származásában is részt kívántak adni neki s 589-ben a toledói zsinatban hozzá tették „és a fiutól“ s ez a szó, vagy tétel elválasztá a keleti és nyugati egyházat.

Ha megtekintjük mind azon zsinatok vitatkozásait s mind azon hitvallásokat, melyek a szt. lélek és Krisztus istensége felett keletkeztek, csudálkozásunkat nem fojthatjuk el, midőn látjuk, hogy a viszketeges ész menynyire kívánt behatni az isteni lényeg természetébe s tudni akart az isteni lényegben minden titkot, mintha az emberi űdvhez valami tényleges haszonnal járulnának azon üres vitatkozások. De mi ne tartsunk ezekkel s ne akarjuk a szt. lélek így, vagy amugy származását, alakulását a maga belső lényegében megfigyelni, megismerni, mert minél inkább akarunk az isteni lényegben mindent felfogni, megérteni, midőn azt hiszszük, hogy közeledtünk az isteni titok felfogásához, annál inkább eltávoztunk tőle s minél inkább akarjuk meghatározni, annál nagyobb űr támad köztünk és az isten között.

A szt. lélek hatását csak érezni kell s csak az érezheti azt, ki képes felfogni mindenütt jelenvaló-

ságát, meggyőződve levén a fölö, hogy a szt. lélek, vagy igazság szelleme állandóan bennünk lakik, velünk van s így nem kell azt rajtunk kívül keresni s aggodalommal tekinteni utána, így a szt. lélek, vagy igazság-szellemének bennünk lakása által az isten, a Krisztus élő leszen reánk nézve, mert a ki az istent magán kívül keresi, arra nézve az isten csak holt valami leszen. Így értve az isteni szellem hatalmát keblünkben

3. tekintsünk azon áldott következésekre, melyek az isteni szellem hatása alatt boldogították s boldogítják az emberiséget. Az isteni szellem egészen átalakította a világot, a valódi miveltség és tudomány csak is a keresztyén országokban virágoznak s a haladás szelleme a keresztyén világ-nézetet egyetemességre emelte s a hol ez a szellem lakik s ez lelkesíti a kebleket, ott még a pogányokról sem lehet elmondani az Augustinus szavait, hogy azoknak fénylő erényeik csak tündöklő vétkek; mert távol legyen, hogy az igazság szellemét csak a keresztyénség körébe akarók bezárni, ha ezt tennők, akkor a judaismus partikulárismusával bélyegeznők a keresztyénséget s az isten országából kizárnánk minden más népeket.

Ez állítás nincs ellentétben ama fennebbi tétellel, hogy csak a keresztyén országokban virágozik a valódi miveltség és tudomány; nincs, mert találtatik egyebütt is jóra törekvő szellem, de az egyetemesség csak is a keresztyén népek között van kifejlődve.

Az isteni szellem hozta létre a tanító intézeteket, kórházakat, kised-óvodákat, bölcsődéket, stb. s hol valami boldogító intézetet, vagy szenvedést megszüntető intézményt látunk létre jöni, bátran feltehetjük, hogy a Krisztus szelleme, a szt. lélek, vagy az igazság és szeretet lelke működik ott; tehát mindig és mindenütt pünkösztöt innepel az emberiség, mikor és hol egy kegyes intézet létre jő. Nem az első pünköshti zendülésben szólalt csak meg a szt. lélek, hanem megszólal most is s áldott működése a keblekben felszámíthatatlan, mert ha velünk nem maradt volna, hanem az első pünköshti jelenet után elhagyott volna, a minden jó iránti lelkesedésre nézve boldogtalanabbak volnánk az árvánál, de velünk maradt az isteni lelkesedés s valamint eddig, úgy ezután sem szünend meg boldogítani az emberiséget az igazság, világosság és szeretet sugalmazásával.

És már így véve fel a szt. lélek fogalmát, a megigazulásra és megjobbulásra is egészen más alapot vetünk, mint a régi dogmák megengedik és a

régi theologusok megállították; mert ha az igazság szelleme a mi szellemi és erkölcsi életünk központjában — a lelkiismeretben van, akkor az isteni és emberi egymást áthatván, a megjobbulást, megigazulást a menynevei lelkesedésnél fogva magunk eszközöljük s a katolikus felfogás szerint nem opus operatumot hiszünk, hanem opus operansok mi vagyunk s nincs szükségünk grácia operánsra, hanem megvan nálunk a voluntás operans, s ez elég. Ez a valódi megváltás, mert a megváltás tényleg nem lehet más, mint a magunk-magunkkal való kibékülés, mit az isteni szellem, vagy a jó iránti forró lelkesedés hoz elő mi bennünk. Az opus operatum csak szolgálai állást ad követőinek, de az opus operans biztosítja a szabad, minden kényszertől ment emberiséget és csak ezen az úton haladhat az ember, mert ha megtagadtatik tőle a minden jóra törekvő akarat, akkor csak az elcsüggedés szomorú sorsára volna kárhozható s csak az egyház gyámsága érvényesülne felette; akkor még az isten mindenütt jelenléte is elzáratná tőle, mint a kiben, mint bűnös és minden rosszra alkalmas, valóban az isten nem lakhatik, ezek szerint miért akarnók a szt. lelket, vagy igazság szellemét úgy fogni fel, hogy annak belső és külső munkákat tulajdonítsunk, elég ha belsőleg érezzük a menynevei lelkesedést.

Továbbá, miért vitatkoznánk a dogmatikusok azon tételei felett, hogy a szt. lélek igaz isten, isteni tökéletességek tulajdonittatnak neki, stb. A mi az istenitisztelek tulajdonítást illeti Mát. 28, 19, Jézus szájába, feltámadása után adatik; a mi erre nézve felhozatik Rom. 9, 1. a lelkiismeret van hangsúlyozva, mely bizonyosságot teszzen a szt. lélek által; nem istenitiszteleket látok ebben, hanem a fennebbiek kapcsolatában csak azt, hogy a lelkiismeret az igazság ereje, szelleme által tehet valamiről bizonyosságot.

Mindezekből a következők, hogy a keresztyénység a szt. lélek ily felfogásában lehet a jövő vallása s világ-történeti hatalma csak azon új áramlatnál fogva létesült, hogy istent nem szigetelte be egy nemzet közé, hanem a szt. lélek, vagy igazság szelleme által minden népek atyjának tűntette fel.

Az első pont szerint a szt. lélek ama menynevei lelkesedés, a mely minden jóra, üdvösre vezet az embert, tehát az isteni és emberi lényeghez tartozik s mint ilyen közönséges és általános s mint ilyent nem zárjuk csak egyes ember körébe, egy nemzet, felekezet, vagy vallás keretébe, hanem az mindenütt az igazságban és világosságban hatását kivívja.

A második pont szerint nem vitatkoznunk annak

külön istensége felett s nem állítjuk, hogy az az istenségben egy különös személyt, vagy lényeg-kinyomatot adna, hanem mint menynevei lelkesedés minden jónak keletkezésekor lelkesíti az embert.

S a harmadik pont szerint nekünk embereknek, isteni fiúsággal bíró lényeknek, arra kell törekednünk, hogy ezen menynevei lelkesedés kinyomatai legyünk minden élet-viszonyainkban; így jó létre az üdv, így kevesülnek a fájdalomok s így leszünk mindig telyesek szt. lélekkel.

Kisantql Sámuel.

A prot. egylet gyűlése Kecskeméten.

A magyar prot. egylet jelen évi közgyűlését f. hó 13-án s a következő napokon tartotta. Az előértekezet d. u. 3 órakor tartatott meg s ezen a rendes gyűlés tárgysorozata állapított meg, a kiválóbb ügyek előleges s esti 8 óráig tartó megvitatásával. Máj. 14-dike reggel áldásos eső szakadt alá az égből, mely akár az istenitiszteletre, akár a gyűlésre való menetelnek nagy akadályára volt. Mind a mellett a 10,000 ember befogadására alkalmas s ez idő szerint díszes ref. templom, melyben az egyesület istenitisztelete tartatott, zsufolásig telt meg. Köztük mintegy 150 vendég. Az ének végeztével Fejes I. sátorallya-újhelyi ref. lelkész lépett a szószékre, tartván nagyszabásu s modern irányu tartalom-dús beszédet Jézus ama szavainak alapján: „még sok dolgok vannak, melyeket el kellene mondanom, de azokat most el nem hordozhatjátok, de midőn eljő az igazságnak lelke, elvezérel titeket az igazsághoz; nem magától veendi a szözlást, hanem a mint az Ur azt megjelentendi neki.“ Ez alapige már magában véve is sejteni engedi e sorok olvasójának, hogy a szónok a haladás, a lelkiismeret-szabadság jelszavait hangsúlyozva, a keresztyén vallás folyton jogosan fejlődhető s a tudomány vívmányaival egyen-lépést tartó életképességről beszélt; visszaverve az ez úton akár hátra tartó, akár maradó keresztyén-ellenes törekvést. Az istenitisztelek végeztével a lyceum auditoriumába gyűltek az egyesület tagjai és a nagy közönség. Legelőször is az egyesület elnöke szólalt meg; üdvözlőlvén az egyesületet a kecskeméti egyház nevében, a mely nem csak szívesen fogadja maga körében, de a mely az egyesület célja iránti rokonszenvét hivatalosan is kifejezni elhatározta. Az egyesület titkára Kovács Albert, majd Laukó Károly kecskeméti ev. lelkész fölolvasták az évi jelentést, mely főbb vonásaiban a következő. Az egyesület — úgy mond — terjed, de fogy is. Terjed, a menyneveiben folyton folyvást új hódításokat tesz, újabb és újabb tagok jelentkezésében, elveinek, irányának terjedésében; de fogy is, némely tagoknak visszavonulása, elnémulása által, a kik erkölcsi bátorság hiánya miatt félnek az ellen-tábor riasztó fenyegetéseitől. Az egyesület vállalatai virágzanak; lapjai, könyvei, theologiai könyvtára mindig szélesedő s így terjedő körré tágul ki. A biblia fordítása, e régi nagy óhaj-tás valósulni fog. Ballagi Mór, a fordításra e legilletéke-sebb egyén s az egyesület egyik oszlop-embere nem csak

hogy vállalkozott, de a kiadást eszközzését is felajánl s így kilátás van arra, hogy a biblia a közel jövőben, irodalmunk jelen fejlettségének megfelelőleg, magyaritva fog megjelenni. Ez értesülést a gyűlés nagy éljenzéssel vette tudomásul. A jelentésből kitűnt továbbá, hogy az egyesület választmánya gondoskodott a magyar protestáns egyház történetének megírásáról. E tekintetből három százados mulasztást igyekezett jóvá tenni, mint hogy ily történet eredetiben még nem létezik. Megírására, egyház-irodalmi téren előnyösen ismert Szeremlei Samu hold-mezővásárhelyi lelkész van megnyerve, ki az eddig gyűjtött adatok szaporítása tekintetéből a lelkészekhez felhívásokat intézett, mely felszólítások csak is Debrecenben, az orthodoxia hősei által, részesültek visszautasító fogadtatásban. A magyar kalomista visszavonás ez előidezőiről fájdalmasan értesült a gyűlés, míg ennek ellenében az, hogy e történet megírására némely kath. hatóságok a legnagyobb készséggel ajánlottak adatokat szolgáltatni, a legnagyobb örömet költött. Dr. Kovács Ödön vallás-bölcseleti tankönyvét az egyesületnek ajánlván, e könyvnek az egyesület általi kiadása elrendeltetett. A fiók egyesületek némelyike szép sikerrel működik. A pesti ref. egyházmegye lelkészi értekezlete fiók-egyesületté alakult s említésre méltó elhatározása az, hogy minden pap egyháza történetét egy év alatt írja meg. A titkári jelentés után Jesko János, pécsi ev. lelkésznek kellett volna értekezést olvasni a „vallás-tanításról a népiskolában.“ Minthogy azonban előre nem látott események által akadályozva lett megjelenésében, a tárgy szabad vita alá bocsáttatott s ekkor kezdődött a gyors-írók működése,

a kik a ref. lyceum tanuló ifjusága közül kerültek ki, számra nézve vagy tizenketten. A tárgyat bevezető szavaival az elnök hozta szönyegre, kiemelvén ez ügy fontosságát s a mult évi gyűlés ez ügybeni nézeteit. Ballagi Mór szerint a tanító feladata a belső vallás kifejtésére irányozni minden előadását s ez nem káté, de minden tárgy előadása által eszközölhető. A pap feladatául marad a dogma szerinti vallás-oktatás a gyermekek serdülő korában, az úgy nevezett konfirmációnál. Dogma szerű, vagy is felekezeti vallást vinni az iskolába, anynyi, mint pártvillongást vinni a templomba. A népiskolai vallás-tanításra nem minden pap való. A tanító ismertesse meg a bibliát, mikor a növekedő gyermek valamely egyháznak tagja akar lenni, akkor kezdődik a pap feladata, a káté, az agenda szerinti oktatás. Ezen kérdés azonban teljesen nyílt kérdésnek hagyatott, mely körülmény nagyon hibásnak tartható. A második értekezés volt Ferenc József unitárius lelkészé e cím alatt: „A vallás külformáinak befolyása a hit-életre.“ E nagy szabásu s hatásteljes értekezés végével a hallgatók lelkesedésének Jancsó Ádám gymnázialis tanár adott kifejezést, a szerzőnek minden felekezeti tekintélyes férfiak nyújtván elismerésül jobbjait. Az idő délutáni két órára járván, a gyűlés tagjai közébredre távoztak a „Magyar korona“ című fogadóba, hol az ügyesen rendezett ebéd közben csakhamar pohár-köszöntésre került a sor s táviratok olvasása, melyeket a meszsze távolból a gyűlésen meg nem jelenhető egyesületi tagok küldtek. Éltetve lettek Török Pál, Pap Gábor, Karsay Tamás, Kun Bertalan superintendensek, kik az egyesületnek nyílt barátai s többen.

TÁRCA.

Protestáns egyháztörténelmi adatok.

Közlő: Szilágyi Sándor.

I.

Alázatos hűséges szolgálatomat ajánlom nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak, stb.

Kegyelmes uram, az nagyságod kegyelmes engedelmeiből haza jöttem egy kevéssé a takarodásra; a mikor eljöttem Ecsedből, kegyelmes uram, az istálló mellett való két bástya megcsinálták, az egyikre az lövő szerszámot is felvonattam, ugy vagyon, az másik bástya tapasztatlan volt, de mikor onnét eljöttem, Tömösváry Boldizsár porkoláb uramnak meghagytam, hogy azt is éjjel nappal tapasztassák; ugy hiszem, kegyelmes uram, az is meg fogott eddig készülni. A kőművesek a belső várban való garádicsokat csinálják, rakják. Bizony, szivem szerint akarom vala kegyelmes uram, ha a ceit-ház megkészülhet volt; de a mint látom, elmulik az idén az, de bárcsak a régi ceit-házat héjaznák, bojoznák az idén meg; az eső ne menne beléje. Kegyelmes uram, a gyalogok valóban bucsuznak, mióta eljöttem Ecsedből, az mint porkoláb uramék írják, esztendejek, havak eltölt; nem egyéb az oka, kegyelmes uram, hanem a búzát sajnálják, hogy régi öszszepenészlött búzát adnak nekik, magam is látám, ke-

gyelmes uram, hogy bizony valóban szegény, magok is azt mondják, kegyelmes uram, bár tiszta rozs volna, csak lenne olyan, hogy ehethék meg; dohos ne volna. Ha isten haza viszen Ecsedben, tudom, bizony menten reám jönnek, én bizony nem tudom kegyelmes uram, mit kell velek cselekedni, ha nagyságod valami kegyelmességét nem mutatja hozzájuk; most penig takarodás van, egy gyalogot sem találunk; mindazonáltal megirtam a porkoláboknak, egyet se bocsássanak el hirem nélkül; az sem jó, kegyelmes uram, ha erővel tartja ember őket, annál inkább nem találni gyalogot. Kegyelmes uram, azt is alázatosan jelentem nagyságodnak, mint kegyelmes uramnak, itt Váradon valóban rút, utálatos, mocskos prédikációkat kezdettek a váradi mesterek tenni. Egy Serédy Sámuel predikált az elmúlt vasárnap, nagyságod kegyelmesen megbocsásson, az mind én hallottam, én ugy irhatom nagyságodnak, azt mondá a prédikáló székéből, hogy a papok gyűlése nem igaz gyűlés volt, nem szentírásból lett, az sem igaz ember, a ki akaratjából volt, az sem igaz ember, a ki ott volt, nem igazán deponálták a váradi papokat; nem is pap az a mester, csak meg kellene, kegyelmes uram, fogni; Nadáni Mihály instanciájára küldötte volt fel a váradi ekklészia. A másik Torpay nevű mester az szerint prédikálott. Az nagyságod részéről sem kellene egy fillér fizetést is ne-

kiek adni. Gargóc Mihály uram annál is nagyobbbat mondott itt a váradi prédikáló székből, prédikál ott egy Koloszvarról jött mester, a ki most Szalárdon lakik, talán nagyságodat is előhozta a prédikációban; a mint Gargóc uram beszéli, reá is izent Gargóc Mihály uram, én akkor Ecsedben voltam, Gargóc Mihály uram voltaképpen tudósíthatja a dolog felől nagyságodat. Kegyelmes uram, ezek a váradi depositus papok nem hogy megalázták volna magokat, de még feljebb jár az elméjük. Nagyari gyalázza a nagy jámbor püspököt s a Szilasy esperestet; a váradiak mostan meg fogják nagyságodat találni a papok felől; a mely nagyságodnak szóló levelet irtak, Nadani Mihály, Incédi Mihály uramék minutálták, ha el nem bomol, de bizony igen veszekednek fölötte. Gargóc Mihály urammal ketten elvégeztük, kegyelmes uram, a gyűlésekben se menjünk. Kegyelmes uram, a papok gyűlése után csakhamar az ecsedi pap azt prédikálá, hogy nem jó, a miantyánkot elmondani, a csak pápista forma; bizony megérdemlené, kegyelmes uram, csak menne ki Ecsedből, több afféle dolgai sok vagyon nekie. Isten nagyságodat, stb. Datum in Várad, 18. julii, 1655.

Nagyságodnak szegény méltatlan szolgája

Solymosy Péter, m. p.

Külcim: Illustrissimo ac Celsissimo Principi Dno Domino Georgio Rákócy, stb.

(Eredetije a m. kir. kam. levéltárban.)

II.

Alázatos szolgálatomat ajánlom nagyságodnak, mint kegyelmes aszszonyomnak. Az ur isten nagyságodat kívánatos és jó egészséges hoszsza étellel, szerencsés mindennemű áldomásokkal áldja meg.

Szombaton, Berekszászban létünkben adák meg kegyelmes aszszonyom mind nekem s mind Zákány uramnak az nagyságod méltóságos leveleit, mind az szegény fogságban levő Nagy-Ari uraméknak szóló levelével nagyságodnak és az nap sok dolgaink levén egész napestig, vasárnap küldém meg az nagyságod levelét ő kegyelmeknek, magam is irván ő kegyelmeknek. Tegnap hozván választ az oda ment ember, im nagyságodnak elküldöttem; tudom kegyelmes aszszonyom, nagyságodnak derekasabban és voltaképpen megírták ő kegyelmek minden állapotjokat, de én nekem három s négy szóval tevén levelemre választ, semmi bizonyost nem érthettek állapotjok és szabadulhatások felől; hihető azért, hogy ha valamely ember kezében akad is az nekem írt levél, valami alkalmatlanságot ne hozzon ő kegyelmének, mivel ugyan úgy tanították volt az levél-vivő embert az úton-járáshoz, hogy ha ki elvinné is tüle az levelet, csak azt az levelet mutassa meg, melyet nekem irtak, az nagyságodnak irt levelét pedig senkinek ne adja. Az mint mindazáltal értekezhettem szegényeknek állapotjok felől, azt reményilem kegyelmes aszszonyom, lehet még akadék dolgokban, melyből ugyan csak az nagyságod kegyelmessége és mellettek buzgó istenes igyekezet által szabadulhatnak ki. Ha kegyelmes aszszonyom, az itt való sok akadékos dolgok engednék, ma estvére ki igyekezném menni csak Rákósig is, de úgy látom, kegyelmes aszszonyom, nem egy hetet s kettőt, hanem többet kívánna az mulatásra az itt levő dolog, mert az udvar-bíró maga fekvő állapotban lévén, csak zenebonálkodtak az vice

udvar bíróval, az ispánok s tövel hegygyel volnának ezek őszsze, ha egy böcsületes ember, Borsvaj uram nem volna köztök; az mint lehet mindazáltal kegyelmes aszszonyom, ez egy s két nap alatt alkalmas helyében állattam őket; az udvar-bíró is azonban talán jobban fellábad, mivel az itt való némely szükséges dolgok azt kívánják, hogy visszamenésem előtt is tudósítsam nagyságodat; nem akarám elmulatnom, hogy itt véghez ment dolgaink felől is nagyságodat ne tudósítsam. Az berekszásziak és váriak között veszekedésben levő dolgot szombaton eligazították, egész napestig fáradván benne. Az minemi igazítást ezelőtt az kassai kamara tött volt ezen dologban köztök, melyre consensust is vettek, voltak az császárnál és azután ismét azon végezést helyben hagyták volt, az deputatus akkori fő emberek, szorgalmatosan megvizsgálván, mi nem tudjuk mitül esett volt kegyelmes aszszonyom, noha láttunk valamit benne, de nem az régi királyoktól adott privilegium szerint itélték volt, hanem igyenesen ellene volt mind az két végezés, melyet mi nem hagyhattunk helyben, most kegyelmes aszszonyom sok volna még írásra, isten haza vivén, megértheti nagyságod, avagy ha Zákány uram nálatmnál hamarébb megyen haza, tudom megbeszéli nagyságodnak. Az berekszásziak valóban nehezen szenvedik, de nincs mit tennünk az igazságban, nagyságod kegyelmessége lehet rajtok ezután is, az első két végezés álljon meg, vagy az mostani; mind méltatlanul cselekedtek az váriakkal, az behajlott és ispán kézhez adott marhájakat is, az berekszásziaknak kell kiváltani. Hogy penig nagyságod méltósága ellen idegen vármegye tisztjeihez folyamodtak, nyilván kitetszván, hogy kötelességek ellen cselekedtek, valakik részesek voltak benne, dijjokon maradtak negyven-negyven forinton. Hasonlóképen az rab elbocsátásáért is, és az nagyságod parancsolatjának megvetéseért és magok szarvak emeléseért és szabad bíróság vételekért is, dijjokon maradtak mind egész tanácsul; hittel megmentheti magát, a ki részes nem volt benne; ugy vagyon kegyelmes aszszonyom, némely hittel menti magát közülök, hogy mind egyikben s mind másikban tudatlan vétkeztek, de bizony nagy része úgy látom, vakmerőségből cselekedett; az mint eszünkben vettük, valóban ásitánának az szabad városi republicai névre, magános, szabados életre, kiket bizony méltó, kegyelmes aszszonyom érdem szerint és törvény szerint is immár megbüntetni, had félelemjenek az többi is rajtok esett büntetésen, mert bizony vannak együgyüségből vétkeztek is közöttök, de valóban vakmerőek is vannak. Az itt való épületekbe váltig munkálódnak, de mint hogy derekas az munka, hamarébb nem végezhetik. Az ceit-ház Pogonyban immár elvégeztek kettőt, még három hátra, ezeket is elvégezik egy s két nap. De az ancor vas miatt leszen az hátramaradás; mert az minemű tiz darab vasat hoztak is Patakról, nem arra való, hogy olyan derekas épületet véghez vihessenek belőle, hanem im kegyelmes aszszonyom, egy darabcsa fából formát küldött az fundáló, melyet elküldöttem, ilyen temérdek formán csinálják az vasakat, öt szál vas kell ilyen temérdekségű, az hoszsza penig mindeniknek négy-négy ölnyi legyen; ha penig olyan hoszszan nem csinálhatnak is ott, bátor két-két darabban legyen, itt könnyű őszszeforrasztani, csak tel-

Jék ki az négy öl hosszúság az két-két darab vasból. Ezzel kegyelmes aszszonyom anynyira kell sietni, hogy addig az boltozáshoz nem foghatni, mert addig csinálnák az vasakat az falban, mindjárt ez a vas kívántatnék; nagyságod kegyelmes aszszonyom, parancsoljon megcsinálása felől. Az téglát most égetik, abból nem lenne fogyatkozás csak az vas készüljön el. Az csatornát immár fel kezdik csinálni, de zöld festéket nem lehetni itt sehol, sem Szathmárt, sem az asztalosoknál, hanem Eperjesről kell kegyelmes aszszonyom hozatni, azt mondja az asztalos, ott találni, tizenhat font kellettik, jobb megmaradjon benne, azt mondja, hol egy forinton hol egy talléron is adják fontját, ezt is mindjárt meg kellene hozatni. Az palota menynezeti csinálása felől is eleget beszélgettünk kegyelmes aszszonyom, de mig meg nem cserpezik ujabban, bizony károsnak látjuk addig az menynezését csinálni, mert igen-igen csöpög mindenütt, mikor esső vagyon, mind elvesztené az esső. Ha az cserpező érkeznék, ehez kellene fogni elsőben is; harmincezer cserép leszén immár készen, valóban fogatkozik ugyan az cserép-égető mester, hogy jól csinálta és égette a cserépet. S most is kegyelmes aszszonyom ugy látom én, nem anynyira az cserépnek rossz volta miatt csepegne az házak, mint azért, hogy az meszet nem csinálták volt jól az cserépesnek és oly késő elmúlt időben, hogy az dér ette ki az száradatlan mésznek erejét; ha az idő ki nem rekesztene bennünket, az meszet meg tudná csináltatni hozzá, ugy látom, az fundáló. Egyéb itt levő dolgok felől búségesen beszéllek kegyelmes aszszonyom nagyságoddal, isten haza vezet. Az isten nagyságodat éltesse sokáig kívánatos állapotban. In Arce Munkács, 12 juli, 1656.

Nagyságodnak alázatos szolgája

Incedi Mihály s. k.

(Folytatása következik.)

Péter sziklája Romában.

(A római pápa-uralom alapjának megvilágosítása.)

(Folytatása és vége.)

A jézsuiták ugyan csak azt állítják, hogy egy ilyen esemény, mint némely természeti észszerű igazságok, az „egyház“ által a természetfeletti kijelentés igazságainak magaslatára, méltóságára emelhetetik; így tehát a kath. hit egy része s viszont e hit alapja és forrása is ebből telnek ki. Ha mi azonban készek is volnánk egy ily mester-fogást megengedni, miszerint bizonyos „tekintély“ egy oly esemény emeljen „természetfelettivé“, mely által egykor ép ő magamagát formálá természetfelettivé — a mi kissé az ismert Münchhausen-féle nagy tettekre emlékeztet — még akkor sem lenne e kérdés elintézve, mivel éppen a kérdéses tény természetes feltételei, történelmi szilárdsága és kifogástalansága hiányzanék. Ezekből folyólag, nagyon természetesen nem lehet máskint, mint hogy a pápai egyház-uralom és hatalom történelmi alapjának valótlansága kimutattatván, ez magát ezen hatalmat is valótlannak mutatja ki, azt megintgatja s végre is összeomláshoz vezetendi; de nem így megfordítva, t. i. ezen uralom és hatalom milliók általi való vak elismerése és régi fennállása; ama valótlán alapot igazzá, szilárdá és „természet-felettivé“ soha nem teheti. Lehetnek sokan, különben elfogulatlan és gondolkozni

tudó katolikusok, kiket az ily magyarázat s megvilágítás fájdalmasan érint, gyötrelmesen megindít; minthogy egyfelől a római pápaság péter-páli alapzata ellen felmutatott tények és érvek súlyát kénytelenek elismeri; másfelől azonban még sem merik elfogadni, aláírni a hagyományos római állítások valótlanságát, mivel azzal az egész római pápai egyházszerkezetnek el kellene esni és a katolikusoknak oly sok századon át tartott tévelygése még is igen óriási nagynak látszanék előttük. Valóban, az csakugyan lehetséges és megfogható, hogy bizonyos tévelygéshez csak azért ragaszkodnak oly makacsul az illetők, mivel az igen nagynak látszik arra, hogy egyszerűen feladhassák, azaz, hogy a tévelygők előtt lehetlenségnek tetszik nyilván beismerni azt, hogy ők oly hosszasan időn át oly nagy tévelygésben nyakig voltak. Ez az eset a mi kérdéstünknel is. Így esik meg az, hogy legtöbben a történelem-ítési kutatások eredményét sokfélekép hajlandók elodázni; mivel elviselhetetlennek találják azt, hogy oly sok millió ember évszázadok óta az ellenkezőt oly szilárdul hitte s magát a római rendszernek feltétlenül alávetette; mivel oly sok jelentékeny, oly sok szép talentum, ismeretgazdag, erkölcsileg s vallásilag kitűnő férfiak ugyanazt tévők; végre, mivel éppen maga az ember nem igen örömet ismeri be, hogy eddig tévedésben volt.

Ezzel szembem kell jegyeznünk, hogy az említett tévelygés csak azért és ugy látszik oly borzasztó nagynak, mivel hogy katolikus részről oly hosszasan igényelték az abszolút igazság birtoklását minden más egyházakkal szemben, melyeknek alig tulajdonítottak egyebet a tévelygésnél, a létel-jogot azonban mindannyitól — miután tényleg el nem vehették — szóval legalább megvonták. De ha — a mint a méltényosság és okosság kívánja — ezen tulságos követelést — miszerint ők egyedül vannak az igazság kiváltásos birtokában — feladják s meggondolják, hogy a kath. egyház is az emberiség történetének egy momentumuma, mely ép ugy, mint minden más, a történelmi fejlődés feltételeinek alá van vettette: akkor bizonyára nem fog többé a feltakart fundamentális tévelygés oly kirívó nagynak s elhordozhatatlannak feltűnni.

A katolikusok minden meggondolás nélkül — csupán igazhivői kötelességérzetből — vádolják ama közel 1000 milliónyi embert, kik ugyanazon időben velök együtt e földtekét lakják, eretnkséggel, tévelygéssel, sőt kárhözatosággal; de hát egyáltalán oly lehetetlen rájuk nézve az, hogy ezen általános emberi tévelygést, melyet oly készségesen tulajdonítanak másoknak, magukra is kiterjesszék és megengedjék azt, miszerint ők sincsenek az emberiség közös sorsa alól kivéve? Pedig a dolog természete, a történelem megvizsgálása, az okosság és a szerénység erkölcsi kötelessége ugy kívánnák. Ha tán azt vetnék ellen: még is csak nehezen hagyhatta egy el isten az „ő egyházát“ kezdettől fogva, miszerint megengedje annak, hogy valótlán, kóholt alapot vessen s ez alapon a keresztyénség századokon át téves irányban fejlődjék és anynyi uralom-vágy és szenvedély kielégítésére használtassék fel; akkor ajánljuk, megfontolás végett azt: hogy még is csak nehezebb azt elhinnünk, hogy isten az egész rajtuk kívül levő emberiséget — tehát nemzedékenkint közel 1000 milliónyi embert — lelki sötétségben és kárhözatban hagyott és csak a felette kisebb rész, az alig 200 millió katolikus számára volt atyailag érző szive. A világ-talánynak ilyen kényelmes megoldása s a lelkeknek képzelt előnyökön alapuló kevély önfelmagasztalás által való megnyugtása többé már éppen nem fentartható; a mi istenről alkotott jobb felfogásunkkal, a mi humanitásról s történelmi fejlődésről alkotott fogalmainkkal soha össze nem egyeztethető. Minden arra utal, hogy a világ-talánynak egy új és jobb megfejtését igyekezzünk találni.

A mi pápai ellenfeleink természetesen konokul fognak az őik respektive hagyományos nézeteik általános érvényesítésének eszméjéhez ragaszkodni; a pápaságot mindezek dacára közvetlen isteninek és természetfelettinek fogják nyilvánítani, s mindazt elátkozzák, mi ily nemű igényeiktől az elismerést megtagadja. S nem fognak késni, ama klaszszikus lókuszt a római egyházra alkalmazni: „a pokol kapui nem fognak azon (t. i. a római Péter szikláján épült egyházon) diadalmat venni.“

Ezt mi csak úgy záradékol, röviden jegyeztük meg, mivel a pokol kapuinak a római pápasághoz való fennebb említett békés viszonyát illetőleg velük egyet értünk. Nem a pokoli hatalmak, hanem az igazság és a történelmi fejlődés folyamán megizmosodó felvilágosodás hatalma fogja e dicsőített pápaságot megdicsőültté tenni és az fog annak egész rendszere fölött diadalmaskodni. „Különbén nem is volna érthető, hogy a „pokol kapuinak“ minő érdeke lehetne a „pápai kény-uralom“ megdöntésében, midőn eszközei ennek is igaztalanok, hamisak, céljai ennek is veszedelmesek és romlást okozók, midőn a szabadságnak és valódi emberi megnemesülésnek, szilárd jellemnek ez is máig oly nagy ellensége — uralma fentarthatása végett.“

Kiben szilárd azon meggyőződés, hogy e világ s benne az emberiség nem egy vak sors, vagy sötét, céltalan szükségesség játéka: az bizni és remélni fog, hogy az igazságnak győznie kell a tévelygésen, az álnokságon és az azon alapuló uralom-vágyon, ha tán nehéz küzdelem s hosszantartó fokozatos verseny után is. El fog végre már jöni az idő, midőn meg kell engedniök, el kell ismerniök, hogy azon hit, miszerint Péter apostol Romában volt s ott egy abszolút érvényű s hatalmu pápai uralmat alapított, nem valódi tény, hanem egy képzelődés alkotta tévelyen alapul.

Végre is, be fogja mindenki látni, hogy a rom. theologusok állítása e kérdésben „történelmileg“, „vallás-erkölcsileg“, sőt éppen kath. „dogmatikailag“ is tarthatatlan és félrevetendő. Történelmileg: mivel sem a szentírásban, sem az első keresztyén hagyományokban valódi, határozott történelmi bizonyítványok arra nézve nincsenek, sokkal inkább az ellenkezőnek nyomai vannak. Vallás-erkölcsileg: mivel a legfőbb vallásos és erkölcsi igazságok s parancsok nem lehetnek egy oly kétértelmű s történelmileg igazolatlan s tarthatatlan „tekintély“-hez elválaszthatlanul fűzve, nehogy azzal együtt az emberiség eme legfőbb javai is megingattassanak, vagy feldulassanak. Végre, még dogmatikailag: mivel ezen állítólagos történelmi tény, mely nem csak dogmatikai jelleget igényel, hanem pláne az egyház minden dogmai forrásának s alapjának akarja magát feltolni, maga sem felel meg azon bibliai s történelmi kellékeknek s feltételeknek, melyek bármely egyház valamelyik dogmájához szükségesek; sőt a felvilágosult, megtisztult hit és modern tudományossággal szemben még csupán csak azon „tekintély“ önkényes állításai s hatalom-szava által tartatik fen, mely magát ép azon sokszor említett „állítólagos történelmi tény“ nevében erőszakolja rá a hívő együgyűsége, mint történelmileg igazolt és isteni, vagy is természetfeletti úton alapított intézmény.

Lénárt József,
papjelölt.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Nemes cselekedet. Kedves kötelességemnek tartom, a nyilvánosság eleibe hozni, hogy m.-szopori birtokos mélt. Elekes György ur egy újabb jelét adta vallásos buzgó-

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

ságának. Ugyan is, a közelebbi napokban, a héderfái ev. ref. egyház számára Kolozsvárt egy gyönyörű szép márvány urasztalt készítettett, mely diszes mű folyó hó 25-én szállítatván Héderfájára. Egyházam egyszerű, vallásos népe, mely már többször részesült az adományozó szivességében — e kedves ajándékát is, a leghálásabb érzéssel fogadta s öröm könyek között vette s állította fel azt rendeltetése helyére. E szép tette is a nemes adakozónak mig egyfelől áldozatkész jó szivéről tanuskodik, ugy másfelől a minden felekezetiességen felül emelkedni tudó, mivel lelkét mutatja fel. Isten sokáig tartsa meg, mint a legjobbak egyikét. Egyházam nevében fogadja hálás köszönetemet. Héderfája, május 28-án, 1876. Szilágy Károly, ev. ref. pap.

— Ne csokoljátok a gyermekeket! E felirat alatt közöl a „Düss. Anz.“ egy „orvos“ aláírással egy figyelmet érdemlő intést, mely nagyobb elterjedést is megérdemel. A közlemény a következő: „Gyermekeket megcsokolni, a legborzasztóbb szokások egyike. Szándékosan használjuk a kifejezést „legborzasztóbb“, mivel gyöngédek akarunk lenni; bár a „gyilkos“ jelző már a nyelvünkön forog. Igen, nagyságos aszszony, „gyilkos!“ Talán még emlékezik ön arra, midőn mintegy 15 nappal ezelőtt egy nagy shawillal nyaka körül X. aszszonyt meglátogatta? S a mint a kis Jankó a szobába ugrott, ön látszólag túlradó gyöngédséggel megragadta őt s „kedves kis fucska“-nak nevezvén, összeviszszu csokolta? S azután elbeszélte, hogy mily borzasztó torokfájása van, hogy az azelőtti napon egy hangversenyre való meghívást is vissza kellett utasítania, mivel torka nagyon meg van dagadva? Önnek semmi gonosz szándéka nem volt a gyermek élete ellen s még is oly bizonyosan megölte azt, mintha a gyöngéd csókok helyett strychnint, vagy arsenikumot adott volna neki. Az ön gyöngédségének mi lett a következménye? Két vagy három nap mulva a „kedves kis fucska“ szintén torokfájásról kezdett panaszkodni s midőn az orvos eljött, az egy szó „dyphteritis“ elég volt, hogy mindent megmagyarázzon. — Ma az ön látogatásának emléke: egy piciny, frisen hantolt halom a temetőben. — Az anyának természetesen a legkisebb gyanuja sincs önre, ő a veszteséget, szokás szerint, az isteni gondviselésnek tudja be. Az orvos nem zavarta e hitet, mert ez ép oly oktalanság, mint kegyetlenség lett volna; nekem azonban bizalmasan elmondá, hogy egyedül az ön „rettentő ostobasága“ — ezek voltak a szavai, nagyságos aszszony — okozta a kis Jankó halálát. — Nehéz volna megítélni, hogy a most uralkodó roncsoló toroklobnak mily része tulajdonítható az ily gondatlan-ságnak; az azonban tény, hogy felnötteknek oly kis mértékben szokott lenni dyphteriájuk, hogy azt egyszerű meghülésnek veszik; s mivel a meghülés nem ragadós, semmi roszt sem találnak abban, ha lehetüknek másokat kitesznek, abban meg éppen semmi veszélyt nem látnak, hogy ajkaikat másnak az ajkaival érintkezésbe hozzák. — Gondoljuk meg azonban azon tényt, hogy a dyphteria a legtöbb esetben a betegség csiráinak közvetlen átplántálása által terjed; gondoljuk meg továbbá, hogy a betegség anyagának átplántálására nincs jobb eszköz, mint a csókolás s hogy végre a csókolás minden alkalomnál szokássá lett, s nem fog feltűnni, hogy e betegség oly könnyen járványossá lesz. Természetesen, esztelenség volna minden dyphteria-ragályt a csókolásra tolni, mivel erre más faktoroknak is van befolyolyása; de azt bizonyára mindenki belátja, hogy a kicsinyekre nézve sokkal jobb lenne, ha kevesebbet csókolnák őket. Egyetlen csók már gyakran egész családokat megmérgezett s a leggyöngédebb is jöhet azon helyzetbe, hogy tudta nélkül a leggonoszabb betegséget terjeszti. Azért teljes szivünköl ajánljuk, hogy a gyermekeknek békét hagyjanak.“

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betüivel Kolozsvárt.

➡ Mai számunkhoz van mellékelve az „Erd. ev. ref. egyházker. egyház-jogának“ 20 iva.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JUNIUS 8. 1876.

284—23. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőség iroda — nová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

624.—1876.

Az „Erdélyi Prot. Közlöny“ t. szerkesztőségének.

A magyar keleti vasút társaság m. t. t. igazgatósága, igazgató-tanácsunk megtalálására, folyó évi 5246. szám alatt tudatá, hogy a f. é. N.-Enyeden tartandó egyházkerületi közgyűlésre utazó tagokat (a felterjesztés szerint a fő- és algonodnokok kivételével) a kerületi közgyűlési meghívó előmutatása mellett, folyó évi június 8-tól bezárólag ugyan e hó 26-ig menet s jövet a II. kocsi osztályban III. osztályu egész jegy és a III. osztályban II. osztályu fél-jegy váltása mellett leendő szállítást engedélyezte, megjegyvezvén, hogy a szállítandó podgyászra nézve rendes illeték fizetendő. Miről az egyházkerületi közgyűlés tagjai a kedvezményezett szállítás igénybe vehetése végett értesítettnek.

Igazgató tanácsunk felhívja a t. szerkesztő urat, hogy sziveskedjék becses lapjában ezen értesítést közzé tenni.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsától

Kolozsvártt, 1876. június 6-án.

Nagy Péter.

Bodor Antal.

Egy kis számvetés.

„Pusztulunk, veszünk!“ Ez a szomorú szózat hangzik fel, valahányszor anyaszentegyházunk közügyeiről beszélünk. Egyházak enyésznek el, napról-napra hanyatlanak a romlás örvénye felé, a még fennállók is, alig-alig hallatszik egy örvendetes hír valamelyik egyház virágzásáról, emelkedéséről, már százfelől jön a panasz ezer bajról, melyek egyházaink élet-erét vágják, tépik, mint emésztő férgek.

Keressük minden felé a baj forrásait, okolunk mindent: a társadalmi viszonyokat, az al-miveltséget, az azzal járó vallási közönyt, hitetlenséget, egyháziatlanságot. Ráfogjuk a papra, hogy nem elég buzgó-

sággal, lelkiismeretességgel gyakorolja hivatalát; okoljuk a tanítót, hogy nem fordít elég gondot az új nemzedék vallásos képzésére, sohajtozunk a régi jó idők után, mikor még — a példa-szó szerint — a kő is lágy volt, az emberi szívek is lágyabbak, fogékonyabbak voltak minden jó és nemes iránt.

Az egyházi felsőség látja a betegséget mindinkább járvánnyá fajulni, tesz óv-intézkedéseket szigorubb-nál-szigorubb rendeletek által, alkot újabb meg újabb terveket a hanyatlás ellensúlyozására, melyeknek azonban utolsó szava legtöbbször: egyházak fizessetek; holott pedig, ha a minden baj egyedüli okát, a betegség igazi forrását akarjuk megismerni, megláthatják, hogy éppen az a bajunk, hogy már fizetni nem tudunk, hogy szegények vagyunk.

Nem mondom én, hogy minden egyházra oly végtelen terhes, saját szükségleteinek, az egyházmegegyei és kerületi célokra kirótt összegeknek fedezése, mert vannak — istennek hála — tetemes jövedelemmel bíró egyházaink; de hogy a legtöbbször a hanyatlás okozója a fizetés-képtelenség, azt teljes bizonyossággal merem állítani.

Csak nem régen is (e lapok f. évi 7-ik számában) olvastunk n. l. aláírással „egy anyagilag hanyatlásnak indult egyházzal“ valóban megdöbbentő közleményt, mely egyház pedig, tudomásom szerint, legnépesebb és virágzóbb egyházaink közül való volt; félek, hogy ha őszinték lennénk, az ilyenekről szóló krónikák vastag könyvvé növekednének.

Nem szándékom, nagyon részletezni a dolgot s megnevezni valamely egyházat, vagy többeket is, a mint pedig lehetne; mert tudom, hogy exempla sunt odiosa, de mert az általános állapotot eléggé jellemzi, egyik virágzónak állított és mintegy 900 lelőkből álló egyház anyagi állapotát tüntetem fel, az egyház nevének megemlítése nélkül.

Biztos bevétele az egyháznak, szőlője termésén kívül, mely évenként 150—200 frtot jövedelmez, semmi nincsen. S hogy ez is mily kevésbé biztos, mutatja

e jelen év, mikor a fagy a szőlőt egészen semmivé tette, így tehát ebből jövedelem ez idén nem lesz.

Kiadásai: egyházmegyei és kerületi rovatok 16 frt 50 kr, egyházkerületi képviselők díjaul 16 frt 18 kr, épületei biztosításáért 29 frt, adó 90 frt, dézmas szőlője megváltásáért évenként 22 évig 17 frt, bel-hivatalnokai fa- és pénz-fizetésében 120 frt, egyházi épületei fentartására általában 20—40 frtig, összesen 308 frt 68 kr. Fizetni kell ezután két tanítójaért az állami nyugdíj-intézetbe 24 ftot. A leendő domestikára legalább évenként 20 frtot.

Meg vannak terhelve ezeken kívül az egyes egyház tagok pap és tanítók búza és bor fizetésével, tandíjakkal, stb. És ezek fedezésére, az egy szőlő-jövedelmén kívül, semmi alap nincsen, mert bár magtára van, de az alapját képezendi egy ujonnan építendő iskolabáznak. Mi történik tehát? A kepe a szokott útonmódon csak bejön, de a pénz-kiadások fedezésére rovatok készítettnek, melyek évről-évre a közszükségletek szaporodásával növekednek, melyek kivált az újabb címek alatt levők, szépen alig, legtöbbször exekúcióval csak bevehetők, de mindenestre fel kell hogy szedessenek, mert a nélkül az egyházat terhelő kötelezettségek nem teljesíthetők.

Szomoruan győződhethetnek meg azok, kik néha mint vizitátorok fordulnak meg az egyes egyházakban, hogy ez így van legtöbb helyt, midőn látják, mint szaporodnak fel a hátrálékok különböző címek alatt évről-évre, nem azért pedig, hogy jóakarát nem volna az egyház tagjaiban, vagy a pap lelkiismeretlen lenne, hanem a végtelen elszegényedés miatt, mely napról-napra kevesbiti az adni képes egyháztagokat, az életképes egyházakat, mert fájdalom, mindennapos esetté vált az utolsó nyomorult évek alatt az, hogy az állami adó-végrehajtó alig lép ki a küszöbön, nyomban utána megy a községi rovatalt sürgető bíró, ez még bent van, már fogja a kilincset a kurátor, hogy az egyházi követeléseket felszedje. És tessék elhinni, hogy míg az állami és községi terhek végrehajtását ha nem békével is, de legalább kevés panaszszal eltűri a nép, addig az egyházi rovatok, kepe felhajtásáért, 'stb. hangos zugolódással fakad ki és elkárhoztat papot, tanítót, kurátort, templomot, iskolát, melyek fentartását sok részben felesleges tehernek érezi.

Valóban, bár előttünk van a közdi-vásárhely „derék példa,” mely mint oáz tűnik fel a pusztában, mindazáltal ténynek marad az, hogy az egyháziatlanság mind nagyobb mérvet ölt, a növekvő szegénység és ebből folyólag az egyházi terheknek, az egyházak

tagjaira naponként súlyosabban nehezedeése miatt. Itt pedig már alig-alig segíthet valamit a pap, birjon bár apostoli lelkesedéssel is, az ő szózatát túlharsogja a mindennapi szükség-lármája, mely gyilkolója a buzgóságnak. És azután ő is megkivánja, hogy megérdemlett munka-díját, szerény fizetését megadják, ez által pedig szónoklatának hatása sok részben semmivé van téve. A csudák kora lejárt, a mustár-magból csak ritkán néhet fellegetek érintő élőfa.

Boldogok azon egyházak, hol dézma-kárpótlás képezi a bel-hivatalnok fizetését, azok könnyen fedezhetik a közszükségek miatt rájuk rótt tartozásokat és az ily egyházak virulni, fejlődni is fognak fokozatosan. De nézzük meg csak figyelmesen a kepefizető egyházak életét, nem okolva hiába senkit, nem vádolva senkit méltatlanul, mert az a legigaztalanabb, bár mai napság divatos eljárás ugyan, hanem vizsgáljuk a hanyatlás okát gyökerében s meg fogjuk látni, hogy az emésztő féreg a szegénység, a fizetéképtelenség. Egyéb orvossága pedig e kóros állapotnak más nem lehet, mint az egyházak csoportosítása s ez által a beteg bár, de életképes elemeknek összesítése s erősebbé tétele, képesítése arra nézve, hogy mind saját szükségleteiket közerővel fedezhessék, mind a közterheket könnyebben hordozhassák.

Addig pedig, míg ezen már az egyházkerületben is felszínre került kérdés megoldatnék, vessünk számot magunkkal s mielőtt valamely újabb meg újabb, bár nemes célú intézményt akarunk is létesíteni akár az egyházmegyékben, akár az egyházkerületben, úgy tegyük azt, hogy ne a fizetés legyen abban a jelszó. Sőt igyekezzünk azon, hogy a meglevő terhek is, ha lehetséges, fogyasztiassanak, mert el van érve a végső határ, mikor a kell ellenében ez a rideg szó áll merevül: nem lehet.

Surányi Gyula,
peéri ref. pap.

N y i l t l e v é l .

Kolozsvár, jun. 5. 1876.

Szerkesztő ur!

Mai napon egy új lapot kaptam kezemhez, az „Egyház és Iskolai Szemle” első és mutatószámát, (megjelenik hetenkint egy iven, dr. Bartok György, nagy-enyedi ref. lelkész szerkesztése mellett.)

Szerkesztő ur engedelmével számot akarok adni a bonyomásról, melyet rám az új lap gyakorolt.

Pusztá megpillantása e lapnak az öröm érzetét ébreszté fel bennem; mert teljesülve látám azon régóta ápoló óhajátomat: vajha, az enyedi férfiak és a velők szorosabb

összeköttetésben álló szellemi erők — miután közreműködésük támogatásában az „Erd. Prot. Közlöny“ előttem ismeretlen okból már az egyházpolitikai viszályt megelőző időben sem igen részesítették — saját közlönnyt tudnának létesíteni és fentartani, mely színterül szolgálna látható, érezhető, jótékonyhatású munkásságuknak, általában a magyar protestánsizmus, közelebről az erdélyi ev. ref. egyház javára! Valóban, eljött az ideje, hogy a midőn unitárius atyánkfiai szellemi javaikat oly ügyesen és okosan tudják értékesíteni, hogy, úgy szólva, kereskedői boltjukban nem igen hever elárúsítatlan portéka: a reformatus Bethlen-főtanoda emberei se tartsák elásva képzettségök kincseit.

Azért, mohó vágygyal vettem kezembe az új lapot és olvastam el annak cikkeit. De nem mondhatnám, hogy előlegesen fölébredt örömem az olvasás által semmi zavart ne szenvedett volna. Mert látván a „Tájékoztató“ és a „Dogma“ feliratu cikkekből, hogy az új lap minő szellemenben és irányban akar munkálni, kényszerülve valék, kérdeni magamban: minő szükségét akar pótolni az új egyházi közlöny?

Ugyan is, az új közlöny az úgy nevezett modern irány érdekeinek ígérkezik szentelni munkásságát. Ez iránynak pedig az erdélyi részekben vannak már közlönnyei. Ott van a „Keresztyón Magvető“ és az „Erd. Prot. Közlöny“, melyek minden legkrisebb elvi differencia nélkül ugyanazon eszméknek, nézeteknek tolmácsai, terjesztői, a mely öszhangzást legkevésbé sem ártálja az, hogy az utóbbinak általam is öszintén szeretett szerkesztője, saját álláspontjának határozott fentartása mellett, szives, tapintatos és loyális volt, időnkint tért engedni némelyeknek közülünk is, kik magunkat az ortodox protestáns világ egyik, vagy másik árnyalatához tartozóknak tudjuk. És én azon szeretetnél fogva, melylyel egyházunk iránt viseltetem, nem tudom eléggé óhajítani, hogy minden élet-jelenség, mely egyházunk terén, habár az ellennézetűek körében merül is az fel, a lehető legderakabb legyen; ezért ha bár méltán lehetek nagy föltevessel az enyedi férfiak ereje, munkaképessége felől, tagadhatlan, hogy a velők ugyanazon theologiai iránynak hodoló kolozsvári férfakkal való egyesülés egy és ugyanazon közlöny munkaterén még kitünőbb dolgozatokat szolgáltatott volna az olvasó közönségnek.

De a fennebbieket tekinteten kívül hagyva is, elmondhatni, hogy az új lapnak igazi létjogot csak a kitünőbbnél pozitívabb célok felállítása és persequalása adott volna; az új lap igazi szükségét csak a pozitív alkotás, a védő és ovó fentartás eszközeinek ápolására, terjesztésére irányuló törekvés által potolt volna.

Maga az új lap is tartalmaz olyan nyilatkozatot, mely éppen most kifejezett meggyőződésemet, akarva nem akarva, inkább erősíteni, mint tagadni látszik. Ugyan is „A dogma“ feliratu cikk írója is elismeri, a hogy modern párttal szemben „pénzen is kellene venni egy kis ellenszólást.“ Ez ellenszólás, hála istennek, meg is történt, legalább túl a Királyhágon és folyton hallatja rendreutatisó szavát a debreceni férfiak részéről és csak saját szerű fel-fogás, mondhatjuk, elfogultság az oka annak, hogy „A

dogma“ írója a debreceniek munkásságában csak is olyan áldást lát, a melyben nincsen köszönet. Lehet, hogy „A dogma“ írója viszont az én elfogultságomat fogja látni abban, hogy én meg amaz „ellenszólásban“ valódi áldást látok, nem „jeget“, hanem „idején és késő való esőnek“ áldását.

Azonban, bár mikint is álljon a dolog a királyhágon-tuli modernizmussal és a vele szemben létre jött „ellenszólással“, mindnyájan tudjuk azt, hogy itt a Királyhágon innen, ha történt is egyszer-máskor némi „ellenszólás“, de egyházunk lét-alapjának, az egyházi hitvallás drága kincseinek konszerválására, védelmére rendes irodalmi organum még nem létesült. Pedig, ha iszonyatosak a pusztítások, melyeket körül-belől egy század óta előbb a legsekélyesebb racionalizmus, újabban pedig ennek édes leánya, a negatív kritikizmus (néha nagyon is kritikátlan portéka), alias: a modern theologia, a magyar protestáns egyházban általan veghez vitt pusztító hidegével, romboló fagyával: leginkább az erd. ref. egyház vallás életét dermesztette meg. Állításom valódiságáról akárki meggyőződhetik, ha egy pillantást vet nálunk azon helyekre, hol a gyülekezet vallásos életének legszembeötlőbb nyilatkozatát szokás és kell is keresni, ha t. i. egy pillantást vet templomainkra, közis-tenitiszteleteinkre, némely fontos istenitiszteleleti tényezők felőli felfogásra, ha tapasztalni fogja a szemlélő, hogy a gyülekezet énekét csak a kántor énekli talán egy-két szál hamis torok segítségével, hogy a házaspárok megáldatása csak igen ritkán, a keresztség kiszolgáltatása pedig éppen soha sem történik az ur házában; sőt az urvacora is igen sokak által pusztán a Jézus halálára emlékeztető cselekvénynek tartatik, nem pedig szakramentumnak, azaz, a kegyelem eszközeinek.

Igaz, kétségbeesésre még mind nincs okunk, mert egyházunk hivei közé még hatalmas elemeket számíthatni; egyfelől a tulajdonképi népet, másfelől éppen legkitünőbb főuri családainkat, amazokat a természetes józan ösztön, emezeket leginkább a fejedelmi kor szent és dicső hagyományja megőrizte attól a szédelgéstől, hogy a modernizmus hamis bankóit értékes pénz gyanánt fogadják. De fájdalom, a középosztálynak egy, számra jelentékeny része, a klarissimus professorok nagyobb része, (s ezek kezében van léteve az ifjuság nevelése), sőt még a lelkeszi karnak is legalább egy részecskéje, szóval azok, kik egy kissé, de csak kissé megizlelték a tudomány poharának csöppjeit: a legsivárabb tagadás phlosophiájának hódolnak.

Azért, az egyház-alkotó, egyház-szervező Bethlen Gábor legnevezetesebb hagyatékának örökösétől, N.-Enyedtől olyan elvek és tanok ápolását vártuk volna, melyek az egyház öszszemarcangolt, megsebzett testére inkább gyógyító, forrasztó, mint szétromboló választó-viz lettek volna; olyan elvek és tanok ápolását, melyek a leendő lelkipásztoroknak alkalmas szellemi tápszerű szolgáltak volna a végre, hogy erősödjének egyházuk iránti szeretetben, a pozitív alapokon nyugvó, pozitív eszközök, nem pedig üres álmok által fentartandó protestáns nép egyháza iránti forró szeretetben, hogy megerősödjének a hitben, mely maga is erő, istennek ereje,

építő, alkotó, fentartó erő. Ezért kérdök kételkedve: vajjon valódi szükségét pótol-e az új lap?

Az új lap létjoga felől tehát csak azért bátorodom kétségkedni, mert oly úton kíván haladni, mely inkább a szétbontás, mint az egybekötés ösvénye. Már pedig nálunk, ez idő szerint legalább, nem a jeizett irányu munkásság „az egy szükséges dolog.”

A modern szintelenségnek s nem éppen ártatlan határozatlanságnak feltűnő példáját mutatja fel a lap programjának azon paszszusában, mely a lap legfőbb tárgyát „a vallásos életet” érinti. Ide vonatkozólag az új lap mindössze is csak annyit ígér, hogy a vallásos élet élesztésére fog törekedni; mintha egy új miniszter programjában csak azt ígérné: hogy tárcája körébe tartozó és nem másnemű dolgokra fogja irányozni munkásságát. Egy egyházi lap azon nyilatkozattal, hogy a vallásos életet akarja éleszteni, még nem sokat mond.

Mert a kérdés, melyre egy új egyházi lap programjának felelni kell az, minő úton, minő eszközök által akar a vallásos élet élesztésére munkálni. Mert a vallásos életet lehet éleszteni a feticizmus, vagy a brahmizmus, vagy a mózaizmus, stb. útain is; vagy ha a keresztyénség életkörében akarunk maradni, haladhatunk a katholicizmus, a protestantizmus utain; emitt viszont fölhasználhatjuk az evangyeliom pozitív alapján álló protestans egyház eszközeit, vagy követhetjük az inkább négáló, mint affirmáló párt tanácsait. De a vallásos életnek minősége és értéke egészen más, a szerint a mint egyik, vagy másik úton és módon törekszünk azt ébreszteni, éleszteni, kifejtteni. Igy például, hogy csupán a protestans élet-körben maradjak, egészen más nemű és értékű leend az a vallásos élet, melynek tanítójául, szerzőjéül (de nem fejeül) hirdettetik a Jézus (de nem a Krisztus, mert a legtisztább féle modernizmus szerint a Jézust Krisztusnak mondani, nagy obskürancia,) az a Jézus, a ki a magyarországi prot. egylet egyik tagja szerint, (Simén Domokos) nem valami több és más, mint a legszabadabb és legszellemdusabb zsidó volt; az a vallásos élet, melynek istene nem személyes, öntudatos, önakarattal bíró lény, hanem holmi pantheistikus fogalom-káprázat, kihez tehát imádkozni, haszontalan kárba menő vergelődés. És viszont egészen más nemű és értékű leend az a vallásos élet, melynek nem csak szerzőjéül, de fejeül, központjául hirdettetik a Jézus, ki „ama Krisztus, a ki eljövendő volt,” kiben az isten és ember egyesülésének „nagy titkát” csodálhatjuk; az a vallásos élet, melynek embere hiszen az istenben, mint „mindenható atyában, menynek és földnek teremtőjében,” a ki, ha kérünk tőle „a Jézus nevében,” megadja a mi kérésünket.

„Az erdelyi reformált egyházak szellemi középpontján” más irányu lap létrejötte lett volna szükséges, csekély véleményem szerint; azért kérdem ismételtlen is: vajjon valódi szükségét pótoland, valódi hiányt töltendő be az új lap?

Ugy hiszem, hogy ismételtlen föltett kérdésekre igénytelen cikkem fejtegetéseiben a felelet is meg van adva, a mi, röviden kimondva, abból áll: én az új lapot szükségét pótlónak tartani, nem tudom. Azért, ha születése indokát

keresem, azon véleményre kell hogy jöjjenek, hogy az új lap az egyház-politikában ellenlábasa fog lenni az „Erd. Prot. Közlönynek,” miután a két lap, illetőleg a két párt között theologiai differencia éppen nem létezik.

Ide vonatkozólag azonban találgatásokba bocsátkozni, nem akarok, miután az egyház-politikai tér ugy sem az én mezőm.

Baló Sándor.

Egy kérdés.

Püspök ő méltósága mult év október 23-ról 1154. sz. a közli a n. m. vallás- és közoktatási miniszter urnak 23,477. sz. alatti azon rendeletét: „hogy a katonai személyek körül végzendő lelkészi teendők (keresztelés, esketés, temetés) számára minden anyakönyv végén néhány lap, vagy iv, az egyházközség népességéhez képest, a küldött mintákhoz való szoros gazdálkodással rovatostassék ki és a végrehajtott lelkészi tények azoknak megfelelőleg jegyeztessenek be.”

Nem említve azt, hogy nyomtatott anyakönyveink koránt sem bírnak anynyi rovatval, mint a kiadványképpen közölt minták, melyek egyike 12, másika 15, harmadika éppen 17 rovatot foglal magában, oly címekkel és feliratokkal, melyeket az, anyakönyvek osztályozásaiba beilleszteni teljes lehetetlen: egy előttem nagyon lényeges kérdés igényel megfejtést; az, t. i. kiket lehet érteni e szó alatt: katoná? Csak azokat-e, kik be vannak sorozva 3 évi rendes szolgálattételre a sor katonasághoz? Vagy azokat is, kik e szolgálati idő kiteltével haza bocsáttatván, még 7 évig tartalékosok? És a honvédek az egész kötelezettségi idő tartama alatt ide értetnek-e?

Ha csak az első eset forogna fenn, akkor nézetem szerint, a kisebb városok s falvak lelkészeinek (hol rendes katonaság nincs) nem lenne szükségök ily elkülönített anyakönyv vitelre; annyival kevésbbé, mert ily esetekben a tábori lelkészek végzik a lelkészi teendőket, kiknek rendes anyakönyvük is van.

Azt kell tehát föltennem, hogy e rendelet a két utóbbi esetet foglalja magában. És itt ismét kérdések sokasága merül fel.

1) Mely éven kezdődjék az ily elkülönített anyakönyv?

2) Mi nehézségek állhatnak elő a 7. évig tartalékos és talán 20 évig is szolgálat-köteles honvédek gyermekeit illetőleg? Kivált népesbb egyházakban, hol ugyanazon nevű szülők nem ritkák? Melyik bába kíséri figyelemmel, katonás-e a gyermek? Vagy csak hason nevű, de felmentett, azaz, be nem sorozott egyénéké?

3) Miután idő folytán az ily egybeesketett katonák száma fogja az egyházak tagjainak igen nagy többségét alkotni, csaknem szerfelettivé fog válni a rendes anyakönyv s menynyi vétség nem történhetik évek folyta alatt s hogy a nem katoná gyermekek azokéinak, a katonáké pedig rendes polgáriaknak iratnak?

Az alsó-borsódi egyházmegye f. év april 10—20 Tisza-Tarjánban tartott gyűlésében a katonai anyakönyvek vezetése alól felmentetni kérte magát, elégnék tartván, egy anyakönyvet pontosan és lelkiismeretesen vezetni s kifejtve,

hogyan azon különös rubrikák a legjobb akarat, a legszorgosabb utánjárás mellett sem tölthetők be pontosan. („Prót. Egyh. és I. Lap” 1876. 19. szám 594 oldal.)

Nem lenne-e célszerű, az erdélyi egyh. kerületi gyűlésnek is ily értelmű feliratot intézni az illető helyre? Vagy legalább magyarázatot kérni, teljes körül-írásával e kife-

jezésnek „katonai személyek.” Mert e kifejezés értelmesebb egyéni fogalmak szerint különböző lehet s egyik lelkész egy, másik másképpen magyarázza.

Hogy tehát egyenkint és biztos uton járhassunk, eligazító magyarázatot kér

egy eligazodni akaró ref. pap.

TÁRCA.

Protestáns egyháztörténelmi adatok.

Közlő: Szilágyi Sándor.

(Folytatás.)

III.

Alázatos szolgálatomat ajánlom nagyságodnak, mint kegyelmes aszszonyomnak.

Kegyelmes aszszonyom, a nagyságod kegyelmes parancsolatja és instrukciója szerint, ez elmúlt pénteken indultam vala meg Beszerménben az semi-generalis gyűlésre, szombaton oda érkezvén igen későre, másod napon úgy mint 3 presentis az templomba bemenvén, prédikáció után a mikor minden embernek ki kellett menni a templomból a prédikátorok intimációjára, én Gicey urammal együtt, a kik a nagyságod s magam szolgálói velem voltak, ben maradván, elvártam míg azon gyűléseknek alkalmosságát közönségesen nem deklarálták, melyet püspök uram maga deklarált először, annakutána, minthogy az ő kegyelme szavát nem mindenik értették, Tornay uram feljebb való szóval megjelentette, hogy tudni illik, az mi kegyelmes fejedelem urnak ő nagysága levele érkezvén, a váradi két prédikátor assumpciója felől, melyre képest engedelmességgel ez mostani semi-generalis promulgáltatott. Azonban mikor ezeket proponálta volna, egy debreceni deák elő jöve s egy supplicációt ada be a zsinatnak, melyben Nagyári urat vádolja, hogy őtet ez elmúlt napokban a váradi scholában a váradi deákok megverték, és midőn panasznál ment volna Nagyári uramhoz, ő kegyelme is megszidogatta és előle kiüzte, nem hogy satisfactiót tétetett volna a váradi mesterekkel; Nagyári uram hallván ez ellene való vádlást, ő kegyelme becsületesen mentette magát és kész lesz vala megbizonyítani, hogy a dolog különben volt, mivel a deák részeg volt és részegen ment ő kegyelmére, sokszor kérte menjen el az házatúl, mert semmi igazítása nem lehet ő kegyelmének a scholában mostani állapotjára nézve, a részeg deák azzal semmit sem gondolván, ő kegyelmének azt mondotta sok emberséges emberek előtt maga házánál: ha igaz pap volnál megbüntetnéd, a kik engem megverték, erre ő kegyelme busultában rosz embernek mondotta a deákot s maga elől kiüzte. Ez kegyelmes aszszonyom ok nélkül való ok-keresés, avagy a Nagyári ur dolga, hogy ezzel is megnehezítették, azért subordináltak volt. Ezt egy órányi ideig forgatván az papok, arra halasztották, hogy ha Nagyári uramnak valami köze vagyon a deáknak, avagy Nagyári uramnak a deákkal, más úton keressék egymást. Ismét elővén az semi-generalis a generalis a két prédikátor felvétele, előhivatták ő kegyelmeket, Nagyári uram az

semi-generalis előtt hosszú beszéddel, sok racionálisan mentette magát, mondván azt is, hogy az mostani semi-generalisra kegyelmes urunk parancsolatjából jöttek, melyre nézve tovább mint legyen az ő kegyelmének állapotja, tudni kívánja. Egy kevéssé kiküldvén ő kegyelmeket az templomból, diskuráltanak az papok s arra végeztek, hogy ha az urunknak adott reversalist, ahoz még ők többet tevén, megtartandják s a semi-generalisnak obligálják magokat, őket assumálni készek lesznek. Ezeket így conduclálván, annak utána behivatott Nagyári uramékát és ő kegyelmeknek megmondván az deliberációt, csak elhültenek bele. Ismét újabban nagy obtestációkkal kényszerítették az semi-generalist, hogy ilyen nagy rettenetességet ne kövessenek rajtok, tekintsék meg eddig való sok szenvedéseket és azt is, hogy ők nem vétettek, mert a ritust Váradon úgy találták, senkit meg nem botránkoztattak, melyért sem depositiót, annál inkább fogságot nem érdemelhetek és hogy az ő megfogattatások, az szent miniszteriumnak eddig bevett rendtartása, szokása ellen lett volna, melyben nem anynyira bántottak ők meg a magok személyekben, mint az szent miniszterium, arra is kényszerítvén az semi-generalist, hogy ne kívánjanak tőlük hasonló obligatiót, mint a melyet urunknak adtak, nem lévén hasonló ők urunkhoz, sem urunk ő kegyelmekhez. Ezekre is kiküldvén őket az templomból, egyebet nem deliberáltak, hanem a mint annak előtt, sőt nehezítették dolgokat azzal, mintha az szathmári generalis végezését improbálnák és mindeneket méltatlan szenvedték volna Nagyári uramék. Viszont behivatván ő kegyelmeket az templomban, megmondották, most is az semi-generalis ugyan csak az elébbeni deklaráción maradt meg, lássák ő kegyelmek, ha adnak, ha nem is reversalist, ők nem kényszerítik; de az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának megírják, hogy ő rajtok az assumptió el nem mult, hanem Nagyári uramék nem állották meg az ő nagyságának adott reversalist s nem is resipiskáltak. Harmadszor is instantiát tettek Nagyári uramék, kényszerítvén az semi-generalist az élő istenre s magok lelkekismeretire, hogy ne terheljék őket s lelkekismeretét valami reversalis adással, hanem elégedjenek meg azzal, hogy a szent miniszteriumra erős hittal megesküdtenek, mert ők egyebet soha nem akarnak tanítani, hanem csak az proféták, evangyelisták s apostolok irását. De ugyan semmit sem hajolván az semi-generalis, ugyan csak az elébbeni deliberációja mellett maradt meg. Ebben kegyelmes aszszonyom sok idő tölt, látván én is az alkalmosságot, Nagyságod nevével különben nem köszöntöttem az papokat, magok adván meghallgatásomra okot,

hanem így exordióltam beszédemet. Az mi kegyelmes aszszonyunknak ő nagyságának értésére levén ez a mostani kegyelmetek kongregatiója, ő nagyságától bizonyos dolgoknak deklaratiójáért küldettünk kegyelmetekhez, minden kegyelmességét ajánlván kegyelmeteknek ő nagysága. Ez mellett kredentió-nalis levelét nagyságodnak prosentáltam, melyet igen alázatosan és becsülettel vevén nagyságodtól, mint kegyelmes aszszonyunktól, megolvastatták és megolvassága után, igen becsületesen, szép csendesen meg is hallgatták az nagyságod tülem izent követtségét, melyet a mint Isten legjobban tudom adott nagyságod méltóságára nézve az szerint proponáltam, megjelentvén ő kegyelmeknek, mely nagy fájdalmasan értette legyen nagyságod, hogy ez elmúlt szathmári generalisokban ő kegyelmek oly corclsumokat, statutumokat condáltak volna, melyek konfessiókkal és orthodox doktorainknak írásaival nem egyezne, többi között az helvetika konfessióknak 17-ik és 27-ik részei ellen, melyre ő kegyelmek hittel kötelesek volnának és az helvetika konfessióknak megirt részei szerint, propter ritualia nem is deponáltathatnék az prédikátor; de ezekről is tovább menvén ő kegyelmek, minnek előtte megfosztának tiszteltül az prédikátorokat, nem tudatik mi okból, magistratus kezében való adást végeztenek. Ez is Kalvinus Jánosnak institúciójának irt II. részének második punktuma ellen vagyon, mely ő kegyelmek végezéséből magokra, maradékjokra s mindnyájunkra és vallásunknak megromlására sok alkalmatlanságok és gonoszok következnek, 1) mert consideratióban kellett volna venni ezt ő kegyelmeknek, miért kell privatióban venni propter ritualia az prédikátort, holott az helvetika konfessió nem mondja azt? 2) Kalvinus institúciójában nem javallja igazságosnak lenni az magistratus kezében való adását, meg kellene ő kegyelmeknek arról emlékezni, a magyarországi korona alatt, kicsodák a magistratusok, a mint reá emlékszem, három evangyelikus urnál több magistratus avagy főispán nincsen Magyarországon, a többi mind pápisták, a kik sem személyünknek, sem vallásunknak nem lehetnek bírói, sem törvény szerint való exekutori, sőt inkább az mi vallásunknak gyűlölöi s ellenkezői, a kik ennek utána megértvén ezt az ő kegyelmeknek végezetét, ottan csak depositióban menjen is a prédikátor dolga, kapva-kapják ezt az alkalmatlanságból következett alkalmatosságokat. Itt kegyelmes aszszonyom két vagy három példával is erősítettem a dolgot és minekutána bő szókkal deklaráltam volna, arra kényszerítettem ő kegyelmeket, ezen végezéseket ha úgy vagyon, változtassák, modifikálják, úgy hogy jövődöben se magunknak, se maradékainknak, annál inkább keresztyén vallásunknak romlására ne legyen. Szóval való propositiómat elvégezvén, mondtam ő kegyelmeknek, minthogy az szó elmulik és az emberek is meghalnak, jövődö üdökre nem maradhatna meg ez ilyen szóval való deklaratió, én ezeket írásban foglaltam és ha az semi-generalisnak úgy tetszenék, kész volnék nagyságod nevével beadnom, in forma protestatió-nis, de úgy, hogy ha az zsinat pecsétí alatt kiadnák pro futura cautela. Hogy peniglen szóval sem mondtam egyebet, az mint írásban letettem, az protestatiót a semi-generalis előtt írásban is megolvastam, melyet kegyelmes aszszonyom, nem úgy tettem le, a mint nagyságod másokkal megíratta volt,

hanem úgy arányzom bővebb s jobb declaratióval, ha itthon nagyságod parancsolta volna, azt a protestatiót megcsinálnom, itt talán még annál is rendesebben, üdöm levén hozná, megirtam volna, de nem levén akkor parancsolatom nagyságodtól, ez aránt hallgatnom kellett. Mindezeket meghallgatván az semi-generalis, hogy ő kegyelmek nagyságodnak választ adhassanak, az templomból azon voltak, kimenjünk közülök, de kegyelmes aszszonyom, abban is evincáltam ő kegyelmeket, hogy nagyságod nem lévén part, hanem summa Patrona Magyarországon, nem veszen erről deliberaciót, hanem vigyáz magunk vallásának megmaradására, azt is megmondván, több magistratust mágánál nem akar nagyságod maga jószágában szenvedni.

(Folytatása következik.)

Castelar a vallás-szabadságról.

A spanyol kortes a mult hetekben tárgyalta az új alkotmány-javaslatokat s már el is fogadta. Azoknak egyik lényeges fejezete az, mely a vallás gyakorlatáról szól. Az intransigens ultramontánok, számra 40-en, módosítást terjesztettek be, melyet a legvadabb türelmetlenség szelleme hatott át. A kortes szabadelvű többsége azonban elvetette azokat. Ezen viták alatt szólalt fel újra Castelar és tartott egy oly beszédet, mely méltán sorakozik azon szónoklati remekművekhez, melyeket tőle már ismerünk.

Beszéde, melyet ez alkalommal tartott, következőleg hangzik.

„Mi, kik azt hisszük, hogy az ember már természeténél fogva vallásos lény, hogy az emberiség egy vallási testület, nem ismerhetjük el az államnak azt a jogát, hogy mindenki számára mintegy hivatalos vallást állítson fel. Patriotismusommal kiegyeztetetlen a gondolat, hogy férfiak, kiknek lelkiismeretük van, kik köz- és polgári érdekekben gazdagok, kik a műveltség és szónoklat kincseivel ékeskednek: az állam kényszerítő eszközei által a hittételek megtartására szorítottassanak. Ezt megtették ugyan a Pharaok, Nebukádnezárok, Nerok, Diokleciánok, IX. Károlyok és VIII. Károlyok, de korunkban ilyen rendszabályokat már még is csak mellőzni kell. Állam és lelkiismeret az emberi lét két szükséges de alapjukban merőben különböző lényegei, ép úgy, mint a gyomor és a máj, ha ily modern hasonlatot lehet alkalmazni ily magas fejtegetéseknél. Ama két szerv is az emésztésnek két alapfeltétele, de azért még is belső lényegükben különböznek egymástól. Az állam az emberi társadalomnak megtestesült tekintélye, hatásköre, és kötelessége: az igazság helyettesítése. A lelkiismeret azonban az érző tehetség, fantázia, belátás, ész, sőt maga az ítélet fölött álló erkölcsi képesség, melynek segítségével az ész nem csak eszméinek igaz, vagy hamis voltát, hanem cselekedeteiben a jót és a rosszat is mintegy ösztönszerűleg különbözteti meg.

Az állam tehát az emberiség mulékony politikai, a lelkiismeret ellenben örökké vallási szükségletének organuma.

Ha a lelkiismeretet az államnak alárendelni akarjátok, akkor romba döntitek az erkölcsi hierarkhia egész épületét és nem tesztek okosabban, mint ha kezeitekkel látni és sze-

meitekkel tapintani akarnátok. Az ember tán még létezhetik államon kívül való természeti államokban, azaz, szerves állami intézmények nélkül; de soha sem létezhetik lelkiismeret nélkül, ha csak az állatig, vagy ennél is alább nem süljed.

Ha az állam megparancsolná nektek, hogy higyjétek, miszerint ez, vagy amaz vallás igaz, vagy téves: elhinnétek-e még akkor is, ha lelkiismeretetek ellene mond? Nem! a lelkiismeretnek az erő-hatalom alá való rendelése anynyit tesz, mint a politikai kényszerhatalomnak zsarnokságá az emberi lélek magasabb erkölcsi tulajdonai fölött. Midőn a negyedik században a kereszténység meggyőző ereje porba sujtotta a pogányságot, mit tehetett a görög-római isten-világ lejárt eszméjének érdekében a csásarak támogatása? A halhatatlan Juliának minden erőfeszítése nem volt képes, még csak egy eszméjétől is megfosztani az új hitet.

A mit Pydol y Mon kíván. nem egyéb, mint üdözés és ha nem teszi, maga is szakadás, mert a pápa kijelentette a syllabust megelőző encyklikában, hogy mindenki szakadár, a ki nem törekszik arra, hogy megadja az államnak az igaz vallás védelmezésére szükséges eszközöket. Jól tudom, hogy ez „igaz vallás“ ma már nem kíván sem inquisiciót, sem torturát, sem máglyát — jól lehet alig van e városban nagyobb tér, melynek felszine alatt ne találtatnának a halálra kintott máskint hívőknek csontjai.

A mit kíván, az: hogy minden máskint hívő vagy képmutató legyen, ki ajkaival vallja azt, a mit lelke nem hisz, vagy pedig megfosztassék a polgárjogtól, hogy véleményét nyilvánithassa, családjának törvényes állásától, a lehetőség-től, hogy hivatalt vállalhasson, sőt még azon jogtól is, hogy halála után tisztességes temetésben részesüljön. Az egyház azt akarja, hogy minden máskint hívő bélyegzett legyen, kintasztassék a társadalomból és megfosztassék annak tiszteltétől és jogaitól.

A vallási igazságokat a belső szemlélet egy nemével ismerjük. Nem egy és ugyanazon módon látjuk be azt, hogy a szentírás isten sugallata, hogy Lucifer a pokol lett, hogy Krisztus eljövend itélni eleveneket és holtakat, mint a hogy meggyőződünk arról, hogy kétszer kettő négy. Az, hogy a szentlélek az atyától és fiutól származik, nem oly bizonyos és világos, mint ama törvény, mely szerint a kör körzetének minden pontja egyenlő távolságra van a központtól.

Egy nagy egyházi atya ezt mondta:

Credo, quia absurdum. A hithez nem elég az akarat, ehhez mindenek fölött isteni adomány szükséges. A ki elvesztette ama vallási érzést, a ki úgy lép be egy templomba, mintha egy muzeumot látogatna meg, az ismételve ama szavakat, melyeket a megváltó a Galgothán mondott: „Atyám, miért hagytál el engem?“

Az állami kényszer soha sem lesz képes, visszaadni az elvesztett hitet s nem adhatja vissza a kedély gyermekies ártatlanságát. A vallási igazság kriteriuma magasabban áll, mint a hízegő fantázia, mint a büszke ész.

Az az ember, a ki misére megy, csak azért, hogy el ne vegyék hivatalát; a ki csak azért nem vallja nyíltan Luther eszméit, mert attól tart, hogy elveszti tanszékét az

egyetemen: kijátszhatja az embereket, de istent, ki belát az emberek lelkiismeretébe, soha sem fogja megcsalhatni.

E parlamenti vitában egy eszmét hangoztattak tulnyomólag s ez az egység, mindenek fölött csak a vallás egysége. Az egység mindenesetre szép elv; de mivé lenne a változatoság, különféleség nélkül? A spectral-analysis az újabb idők legdicsebb találmánya az anyag egységét tünteti föl előttünk.

De ezen anyag napokra, planétákra, drabontokra és üstökösökre és aerolythekre oszlik. A történelem melyek korszakában volt csak egy vallás? Két örült téveszme borította vérrrel a földet inkább, mint bármi más: a világ-állam utópiája és a világ-vallás-utópiája. A keletiek görögök, a latinok római katolikusok, a germánok az érzékfölötti hit-vallásokat tulnyomólag individualisztikus és a szabad vizsgálódásnak tért nyitó vallással cserélték föl. Én részemről szívem mélyéből tisztelem mint az egyedüli igaz vallást, a rom. kath. vallást; de azért soha sem igyekezném azt más-népekre erőszakolni, ha maguk nem kívánják. A kath. egyház soha sem birt egyed-uralommal: legujabban is a német ó-katolikusok szakadtak el tőle. A legnagyobb gondolkozók sem voltak képesek meggátolni, hogy egyesek máskint gondolkozzanak, érezzenek és higjenek. A természet-törvény: különféleség az egységben, nagyon mélyen van bevésve az emberi kebelbe. Nem a vallási egység alapította-e meg Spanyolország nemzeti nagyságát — kérdik többen.

Én pedig azt felelem erre, hogy mielőtt Krisztus a világra jött volna, elődeink Saguntumban és Numanciában nem kevésbé vitézül harcoltak a phoeniciaiak, karthagóiak és rómaiak ellen, mint a katolikus Ferdinánd idejében. De mit beszélek? Vajjon nem III Fülöp korától datálódik-e valójában a vallásos egység s nem a legkellemetlenebb, sőt a legnyomorultabb oldalát képezi-e történetünknek? A középkorban Europa minden nemzetét megelőztük a művészetben, tudományokban és philosophiában mindaddig, míg ama sötét fanatizmus, fajunk örökölt hibája és fatuma, e boldogtalan országon erőt nem vett. Ekkor szólott II. Fülöp, feszülete előtt leborulva: „Inkább menjen tönkre mindazon ország és állam, melyet őseimtől örököltem, inkább pusztuljon el minden lakójával az is, mit magam szereztem, mintsem megengedjem, hogy egyetlen egy eretnek is megmaradjon, ki téged én istenem máskint tiszteljen, mint én.“ Előbb a vallás, aztán a morál és haza volt alapelvünk azon idők óta.

Ez elvről beszélnek a belga, német és olasz városok véres évkönyvei. Brüssel, Magdeburg, Flórenc és Siena sohasem fogják elfeledni a spanyol fanatizmust. — Két nemzet alázza le magát mindenek előtt a pápaság szolgájává: Franciaország és Spanyolország. De a francia akkor tette ezt, midőn a pápaság virágjában s a középkor eszméivel összhangzatban volt, Spanyolország azonban a legsötétebb és leggyalázatosabb fanatizmus eszközüvé adta magát. Mi elég tébolyodottak voltunk, fegyvereinkkel Német- és Angolország szabadsága ellen küzdeni, a mi politikánk kifolyása volt a westfali béke és a nantesi ediktum. A szeptemberi forradalomnak ép az volt nagy érdeme, hogy politikánkat a humanitással ismét

összhangba hozta. Három, nem eléggé méltányolt miniszter, kiknek nagyságát az utókor jobban fogja megítélni, Romero Ortiz, Montero Rios és Moreno Rodriguez dolgoztak e műven.

Az elemi oktatást elvették a papoktól, nemzetivé és egyszersmind alaposabbá tették azt, autonomiát adtak az egyetemeknek, szólásszabadságot a tanítóknak s végül a vallásszabadság kihirdetésével a legdicsőbb és legboldogabb korzárakat nyitották meg, a mit csak a szellem szabadsága s az intelligencia Spanyolországban ünnepelt. A kortes bizottsága most azt állítja, hogy a vallásos türelemben nálunk nem lehet annyira menni, mint Angolországban, mivel a szabadelvű pártok itt radikálisabbak. Erre azt felelem, hogy ez azért van így, mert a konzervatív pártok itt reakcionariusabbak, mint Angliában. Azt hiszik önök talán, hogy mert északon az anyagi győzelmet kivívták, kivívták egyszersmind az erkölcsöt is? Borzasztók voltak az internacionale lázadásai Kadixban, Malagában, Sevillában, Valenciában és Kartagenában, de mi volt ezekkel szemben azon gyalázatos lázadás északon? A meddig pedig e szomorú fanatismus meg nem szűnik, az emberi szellem ilyen kinövései mindig ismétlődni fognak. A politika egy folytonos kompromissum az eszmény és a valóság közt. Mondjatok le azon szomorú eszményről, a vallás egységéről, hozzatok törvényeket, melyek a szabadság, egyenlőség és testvériség szellemétől vannak áthatva, engesztelődjétek ki s szüntessétek meg az üldözéseket, törjétek össze az eddigi láncokat s ne kovácsoljatok újakat, tegyétek meg, a mit tehettek, hogy a föld a világ-egyetemnek, az emberi lélek az istennek képmása legyen. „Elmondtam.“

VIDÉKI ÉLET.

Sz.-Régen, 1876. május 21.

Tisztelt szerkesztő ur! A sz.-régényi ev. ref. egyházban történt egy nevezetes mozzanatról kívánom becses lapját értesíteni. Egyházunk, mely 1839-ben lett anyaegyházzá, ez idő szerint újabb lendületet, élet-jelt kívánván fölmutatni, mai napon tartott népes közgyűlésében elhatározta, hogy eddigi imaháza helyett egy díszes, az egyházmegye központját megillető templomot épít. E végre templom-építő bizottságot nevezett ki, melynek feladata ez s a következő év folytán a szétlevő egyházi tőke-pénzeket bevéve, a többfelől megígért segélyezéseket, ajánlatokat összegyűjtve s a kellő anyagokat megszerezve: az 1878-dik év elején az építéshez fogni. Bizottság élén mlgs Horváth Mihály egyházmegyei gondnok ur áll, kinek ismert buzgósága kezéskedik az általánosan felkarolt ügy leendő sikeréről. Mi, a sz.-régényi ref. egyháznak mostan élő tagjai, azon korra születünk, midőn legtöbbet kíván az idő szelleme Saját iskolánk sincs. Dacára annak, hogy 1860-tól fogva, iskolahelyiségért évenként 100 frtot fizettünk s fizetünk, meg kell vallanunk, hogy az enynyi házbér mellett is mindig szűk, alkalmatlan, egészségtelen volt s olyan ma is ugy anynyira, hogy isten csodája, hogy tanítóink eredményt mutathat fel. A tervezett templom fölépítése azonban ezen a bajon is segíteni fog; eddigi, e célra elég tágas s még most is jó karban álló imaházunk éppen alkalmas leendő majd arra, hogy abban iskolás növendékeink kényelmesen elférhessenek s így megszabadulunk a terhes évi házbér-fizetéstől. A papi telken levő, igen is tágas gazdasági

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

Mai számunkhoz van mellékelve az „Erd. ev. ref. egyházker. egyház-jogának“ 21 ive.

épületek (csűr, istállók) pap és tanító között kétfelé osztva; szintén jelentékeny költség-kiméltést okoz s így a szándékolt templom mellé még tanítói lak kívánatnék.

Csak előre lelkes egyház: enynyi buzgósággal sokat teremthetünk bizonyára — a kevésből is!

Marosi Elek.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Piros pünkösöd napján, hajnalban született meg az „Egyházi és Iskolai Szemle.“ Megjelenik hetenkint egy iven, évnegyedenként melléklettel. Előfizetési ára: egész évre 6 frt, félévre 3 frt. Kiadó és felelős szerkesztő dr. Bartók György, nagy-enyedi ref. lelkész. I. évfolyam, I-ső és mutatószám. N.-Enyed, 1876. június 7-én. A datum dacára — mint mondók — piros pünkösöd napján, jun. 4-én dél előtt jelent meg az új üstökös Kolozsvárt, tehát beköszöntése is — egy igaztalanság nyomtatása itatós papíron. Már előbb foglalkozik egy orthodox barátunk ez új szülöttel, kétségbevonva születési jogát; mi ezzel nem bajlódunk, miután e tekintetben az új lappal egy párthoz tartozunk. Hanem azzal igen is van közünk, hogy e lap egy oly pártnak lesz közlönye, mely egyház-politikai tekintetben homlok-egyenest ellenkezik a mi meggyőződésünkkel s ez irányban bár mennyire fogadkozok, hogy „személyes versenygések színtere“ nem lesz, ezzel minket le nem fegyverez, hanem ostromolni fogjuk mind halálíg. Legelső száma oly otrombaságot állít az igazgató-tanácsról, melyet szó nélkül nem hagyhatunk s melyre mihelyt terünk engedi, azonnal viszatérünk. Egyébiránt, az egyházi legmagasabb pártfogás alatt megindult lap olyat is ígér, a mi a dolgokkal ismerős ember előtt valóban nevetséges; de hát, port a szemébe! Hisz, rég meg van az írva, hogy Enyed a világ közepe — volt. Találkozunk — Philippinél.

— Hálás köszönet. Az april 22-iki kolozsvári nagy tüzvész engemet is érzékenyen sújtott; azonban, a több oldalról tapasztalt részvét és segély veszteségemet nagy mértékben enyhítette. A többek között, kik rólam jó akaratúval megemlékezni szivesek voltak, kötelességem, a nyilvánosság előtt megemlíteni tiszteletes Mihály Elek, m.-valkói ev. ref. papot s ottani községi dérék népiskola iskolaszéki elnökét, ki már a tüzvész utáni éjjelen megjelent Kolozsvárt s eltitkolya, más által, számomra 5 frtot küldött sajátjából, ezzel azonban nem elégedve meg, haza menve, hivatalos és magán körében a következő gyűjtést eszközölte és küldötte be számomra: Szakács István, ref. esperes 2 frt, Benedek Pál, bikali ref. pap 1 frt, Timár Lajos, mérai ref. pap 1 frt, Bod László, almási ref. pap 1 frt, Kónya József, szucsáki ref. pap 60 kr, Gilyén János, körösfői ref. pap 50 kr, Fazakas Lajos, nyárszói ref. pap 20 kr, Viski Zsigmond, k.-szentkirályi ref. pap 50 kr, Ágoston György, gy.-vásárhelyi ref. pap 50 kr, Csoma Zsigmond, k.-szentkirályi tanító 1 frt, Dezszi Domokos, farnosi tanító 20 kr, Sarkadi Lajos, ketesdi tanító 60 kr, Viski József, jákótelki tanító 20 kr, Csoma Péter, b.-hunyadi tanító 20 kr, Galvácsi László, körösfői jegyző 20 kr, Metye László, bökényi gör. keleti pap 25 kr, Petrisor Juon 20 kr, Poruc János, gr. kath. pap 10 kr, Kilyén Ferenc, Valkóról 1 frt, Kilyén Samu 50 kr, Grünbaum Áron 50 kr, Dobai Lajos, m.-gy.-monostori ref. pap 40 kr, Kádár Ferenc 20 kr, Kondor János, gr. egy. pap 10 kr, Nyilas Károly 20 kr, Szentgyörgyi Lajos, valkói tanító 5 frt, Nagy Albert, posta-mester Hunyadon 1 frt, Nagy Albertné 50 kr. Fogadják éiette mindnyájan hálás köszönetemet! Kolozsvárt, 1876. május hó 21-én. K ö d ö b ö c K á r o l y, Kolozs-Dobokamegyék tanfelügyelői tollnoka.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JUNIUS 15. 1876.

285—24. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — nová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Br. Kemény Gábor,

egyházk. főgondnok elnöki megnyitó beszéde.

„Tiszt. egyh. ker. közgyűlés! Miután gr. Mikó Imre ő excellenciája, ez idő szerint legidősb világi államgondnokunk sajnos rosszulléte miatt gátolva van a kerületi közgyűlés tanácskozásait személyesen vezetni, nekem jutott megtisztelő kötelességemmé, az elnöki széket elfoglalni és mindenek előtt a kerületi közgyűlésnek ez alkalomra összehgyűlt tagjait egyenkint és összesen a legszivesebben üdvözölni.

Hosszú sora fekszik most is előttünk az elintézendő tárgyakkal és fog még, valahányszor összejövünk, sok évekig, előttünk feküdni. Hiszen, egyházkerületünknek beligazgatási szervezete egészen új. Minden új szervezet pedig, legyen az bármely célirányos is, kezdetben sok akadályal, nehézséggel küzd, míg azok elenyésztetvén, az új szervezet különböző részei összesimulván, mondhatnám, magának az új alkotmány biztos medret ver, melyben zajtalan nyugalomban és összhangban igazulhatnak el a végzendő feladatok.

Feladatunk és pedig mindnyájunknak, saját hátskörében a felmerülő nehézségek természetét higgadtan, háttérbe szorítva, a menynyire csak lehet, magunkban a gyarló embert, személyes rokon- és ellen-szenveinknek mellőzésével, objektíve a közjó parancsait követve, tanulmányozni a bonyodalmak szálait, az eredeti kútforrásokra vezetni vissza. Azt mondja a monda, hogy a gordiusi csomót egy hatalmas kar egyetlen csapással oldotta meg. Lehet. De ne méltóztassanak feledni, hogy ama kar egy őnhatalmu nagy fejedelemé volt és kezével kardot markolt. Az ilyenmü megoldás a lehető leghomlokegyenesebb ellentétben van az alkotmányos rendre-fejlődéssel. A bonyodalmak természetét szálankint tanulmányozni, azokat részenkint, szálankint hangya-munkával, vállvetve, ernyedetlen hazafi munkában, fáradsággal haladva előre, oldani meg és nem bizni magunkat és ügyünket netaláni genialis ötletek véletlenére: ez a mi feladatunk.

Ezen rövid szavak után már be is végezhetném megnyitó beszédemet, ha nem lenne szomorú kötelességem, megemlékezni egyházkerületünknek egyik közgondnokáról, kit a halál kérlelhetetlen karja, utolsó közgyűlésünk óta, sorainkból kiragadott. Legidősb gr. T. egy Domokost, egykori tisztelt barátomat, értem. Nem az évek hosszú sorának nyomasztó sulya alatt roskadt ő össze, hanem egy viszontagságos politikai korszak számtalan csapásai alatt tört meg eredetileg is már nem nagy testi ereje. Benne hazánk és nemzetünk nem csak egy igaz hazafit, hanem egy államférfit, egyházkerületünk és egyházunk egy tántorithatlan hívét, munkás bajnokát, mi, kik őt személyesen ismertük, igaz embert, hű barátot vesztettünk el. Áldás kísérje emlékét, béke lengjen hamvai felett!

Ezek után erdélyi ev. ref. egyházkerület 1876-ik évi rendes közgyűlését megnyitottnak nyilvánítom!

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület ötödik közgyűlése.

I-ső ülés, jun. 11. elnök br. Kemény Gábor.

Az elnöki beszéd után következett a közgyűlés tagjainak az ig. tanács által egybeállított névsorának felolvasása, melyből elnök konstatálván, hogy a gyűlés határozatképes, köz-főjegyző a fia felolvassa az illető egyházmegyék közgyűléseinek felterjesztéseit az ujonnan választott eszerekre és jegyzőkre nézve, minek következtében:

Nagy Lajos a déézi és Bartha Lajos a v.-hunyadzarándi egyházmegyék espereseivé;

Kónya László a déézi, Kovács Elek a küküllői egyházmegyékben, Musnai Károly n.-sajói káptalanban jegyzőkké föleskettettek.

Az igazgató-tanács által megállított és nyomtatásban kiosztott tárgysorozat rendén a kibocsátandó új lelkészek számbavétele következtén, köz-főjegyző a fia jelenti, hogy 17 kibocsátandó új lelkész jelent meg, kiknek bizonyítványaik és egyházuk felajánló levelei rendben találtatván, a kibocsátásra mindnyájan felajánlatnak következő betűsoros rendben:

1) Albert Sándor, erzsébethvárosi lelkész, a küküllői egyházmegyében;

II-ik ülés, június 12-ikén.

2) dr. Bartók György, n.-enyedi lelkész, n.-enyedi püspöki vizsg. egyházban;

3) Benkő Lajos, hadadi lelkész, a szilágy-szólónoki egyh. megyében;

4) Csiki György, szőkefalvi lelkész, a küküllői egyh. megyében;

5) Földes György, m.-ujvári lelkész, a n.-enyedi egyh. megyében;

6) Gyárfás Albert, bukaresti lelkész, Romániában;

7) Havadtői Gergely, körözi lelkész, az orbai egyh. megyéből.

8) Juhász György, ippi lelkész, a szilágy-szólónoki egyh. megyében;

9) Kónya Dénes, kriscsori lelkész, a v.-hunad-zarándi egyh. megyében;

10) Konc István, domokosi lelkész, a déézi egyh. megyében;

11) Miklósi József, inaktelki lelkész, a kolozs-kalotai egyh. megyében;

12) Nagy András, koród-szentmártoni lelkész, a küküllői egyh. megyében;

13) Pap Zsigmond, n.-erneyi lelkész, a marosi egyh. megyében;

14) Szabó Ferenc, déllői lelkész, a küküllői egyh. megyében;

15) Tótkés József, nagy-sajói lelkész, nagy-sajói káptalanban;

16) Tunyogi Béla, kide-csomafáji lelkész, a déézi egyh. megyében.

17) Vas Lajos, bodolri lelkész, a s. psi egyh. megyében. Mindnyájan ki fognak bocsáttatni.

Főtiszt. püspök a fia a kibocsátaudó új lelkészeket ezután rendre előszólítván és a közgyűlésnek bemutatván, nekik a közgyűlés határozatát tudtul adja s néhány lelkes, intő és buzdító szót intéz hozzájuk, melynek végeztével

elnök a gyűlést azon felhívással zárja be, hogy az ünnepélyes intenitizsületen mindnyájan jelenjenek meg.

A harangozás bevégeztével a közgyűlés tagjai diszes sorban a templomba mentek, melynek minden zugát a városi és vidéki egybe sereglett roppant nagy közönség foglalta el, hol (a kiosztott program szerint) a gyülekezet dicséret-énekklése s azt követett harmóniás karének után főtiszt. püspök a fia buzgó imával kezdte meg az istenitizsületet.

Utána Bartha Lajos v.-hunad-zarándi esperes a fia alapigéül vevén fel Luk. XXI. 33. „Az ég és a föld elmúlnak, de az én beszédim semmiképpen el nem múlnak,“ az ujjabbkori némely természettudósokkal szemben a vallásnak általában s különösen a keresztyén vallásnak örök jogosultságát bizonyította.

Ezután főtiszt. püspök a fia lépett a szószékbe s beszédét főleg az ifju lelkészekhez intézvén, Pál apostolnak eme szavaiból kiindulva: „senki nem elegyíti magát az életnek szorgalmatosságába, a ki vitézkedik, hogy annak kedvében lehessen, a kitől választatott a vitézségre,“ azon kérdések alapján: 1) ki hívta őket vitézkedésre? 2) miért szükség vitézkedniök és 3) mikint kell vitézkedniök? felhívja őket, hogy akkiut vitézkedjenek, mint a kik felülről vannak meghíva, Krisztus anyaszentegyházáért vitézkedni.

Beszöde végeztével a kibocsátandó lelkészekről a szokott kérdésekre a feleleteket bevéve, őket feleskette és az esperesi és jegyzői karral a kibocsátást a szokott szertartásokkal végrehajtotta.

Ülés kezdete d. e. 9 órakor. Elnök br. Kemény Gábor. A közgyűlés tagjai tegnap óta tetemesen fölszaporodtak, a jelenlevők száma mintegy 130-ra tehető. A termet (a megyeház nagy termét) a közgyűlés tagjain kívül jobbra ifju emberekből álló hallgatóság egész a zsufolásig megtölté.

Bodor A. titkár, Elekes K. főjegyző helyett — a ki hirtelen roszulléte miatt nem jelenhetett meg a mai gyűlésen — olvassa a tegnapi ülés jegyzőkönyvét. A jegyzőkönyv azon megjegyzéssel hitelesítettik, hogy a filavatás alkalmával tartott egyházi beszéd alapigéi a jegyzőkönyvbe szó szerint beigtatandók.

Ezután elnök a beérkezett iratokat mutatja be: u. m. Jancsó L. tanár igazolványát, a ki betegsége miatt nem jelenhetett meg; a szilágy-szólónoki egyházmegye kérvényét az esperes mellé egy káplán állittatása iránt; a sz.-udvarhelyi lelkészek kérvényét, általuk a főtanodában adandó tanórák évenként 200 frtot tevő díjjanak 400 frtra emelése iránt; a sz.-udvarhelyi egyh. község kérvényét tanítóinak sorából egy képviselőnek a ker. közgyűlésre küldése végett; a n.-enyedi főtanoda előljároságának kérvényét a volt gondnok Kiss K. részére 5 öl tűzifa kiszolgáltatása iránt; a sz.-udvarhelyi egyh. megye kérvényét az özvegyárvai alap módosított szabályainak megerősítése tárgyában; a vásárhelyi egyh. község kérvényét a közgyűlési képviselőnek hat évre választhatása végett; a sepsi-szt.-györgyi egyház feliratát, melyben a közgyűlést a jövő évre S.-Szt.-Györgyre meghívja (Éljenzés); a n.-baconi egyházközség kérvényét a papválasztási kandidáció megsemmisítése iránt; s még néhány magán természetű kérvényt, melyek a kérvényi bizottsághoz tétetnek át, kivéve a s.-szent-györgyi egyház átiratát, mely a közgyűlés helyének megállapítására vonatkozó ponttal együttesen fog tárgyalatni.

Elnök jelenti, hogy a főt. püspök a. bemutatja a tanító-képezde állapotáról a képezde igazgatósága által hozzá áttett jelentést.

Réthy L. E. jelentés tárgyalását a tárgysorozatba fölvétetni kívánja, hogy azzal kapcsolatban a képezde ügyei megvitathassanak.

Elnök megjegyzi, hogy ezen kérdés tárgyalása akkor eszközzendő, a midőn a tárgysorozatra vonatkozó javaslat leendő tárgyalva. Ezután bejelenti Zeyk Józsefnek, mint a gr. Teleki-család megbizottjának átiratát, melyhez 1400 frt névértékű erdélyi urbéri kárpótlási papir van csatolva. Ezen összeg néhai gr. Teleki Józsefué, szül. Teleki Zsófia emlékére alapítvány-képpen azon célból adományoztatik, hogy a tőkének kamatai két papi özvegy segélyezésére fordittassanak és pedig első sorban a görgényi és a maroszéki özvegy papnékra való tekintettel. Az alapítvány-levél felolvasása után, elnök indítványozza, hogy a közgyűlés jegyzőkönyvileg szavazzon köszönetet a gróf Teleki-családnak ezen alap létesítéséért (Általános helyeslés.)

Az ujjonnan választott képviselők igazolása kerülvén napirendre, az igazgató-tanács véleménye alapján Török Dá-

niel, n.-enyedi, br. Bánffy Dezső, deézi és Tolnay Lajos, m.-vásárhelyi képviselők igazoltatnak.

A közgyűlés tartama alatt működő állandó bizottságok megalakítására kerülvén a sor, elnöki kijelölés folytán a bizottságok következőképpen szerveztettek: feliratok és felterjesztések szerkeztésére: Pogány K. Szentiványi K. Dombi L. Indítványok átvizsgálására: Nagy S. Csiszér G. Szász B. A kérvények tárgyában véleményezésre: Solymosi J. Réthi L. Debreceni J. Sérelmi ügyek tárgyában: Berecki S. Bihari S. és Szász D. A superintendenciák jegyzőkönyveinek átnézésére: Pogány Gy. dr. Kovács Ö. és Benedek P. Tanári kijelölő levélkéik felbontására: Gyárfás D. Szabó P. és Makkai D. Szavazatok beszédésére: Horváth M. Szabó S. Bartha L. és Hegedüs J. A püspök által kezelt pénzekre vonatkozó számadás megvizsgálására: Szabó J. Garda és Ugron S. A tanári értekezlet indítványai véleményes előterjesztésére: Zeyk K. elnöklete alatt, Gáspár J. Csűrös J. Dózsa D. Szász B. Réthi L.

Dáné M. Nem helyesli, hogy e tárgyban bizottság küldetik ki, de ha ez csak ad hoc történik, akkor megnyugszik a bizottság kiküldésében. Jövőre nézve azonban kívánja, hogy a tanári értekezlet indítványai az igazgatótanács elé terjesztessenek s az adjon véleményt ezen indítványok tárgyában.

Zeyk K. nem látja szükségesnek, hogy a közgyűlés Dáné nézete értelmében határozzon; jobbnak vélné esetről-esetre a körülmények szerint intézkedni.

Hegedüs J. Az ad hoc bizottság kiküldésére szavaz, de a jövőre nézve ő is osztja Dáné nézetét (Helyeslés.)

Segédjegyzőkül megválasztottak: Lőthe L. Pál K. Székely F. és Bod K.

Bod K. Elfogadja a megválasztást, ha éppen kívánják, de megjegyzi, hogy inkább óhajtana más bizottságban működni. (Derűtség.)

Az egyh. ker. pénztár megvizsgálását s az igazgatótanács ügykezelésének átnézését eszközlő bizottságok 3—3 tagjára a szavazatok holnap délelőtt beadandók.

Elnök. Napirenden van az igazg. tanácsnak a tárgysorozatra vonatkozó javaslata.

Az e tekintetben megindult s három óráig tartott heves és szenvedélyes vitát megkezdí

Réthi L. Mielőtt a javaslatához szollana, a következő interpellációt intézi az igazgató-tanács: mi okon nem vette föl az igazg. tanács a tárgysorozatba, 1-ször a theologiai seminarium ügyében javaslat-tételre kiküldött 15-ös bizottság véleményét, 2-or, a közép- és elemi-iskolák állapotára vonatkozó jelentést, 3-or a hunyad-zarándi egyh. megyének fő- és algonok választása iránti feliratát?

Bodor A. titkár felvilágosításul előadja, hogy a 15-ös bizottság a maga véleményét csak a f. évi május 10-én nyujtván be, az igazgató-tanácsnak nem volt ideje ezen előterjesztés tüzetes tárgyalására s véleményes jelentésének elkészítésére. Az iskolai ügyekre vonatkozó jelentés a püspöki jelentésbe lesz befoglalva. A hunyad-zarándi egyh. megye felirata pedig azért nem tüzetett napirendre, mert az eddigi szokás szerint a fő- és algonok-választás minden tárgyalás nélkül egyszerűen elrendeltetik.

Réthi L. Az általa az igazg. tanácshoz intézett interpelláció mindenik pontját külön kéri tárgyalatni. Az első pontra adott válaszzal nincs megelégedve, mert május 10-ikétől a mai napig az igazg. tanács elkészíthette volna véleményes jelentését. Egyébkint, ő úgy tudja, hogy a 15-ös bizottság nem azért volt kiküldve, hogy annak véleményét az igazg. tanács felülvizsgálja, hanem azért, hogy ezen vélemény egyenesen a közgyűlésen tárgyalassék.

Nagy P. püspök megjegyzi, hogy a határozat csak is annyit tartalmazott, hogy a bizottság véleménye az igazg. tanács útján terjesztessék a közgyűlés elé.

Csiszér G. Az igazg. tanács eljárását nem helyesli, s kívánja, hogy a 15-ös bizottság véleménye a tárgysorozatba fölvéttessék.

Elnök kijelenti, hogy Réthi nem tett határozott indítványt, minél fogva a bizottság véleményének a tárgysorozatba fölvételét nem lehet tárgyalni.

Réthi L. Tehát a bizottság véleményének fölvételét ezennel indítványozza.

Vályi P. A kérdést igen fontosnak tartja, egy régi seb az, melynek mielőbbi behegesztésén fáradozni, az igazg. tanácsnak kötelessége lett volna. (Helyeslés.) Ezen mulasztás bizonyos irányban gyanút ébreszt az igazg. tanács eljárása iránt, (Zaj, ellentmondások) kívánja, hogy a bizottság vélemény a tárgysorozatba fölvéttessék s ha valaki azt mondaná, hogy ez most már nem lehetséges, akkor kimondatni kéri, hogy jövőre az igazg. tanács ne gyakoroljon önkényt a tárgyak kiválogatásában. (Nagy zaj.)

Gr. Teleki Miklós. Azt véli, hogy előbb az előterjesztett tárgysorozati javaslatot kellene végig tárgyalni s csak azután kerülhetne a sor ezen kérdésre. A dolog érdekére nézve megjegyzi, hogy az igazg. tanács nem vádolható mulasztással, mert nem volt kötelességévé téve, hogy mulhatlanul ezen gyűlésre terjeszse be a bizottság véleményét. (Felkiáltások: „Halljuk az erre vonatkozó határozatot!”)

Elnök. Olvassa a mult évi közgyűlésnek a theol. seminarium ügyében hozott határozatát.

Hegedüs Lajos. A felolvasott határozatból azt látja, hogy az igazg. tanács csak az expediturával bizatott meg, nem pedig véleményezéssel. Ha az iratok nincsenek itt, el kell a titkárt küldeni Kolozsvárra, hogy ezeket elhozza. (Egyfelől helyeslés, másfelől ellentmondás. Elnök többször csenget.)

Elnök. Nem kíván pártállást elfoglalni; de éppen azért kötelességének tartja, roszalását kifejezni a felet, hogy Vályi és Hegedüs urak oly éles és gúnyos megrovásokat hangoztattak. Szerinte, az egyházkerület legfőbb testületének ilyen lealázására törekvés az egyházkerület érdekeivel nem egyeztethető meg. (Zajos helyeslés.) Kéri a közgyűlés tagjait higgadtabb tanácskozásra.

Dózsa Dénes. Igen hosszú beszédben fejtegeti, hogy a 15-ös bizottság véleményét az igazg. tanács minden tárgyalás nélkül tartozott volna a közgyűlés elé terjesztetni. Kéri a véleménynek a tárgysorozatba fölvételét.

Szász Béla. Mint az igazg.-tanács tagja kíván a kérdés földerítése céljából szót emelni. Előadja, hogy a 15-ös bizottságnak május 10-én beadott munkálata az igazg.-tanácsnak május hóban tartott kis gyűlésében a közelebbi nagy gyűlésre tétetett át a főmélt. elnök ur véleménye nyomán tárgyalás végett s az allen a jelenvolt főt. püspök urnak sem volt semmi ellenvetése, csupán azt kívánta j.-könyvre vétetni, hogy a munkálat május 10-én beadott. A jun. 1-én tartott nagy gyűlésben tárgyalásra ki volt tűzve a munkálat, de a teendők halmozottsága miatt ezt senki sem kívánta érdemileg tárgyalni s abban történt megállapodás, hogy a közelebbi közgyűlés tárgysorozatába e munkálat — melyet az igazg.-tanács nem tárgyalhatott — ne vételessék föl. Egyébkint, ő a közgyűlés határozata előtt tisztelettel hajlik meg, de még nagyobb tisztelettel kell viseltetnie az alaptörvény iránt, melynek 7-ik címében a d) pont alatt az áll (olvassa), hogy az igazg.-tanács az indítványokat a saját véleménye kíséretében tartozik a közgyűlés elé terjeszteni; szerinte az igazg.-tanács helyesen járt el, a midőn a közgyűlés előtti napokban, halmazott teendői következtében, nem bocsátkozott elhamarkodva felületes vélemény készítésébe. A közgyűlés mondhat kárhuztató ítéletet az igazgató-tanács munka-képessége fölött, de azt törvényszegéssel nem vádolhatja. Végül, Vályinak azon állítására, hogy nem akart sérteni, megjegyzi, hogy ő nem tudja, mikint értelmezi a szónok a sértést, de — szerinte — a midőn azt állítja, hogy az igazg.-tanács eljárása „gyanus“, ez határozott sértés. Az igazg.-tanács kész bátran föllépni a maga véleményével. (Zajos helyeslés). Megköszönvén a közgyűlés türelmét, figyelmébe ajánlja a közgyűlésnek a házszabályok 1-ső pontjának g) alpontját (Olvassa), mely szerint az interpellációk a j.-könyv felolvasása után teendők meg, ezt az interpelláló nem tartotta szem előtt s így e kérdés most nem is tárgyalható. (Helyeslés)

Dr. Kovács. Ő. Szerinte az igazg.-tanácsnak nem volt föladata, ezen ügyet előkészíteni. A bizottság késedelmezhetett volna, de a beadott munkálatot az igazg.-tanácsnak kötelessége lett volna, a közgyűlés elé terjeszteni. Ezen tárgy elintézését már a mult közgyűlés sürgetően szükségesnek tartotta: ez okból kívánja, hogy az a tárgysorozatba fölvételessék.

Török Dániel. Hosszasan érvel annak bebizonyítására, hogy az igazg.-tanács nem járt el helyesen. A házrend 6-ik pontja (Olvassa) nyilván mondja, hogy az igazg.-tanácsnak a tárgysorozatra vonatkozó javaslata nem tekinthető szentírásnak. Ha az igazg.-tanács valamiben helyesen járt el, ő szívesen dicséri meg, ezt bizonyára örömmel fogadja az igazg.-tanács, de hát aztán ne érzékenykedjék, ha megróvással éri (Derűtség). Az igazg.-tanács nem szabhatja meg a közgyűlés teendőit, erre nem akar precedenst nyújtani. (Zajos helyeslés.) Nem érti, hogy miért ne lehetne egy oly kérdést már most tárgyalni, a mely hirlapi úton és a traktusok által eléggé elő van készítve. Az igazg.-tanácsnak követni kellett volna azon példa beszédet: si vis pacem, para bellum, s már csak azért is elő kellett volna terjeszteni a munkálatot, hogy a Damokles-kardot, mely rég idő óta

osung az egyh.-kerület feje fölött, végre elhárítsa. (Helyeslés, nagy zaj, ellentmondások, sokan felugranak helyeikről). De az igazg.-tanács — ugy látszik — megfordítva alkalmazta a példa beszédet, t. i. si vis bellum, para pacem! Réthi indítványát elfogadja.

Elnök. Viszszautasítja a szónok azon kifejezését, melylyel az elnökséget is vádolta, hogy az nem akarja a közgyűlésnek a tárgysorozat módosítására vonatkozó ágát tiszteletben tartani. Ő ezt a jogot nem vonta kétségbe, sőt éppen kifejezte, hogy a közgyűlés — ha tetszik — roszalást is nyilváníthat az igazg.-tanács eljárása ellenében.

Csulak. A közgyűlést egy bálhoz hasonlítja, hol a fiatalság egy szép kisaszszony megérkezésére várakozik, a kivel mindenki foglalkozva van; de a kisaszszonyt szállító kocsis tengelye eltörik s a kisaszszony nem jelenhet meg a bálban, hanem e miatt a bált még is csak megtartják. Itt is hasztalanul várunk a kisaszszony megjelenésére, azért Réthi ur indítványát mellőzni óhajtja. (Derűtség).

Csákány F. A közgyűlés a m. évben elvetette az igazg.-tanácsnak a theológiai szemináriumra vonatkozó véleményét; de, hogy az igazg.-tanácsot egészen ne kompromittálja, új javaslat készítésére egy bizottságot küldött ki. Ez okból nincs szükség az igazg.-tanács véleményére, mert az már a mult évben kimondta a maga véleményét.

Gáspár J. Hosszú beszédben indokolja a vélemény mielőbbi tárgyalásának szükségességét. Végül kijelenti, hogy ha a biz. vélemény letisztázott példánya nem volna előkeríthető, nála megvan a munkálat inpuruma s ennek alapján lehet az ügyet tárgyalni. (Zajos ellentmondások).

Tolnai L. Azt hiszi, hogy hasonló fontos kérdésekben a tekintélyek véleményét figyelemre kell méltatni. Egyházunk méjjen tisztelt főgondnoka s az igazg.-tanács tapintatos elnöke, főmélt. gr. Mikó Imre, (Éljenzés) szintén nem tartotta helyesnek a munkálatnak a tárgysorozatba fölvételét. Különb, szerinte, ezt a kérdést kellő higgadtsággal csak is neutralis terronumon lehet tárgyalni. (Nagy izgathottság, elnök hosszasan csenget).

Nagy Sándor. Lehetetlennek tartja, hogy ezen kérdés most tárgyalassék. Gyermekes beszédnek tartja azt, hogy a munkálatért valaki Kolozsvárra elküldessék, mert e munkálat csak az igazg.-tanács gyűléséből terjesztethetnék a közgyűlés elé s így előbb az igazg.-tanácsot kellene Kolozsvárra egybehívni.

Szabó Samu. Nincs meglegedve a tárgyalás folyamával, mely nem teszi lehetővé egy lényeges ügy higgadt elintézését. Nem helyesli, hogy egy köztisztelőben álló egyén neve fölemlítették, ebben pressiót lát. (Helyeslés, más felől nagy zaj közt ellentmondások.)

Benkő János sok derűtséget okozó beszédében támogatja Réthi indítványát.

Szász B. személyes kérdésben emel szót s egyszersmind fölhívja a püspököt állításának igazolására.

Erre a püspök, Szász B. előadását igazolólág nyilatkozik. (Nagy zaj, sokan szavazást sürgetnek.)

Szász Domokos. Higgadtan végig hallgatta a vitát s azon benyomás, a mit az reá tön, egészen elszomorító volt: mert mind két részről tétettek oly nyilatkozatok,

melyek a közgyűlés tekintélyét csorbitják. A nagy fontosságú kérdések megérlelésére évtizedek kellenek; ily nagy fontosságú kérdés a theol. seminarium ügye is; nincs ok arra, hogy e kérdés hanyat-homlok tárgyalassék. Többen az egyház feje fölött függő Damokles-kardnak nevezték azt. Kérdi, hogy miért? Hiszen a n.-enyedi theol. seminarium fönntartása, sőt tovább fejlesztése érdekében a közgyűlés már a m. évben határozott, ezt nem akarja senki megsemmisíteni: mi hát itt a Damokles-kard? Tán az, hogy némelyek azt óhajtják, hogy az erdélyi prot. egyház más pontokon is izmosodjék s fölvirágozzék nem csak N.-Enyeden, hanem S.-Szt.-Györgyön, Vásárhelyen és Kolozsváron is. (Helyeslés.) Nyíltan kimondja, hogy az az áramlat, mely ezt a kérdést most sürgetőleg igyekszik agyonütöni, egyesek ellen van intézve; de hiszi, hogy ez nem az egy. ker. közvéleménye. Azt hiszi s ezt magáról is mondja, hogy most nem vagyunk azon kedély-állapotban, hogy ezt a kérdést higgadtan tárgyalhatnók s már ezen körülmény is az elnapolás mellett szól. Azoknak, a kik a gr. Mikó Imre nevének fölemlítésében pressiót látnak, megjegyzi, hogy az nem pressió, ő nyíltan bevallja, hogy szívesen hajol meg egy ily hazaszerte tisztelt bölcs férfiú véleménye előtt. (Helyeslés.) A közgyűlés elrendelheti, hogy e kérdés az alá nem írott impurum alapján döntessék el, föl lehet korbácsolni a szenvedélyek lángjait: de vajjon lesz-e ezen a szakadás előidézésére törekvésnek egyh.-kerületünkre nézve valami haszna? Azt mondják, hogy az egyenetlenkedést meg kell szüntetni; de hiszen ez már meg lett szüntetve akkor, midőn a múlt évben a közgyűlés a n.-enyedi theol. seminarium fönntartását elhatározta: miért akarják tehát némelyek az egyenetlenkedést újból föléleszteni? (Helyeslés.) Végül kijelenti, hogy 10 társával névszerinti szavazást kér.

Nagy Péter, püspök. Előtte szóló úgy tünteti föl az ellenvéleményen levők törekvését, mintha annak az egyh. ker. felvirágzásának elfojtása volna a célja, kijelenti, hogy ha a 15-ös bizottság körében oly törekvést vett volna észre, nem maradt volna a bizottságban az elnöki széken.

Timár K. Megrendülve szól a tárgyhöz, mert már látja, hogy e tárgyban egyetértésre nem juthatunk; nem is hiszi, hogy a kedélyek e gyűlésen a higgadt tárgyalásra képesekké válnának. Sajnálja a meddő vitára fordított órákat s ajánlja, hogy e kérdés fölött a közgyűlés napirendre térjen.

Br. Kemény Istv. Nem tartja helytelennek, hogy némelyek gr. Mikó Imre nézetére hivatkoztak: ez a tisztelet kifejezésének legszebb neme. Az indítványt nem fogadja el.

Dr. Kovács Ö. és Berecki S. felszólalása után — a szavazást zajosan süttető fölhívásoknak engedve — elnök három órai vita után a következő kérdést tűzi ki szavazásra: „A közgyűlés az ig. tanács eljárását helyteleníti, s a 15-ös bizottság véleményét a tárgysorozatba fölveszi: Igen, vagy nem?”

Réthy L. Megjegyzi a kérdés föltételére, hogy a helytelenítést ő nem indítványozta.

Elnök. Réthy urat nem tekintheti indítványozónak,

mert nem adott be formális indítványt. Ő a beszédekből úgy vette ki, hogy sokan helytelennek tartják az ig. tanács eljárását s azért formulázta a kérdést így.

Most ismét hosszu vita fejlődött ki a kérdés formulázása tárgyában. E vitában a püspök, Szász D. Török D. Hegedüs J. dr., Kovács, Csákány, Vályi, Bereszki és Szakács Mózes vetők részt.

Szász D. erélylyel hívja föl azokat, a kik az igazg. tanács eljárását rosztalták, hogy legyenek nyílt színűek s a szavazás alkalmával is adjanak őszinte kifejezést a rosztalásnak.

Végül, két óra felé az elnök nagy zaj és izgatottság között, a helytelenítés elhagyásával, úgy tevő föl a kérdést, hogy a közgyűlés a 15-ös bizottság véleményét kívánja-e fölvenni a tárgysorozatba, vagy nem?

Erre megkezdetik a név szerinti szavazás s nagy feszültség közt folyik. Kevéssel két óra után kihirdettetik az eredmény, mely szerint szavaztak 106-on, kik közül 56 igent, 50 nem-et mondott. E szerint a 15-ös bizottság munkálatának a tárgysorozatba fölvétele határozattá emeltetvén, az elnökség bizatott meg az iratok előállítására tárgyában való intézkedéssel. Megjegyzendő, hogy a szavazás megkezdése előtt többen türelmetlenül eltávoztak.

Ezzel a mai ülés végre befejeztetvén, a közgyűlés tagjai az egyház által a kisedovó-intézet helyiségében rendezett ebédnél találkoztak, melyben több polgári és katonai notabilitás is részt vőn s a lefolyt heves küzdelem dacára, csak hamar megindultak a pohárköszöntések s tartottak estvéli hat óráig.

III-ik ülés június 13-án.

A közgyűlés 9 $\frac{1}{2}$ órakor nyitattik meg; tagok — kezdetben — kevés számmal vannak jelen.

Bodor A. titkár olvassa a tegnapi ülés jegyzőkönyvét.

Pogány K. Nem tartja helyén valónak, hogy a jegyzőkönyvben megörökítették az, hogy némelyek az ig. tanács eljárását helytelenítették. Ennélfogva, az erre vonatkozó részt kihagyatni kívánja.

Elnök. Helyesnek tartja a jknyv szerkezetét, mert ez a valóságot tünteti fel. Ő ugyanis kénytelen volt előbb a kérdést úgy formulázni, hogy a közgyűlés rosztalja az igazg. tanács eljárását, mert azt sokan hangsúlyozták. A kérdésnek illetően föltételét azonban a gyűlés nem fogadta el, tehát határozott a kérdés szövegezése tárgyában, minélfogva ezen határozat nem maradhat ki a jegyzőkönyvből. (Helyeslés.)

Ezután a jknyv némely stiláris módosítások megtétele mellett hitelesítettik.

Elnök bemutatja az időközben beérkezett kérvényeket, u. m. a n.-baconi egyház 86 tagjának kérelmét a lelkesi állomás betöltése tárgyában; a n.-baconi egyház kérvényét, melyben a számadások megvizsgálását eszközölő bizottság elnöki tisztét Szász J. esperestől elvételni kérik; a marosi egyh.-megye kérvényét az iránt, hogy az ismétlődő iskolában kötelesek legyenek a lelkesek vasárnap délutánon-

kint 1—1 órát tanítani; ugyanezen egyházmegye kérvényét a kepe-fának ölekre változtatása iránt. Ezen kérvények kiadatnak a kérvényi bizottságnak. Beadatott továbbá a küllői egyházmegye azon indítványa, hogy a n.-enyedi főtanoda ismértetésére vonatkozó okiratok nyomassanak ki s küldessenek meg az egyházközségeknek. Áttétetik az indítványokat megvizsgáló bizottsághoz.

Napirenden van s tárgysorozati javaslat folytatolagos tárgyalása.

Nagy Péter püspök indítványozza, hogy az egyh. ker. pénztárnok lemondására vonatkozó pont előbbre tétessék 13-ik tárgyal. Elfogadtatik.

Dr. Kovács. Indítványozza, hogy a bukaresti egyh. községnek a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek sorába fölvétele iránti pont előbbre tétessék, hogy azon egyháznak távol lakó lelkésze ne legyen kénytelen sokáig itt időzni. Elfogadtatik és 15-ik pontul tétetik.

Nagy Péter püspök indítványozza, hogy a görgény-szent-imrei papi- és tanítói-segély megszüntetése iránti sérelmi-ügy előbbre tétessék. Elfogadtatik s 23-ik pontul kitűztetik.

Ezzel a tárgysorozat azon kijelentéssel állapított meg, hogy ha a 15-ös bizottság munkálatára vonatkozó iratok megérkeznek, ezen tárgy a tárgysorozatba beosztatni fog.

A szavazatszedő bizottság jelenti, hogy 62 szavazat beadván, a közpénztár megvizsgálására gr. Wass Albert, Sámi László és Szabó K.; az igazg. tanács működésének megvizsgálására pedig b. Bánffy Dániel, Jancsó Lajos és Dr. Jenei Victor választattak meg.

Gyárfás D. jelenti, hogy az udvarhelyi főtanodánál megürült természettani és vegytani tanszékre Gönci Lajos, Szakács István és Szabó Lázár, ugyanott a természetrajzi és számtani tanszékre pedig Félégházi A., Bod L. és Bodor D. jelöltettek ki.

Szabó Samu. Azon óhaját fejezi ki, hogy az udvarhelyi tanszékek betöltése napoltassék el és pedig azon okból, a mely okból a múlt évben is elnapoltatott. Ugyanis, most sem bir a kijelöltek mindenike a kellő qualificatióval. Szólv röstellené, ha az állami tanárok a külső qualificatio tekintetében is a felekezeti tanárok fölé helyeztetnének.

Gyárfás. Ugy emlékszik, hogy a múlt évben a választás nem az említett okból, hanem azért napoltatott el, mert az ig. tanács ezen tanszékek betöltése kérdését még nem tárgyalta. Az illető iskolai előljáróság a kijelölést azon hiszomben eszközölte, hogy a választás ezen a gyűlésen okvetetlenül eszközöltetni fog. Egyébkint, ha a közgyűlés mást határoz, arra nincs mit mondania. (Derűtség.)

Bod K. A választást okvetetlenül megejtendőnek véli, mert az udvarhelyi főtanoda 3 tanárral oly erős versenytársakkal áll szemben, melyek 12—15 tanárral rendelkeznek; itt tehát a r. tanárok számát — a versenyképesség szempontjából — mielőbb szaporítani kell.

Garda és Szentiványi K. a már kifejtett okokból szintén a választás mellett nyilatkoznak.

Kassai Ignác. Hoszszas, unalmas, zürzavaros beszédben folytonos zaj közt beszél s azon nézetben van, hogy a megválasztandó tanár a diplomát két év alatt megszerezheti. Gönci és Bod egyébkint birnak a szükséges qualifi-

catióval. (Felkiáltások: Hát a többi csak töltelék?!) Ezeket csak azért nevezte meg, mert Szabó Samu célzott rájuk. (Felkiáltások: Nem áll! Neveket nem említett!) Tehát ő sem fog neveket említeni. (Derűtség.) Ezután többször megígéri, hogy rövid lesz, de minduntalan újabb, hoszszadalmas fejtegetésekbe bocsátkozik. Végre nagy zaj közt azzal zárja be beszédét, hogy nem akar tovább alkalmatlankodni s köszöni a gyűlés eddigi türelmét. (Derűtség.)

Tolnai L. Ha más időben már a kis körben működő néptanítótól is képesítési oklevelet követelnek, helytelen lenne, hogy ezen qualificatio alól a tanárok felmentessenek. Az elnapolás mellett szavaz.

Dózsa D. Attól tart, hogy ha oklevelet követelünk, majd nem lesz elég vállalkozó s néhány tanszék üresen marad.

Dr. Kovács. Azt a közvetítő indítványt teszi, hogy a közgyűlés ne válassza meg a tanárokat, hanem a jelöltek közül ideiglenes minőségben nevezzen ki rendkívüli tanárokat. (Ellentmondások: „Nem kell kinevezett tanár!”)

Gáspár J. Azon többször hangsúlyozott okból, hogy az udvarhelyi főtanoda erős versenytársakkal küzd, látja szükségesnek a választás elnapolását, nehogy a belső minősítéssel nem bíró tanár választassék, mert ez nem emelné a tanoda verseny-képességét.

Elnök jelenti, hogy ezen ügyben 10 tag név szerinti szavazást kért. — Ennek folytán fölteszi a következő kérdést: „Kivánja-e a közgyűlés az udvarhelyi főtanodánál megürült két tanári széket betölteni? Igen, vagy nem?”

Szavaz 98 tag, ezek közül 54 igennel, 44 nemmel. Ennélfogva a választás elrendeltetvén, a szavazati jegyek holnap reggel beadandók.

Tárgyaltatik a kolozsvári főtanoda előljáróságának második philologiai tanszék föllállítása iránti kérelme. A kérelem egyhangulag elfogadtatott, a kijelölési levelek szerint candidálatnak: Geréb Márton, Görög István és Elekes Viktor. A szavazatok holnap reggel beadandók.

Nagy Péter püspök „évi jelentését“ terjeszti elő, melyből kiemeljük a következőket: Jelentését azon örömdetes értesítéssel kezdi meg, hogy a király Ő Felsége a m.-láposi egyház adósságainak törlesztésére magán pénztárából 300 forintot kegyeskedett adományozni, mely összeget a vallás- és közoktatásügyi minister ur 500 forinttal toldotta meg. Év folytán megvizsgálta a gyula-fehérvári egyházmegyét; itt az 1848—49-iki forradalom pusztításai még mindég szemlélhetők; de az egyes egyházak fölvirágzása szépen halad előre, a miben a főérdem az illető megye esperesét és jegyzőjét illeti. (Éljenzés.) Megvizsgálta a n.-szabeni egyházmegyét is, ezen megye szegény, apró községek-ből áll s igen rosszszul van kikerekítve, inti a közgyűlést, hogy jövőre az egyházmegyék kikerekítésének kérdését ne kösse egyes egyének érdekeihez, egyszersmind indítványozza, hogy küldessék ki egy bizottság az egyházmegyék célszerűbb kikerekítéséről tervkészítés iránt. Kiemeli ezen egyházmegyében a n.-szabeni egyház virágzó állapotát, mely virágzás főleg az illető lelkész és főgondnok érdeme. (Éljenzés.) Jelenvolt a papnövelde fővizsgáin és szigorlatokon, s jó lelkiismerettel biztosíthatja a közgyűlést arról, hogy azon vád, mely pár év óta a n.-enyedi theol. seminariumot elárvultnak, az erdélyi protestans papságot a kortól messze elmaradottnak tünteti föl — teljesen alaptalan. Sajnálja,

hogy ezen rágalmazást épp az erdélyi részek egyik egyházi lapjának a szerkesztője terjeszti.*) Szerinte, ha van szennyünk, azt otthon mossuk ki, de ne vigyük a piacra. (Helyeslés. Zaj) Sok helyen azt tapasztalta, hogy az egyh. községek pénzei nagy kamatokra adatnak ki. Indítványozza a kamatláb megállapítását, az egyház ne legyen uszorás. A középtanodák és a népiskolák szép virágzásnak indultak. A kezelése alatt álló krajcáros tőke 8649 frt 39 $\frac{1}{2}$ kra szaporodott, indítványozza, hogy 500 frt kamat évenként népiszkolai célokra fordíttassék. Továbbá indítványozza, hogy új énekes könyvek készítésére külön bizottság küldessék ki. Végül, szép szavakban emlékezik meg néhai legid. gr. Teleki Domokos főgondnok s Dáné István esperes haláláról s beszédét eljenzés közt végzé.

A püspöki jelentésben foglalt indítványok véleményezésére egy bizottság küldetik ki, melynek tagjaivá kijelöltek: Lészai F. Szentiványi K. és Vályi P. A püspöknek pedig hivatala buzgó teljesítéséért jegyzőkönyvi köszönet szavaztatik.

Következik az igazg. tanács évi jelentésének felolvasása. A terjedelmes jelentés tüzetesen tünteti föl az igazg. tanács intézkedéseit. Tartott az igazg. tanács 36 gyűlést, beérkezett 1202 ügydarab, ezek közül elintéztetett 1181. — A jelentés, átvizsgálás végett, áttétetik az imént kinevezett bizottsághoz.

Tárgyaltatik méltóságos gróf Kún Kócsárd urnak, a vajdahunyad-zarándi egyházmegye főgondnokának lemondása, melyben előadja, hogy az egyházmegye többsége, főleg az esperes választás kérdésében, oly helytelen ultra tért, melyen ő nem haladhat.

Szász Domokos. Azt hiszi, hogy a felolvasott nyilatkozat mindnyájunk szívében fájdalmas érzést ébresztett föl. Fájjalunk kell egy oly férfi elvesztését, a ki oly buzgalmat, oly áldozatkészséget tanusított, hogy neve csaknem párhuzamban áll az alapító fejedelmek neveivel. Indítványozza, hogy a közgyűlés küldjön ki egy bizottságot, a mely kérje fel a nemes gróftól lemondásának visszavételére. (Általános helyeslés.)

Pogány Gy. hasonértelmű felszólalása után Szász D. indítványa egyhangulag elfogadtatik s a küldöttség tagjaivá kineveztetnek: Pogány Gy. Szász D. és Nagy Lajos.

Tárgyaltatik az igazg. tanács előterjesztése a jövő évi közgyűlésnek Kolozsvártt leendő megtartása ügyében. Egyszersmind felolvastatik a s.-szentgyörgyi egyh. község meghívása.

*) Bevárjuk a teljes szöveget; s leszünk bátrak, megtenni észrevételeinket a jelentés e méltatlan pontjára. Szerk.

Zeyk K. Minden hosszúság indokolás nélkül kitűnik az, hogy a közgyűlést legcélszerűbb Kolozsvártt tartani, ez okból elfogadja az igazg. tanács javaslatát.

Kiss S. A vidéken az egyházi élet felfrissítésére jótékony hatással van a közgyűlés, ez okból ajánlja a s.-szentgyörgyi meghívás elfogadását.

Hegedüs J. Szintén ily értelemben nyilatkozik. Kiemeli továbbá, hogy Kolozsvár már háromszor részesült azon szerencsében, hogy a közgyűlés ott tartatott, részesüljön ebben már más is. Kolozsvártt a vendégek nagy része nem kapott szállást, hanem a saját költségén lakott a vendéglőkben.

Vályi P. Azoknak ellenvetésére, a kik azt hangsúlyozták, hogy nagyobb költségbe kerül a többségnek Szentgyörgyre, mint Kolozsvárra menni, azt mondja, hogy a Székelyföldön lakóknak meg a Kolozsvárra utazás költségesebb s ildomos, hogy ilyen költségekben a kolozsváriak is részesüljenek egyszer-egyszer. Sajnálná, hogy ha a székelyföldről, az erdélyi protestantizmus éltető légköréből érkező meghívás vizsautasíthatnák. Kolozsvárra már azért sem szeret menni, mert ott a vallásos élet igen alacsony fokon áll, a mult gyűlés alkalmával is az isteniszteleten a püspök zárímáját a hivek közül senki sem hallgatta meg s a püspök egyedül maradt a templomban papjaival.*) (Nagy zaj, ellentmondások.)

Gyarmathy M. Ha áll az, hogy a közgyűlés — mint többen mondták — a vallásos életet emeli, akkor épp ezen okból Kolozsvárra kell vinni a gyűlést, mert — mint Vályi mondá — ott egészen alant fokon áll a vallásosság, hassunk tehát annak fölélenkítésére. (Hosszszantartó derűlttség.) De komolyan véve a dolgot, a közgyűlést már csak azon okból is a székhelyen kell tartani, mert az irományok hordozása miatt — elveszés, eltépés következtében — nagy károk merülhetnek fel.

Br. Kemény I. felszólalása után, a ki szintén Kolozsvártt óhajtja a gyűlést megtartani, sokan zajosan sürgetik a szavazást.

Elnök jelenti, hogy 22 tag titkos szavazást kíván.

A titkos szavazás elrendeltevén, a szavazatok beszedésére kiküldetnek Gyárfás, Vályi és Szabó K.

A szavazás megtörténte után elnök jelenti, hogy beadott 107 szavazati jegy; az igazg. tanács véleménye mellett szavaztak 64-en, ellene 42-en, egy cédula üresen adatott be. E szerint a jövő közgyűlés Kolozsvártt leendő megtartva, a s.-szentgyörgyieknek pedig, szíves meghívásukért, jegyzőkönyvileg köszönet szavaztatik.

Ülés vége d. u. 2 $\frac{1}{4}$ órakor.

*) Hozzána, Vályi Pál.

Szerk.

TÁRCA.

Protestáns egyháztörténelmi adatok.

Közlő: Szilágyi Sándor.

III.

(Folytatás.)

Ezek után Tornay urammal disputációban eredvén, midőn ratiókra vittem volna ő kegyelmeket, arra így felel-

tenek, hogy én ő kegyelmeket politica ratiókra ne vonjam, sok volna kegyelmes aszszonyom a disputatiót nagyságodnak megirnom, 3. september ebbe mulék, hanem ugyan az nap a nagy-bányai prédikátor Ürményi Mátyás nagy szemtelenül arcul csapa ugyan a zsinat előtt, egy vén, becsületes nemes prokátor embert, kit Kósa Mihálynak hinak, az mint végire mentem, Debrecenben lakik, melyet a papok meg nem bün-

tettek, azok közül való lévén az az Ürményi Mátyás, a ki oka volt Nagyári uramék megfogattatásoknak. 4. szeptembr. öszszegyülvén, jó reggel vétetődött elő a Nagyári uramék dolga, megmondván ő kegyelmeknek, lássák mit, cselekesznek magok állapotja felől, mert urunknak megírják s többé utánok nem is várokoznak, immár Nagyári uramék elő jövéen, bizony sok szép szókkal és ratiókkal persvadeálták s kérték az semi-generalist, ne terheljék őket, se magok lelkekismeretét az obligatióval s reversalissnak, adásával elégedjenek meg egyszer magok letett hűtökkel, de kegyelmes aszszonyom, semmiképen őket nem indurálhatták s különben nem is mentek sem mire, hanem az mely obligatiót urunknak adtak, azt meg kell tartaniok, subskribáltatván velek, mivel urunk ő nagysága in paribus kiküldte ő kegyelmeknek, magok lelkekismeretén való nehézségeket és egyéb minden kérdéseket, dolgokat, az zsinat eleiben vetették, de azokhoz nem is szólottanak, minthogy én is ben voltam mind végig közöttök, egy néhányszor hozzá szólottam, ratiókkal erősítvén a Nagyári uramék kívánságát, de semmit sem obtineálhattam, sem ratiók, sem törvények, egy szóval még irgalmasság és könyörületességnek sem volt az generalis előtt semmi helye. Többi között ilyen kérdést tettem: Hogy ha az zsinattól irattatott törvények, avagy regulák, melyek nem egyeznek az helvetica confessióval, Kalvinus institutiójával, annál inkább a szt. irással, lehet-e anynyi erejek, mint az helvecika confessionak, Kalvinus instituciójának és az szt. irásnak? Ezeket kegyelmes aszszonyom csak elmulattak. Kegyelmes aszszonyom Nagyári uramék inkább kételenségből kényszeritetnek az urunknak adott most megerősített obligatiójokat megtartani, mint magok akaratjok szerint, mert urunknak adott supplicatiójokra mi válaszok jött csak az semi-generalis előtt egy néhány nappal, im nagyságodnak az urunk levelének párját megküldöttem, alázatosan kérvén nagyságodat, maradjon nagyságodnál magánál. Minden emberektől úgy értem, Nagyári uram jó tudományu s hasznos tanító ember; Patakknak bizony volna szüksége reá, ha nagyságod kegyelmessége járulna, a mint másoktól értem becsületes hírét annak az emberséges embernek, jó volna ide Patakra, avagy Újhelyben hozatni s ha nagyságod kegyelmes tetszése volna, irással kellene értetni; mert ott Váradon nem is prédikállana, ha innen reménysége lehetne. Végefélő lévén kegyelmes aszszonyom az semi generalis, minek utána a nagyságodnak irt leveleket előttem megolvasták s kezemben adták volna, nagyságodnak mint kegyelmes aszszonyomnak alázatos szolgálatjokat ajánlván, hogy jövendőben is az a nagyságod küldött követsége megmaradhasson, a mint feljebb megírom, irásban vevén, az semi-generalisnak beadtam, olykor a mikor immár konsideratióban nem vehették, ha magok ellen bekellessék-e venni, melyet bevettének és a generalis könyvében ígérték hogy megtartják azon nagyságod nevével töltött protestatiót, melynek pariája nálam vagyon, mely protestatiót úgy érttettem Váci András ugyan ott parialtatott és Zebednyi uramnak hozta meg. Mi választ adott az semi-generalis, nagyságodnak in specie megküldöttem, a mint lehetne, mentenék magokat, de minthogy

megcselekedték, nincs hozzá való elégség, sőt az canon is ellenek való, melyet levelekben nagyságodnak irtak, mert az ellen is ők vétettek azzal, hogy soha disputatióra nem bocsátják az kontroversiát. Kegyelmes aszszonyom, bajjal jártam meg azon útat, mert a mely nagyságod lovain oda voltam, mind oda menet s mind jövet az hitványság miatt elfáradtak, haza pedig ugyan ökrökön vonattattam szekereimet, mivel üresen sem mehettek, egy azon nagyságod lovai közül pedig az árpában sokat evén, megzabált s el is esett. Ezekről akarám kegyelmes aszszonyom nagyságodat alázatosan tudósitanom, ha oly dolog eszembe jut, mely még ehez tartozó lehetne, ennek utána is értésére adom nagyságodnak. E jövendő szombaton Kassára megyek az nemes vármegye törvényszékire, hétfőn délyest onnan kiigyekezem júni és Zemlinben ha mind écaka leszen is, az ispán-választó székre kedre reá igyekezem menni. Onnan ha nagyságod parancsolja Szécsben a papok gyűlésére, noha kegyelmes aszszonyom Zákány uram ott lévén, az én jelenlétem talán nem is volna szükséges. Az ur isten tartsa és éltesse nagyságodat jó egészségben. In Sárospatak die 7. mensis Septembris, 1656.

Kegyelmes aszszonyom nagyságod alázatos szolgálója

Baxa István m. p.

(Eredetije a m. kir. kamarai levéltárban.)

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Lapunk bezártakor vesszük a következő telegrammot a közgyűlésről:

Feladatott, N.-Enyeden, junius 14. d. u. 1 óra 30 perckor.
Megérkezett Kolozsvárra, junius 14. d. u. 2 óra 2 perckor.

„Kolozsvártt theologiai szeminárium felállítása senki által nem elleneztetett. Gyűjtésekre Szász Domokos egyhangulag fölhatalmaztatott.“

E határozat által a közgyűlés ez eszmének oly erkölcsi elégtételt szolgáltatott, melynél többet mi ez idő szerint nem is követeltünk. A közgyűlés megtisztelte magát e határozat által; az egyházkerületen van a sor, hogy életbeléptetése által megmutassa a másik pártnak, hogy az ez által előrendő célt többre becsüli, mint a személyes ámbiciót és apró fészkelődéseket. Áldás egyházkerületünkre s mindazokra, kik a világosságnak őszinte barátai.

= A szászvárosi ref. egyházmegye mai napon tartott teljes közgyűlésében junius 18-ára tüzetett ki az első papi állomás betöltése. És pedig, miután ezen egyháznak azon régi jogát, miszerint az első-papi állomást minden szász pályázás nélkül egyszerű kinevezés, vagy kandidáció útján is betöltheti, az 1862-dik évi gen. synodus is meghagyta, még a május 14-kén tartott kebli egyházgyűlés azon reményben, hogy csak az egyház ohájának tesz eléget akkor, ha úgy intézkedik, hogy mostani kis papja egyszerű áttétel útján választassék meg nagy pappá, meghatározta, mikép t. Ince János urat, ki mind egyházi tisztában tanusított buzgó, lelkes fáradozása, mind jellemtisztasága által közszere tetet vivot ki magának, egyszerű áttétel, felkiáltás útján való megválasztás végett fogja az egyházi közgyűlésnek ajánlani. Mi remélhetőleg elfogadtatván, ezen választás megerősítés végett a főtiszt. pöspök urhoz fog tisztelettel felterjesztetni. Szászváros, junius 6, 1876. Egy szászvárosi választó.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Felolós szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JUNIUS 22. 1876.

286—25. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — nová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület ötödik közgyűlése.

IV-ik ülés, június 14-ikén.

Az ülés 9¹/₂ órakor nyitattik meg. Elnök br. Kemény Gábor.

Elekes K. főjegyző olvassa a tegnapi ülés jegyzőkönyvét, mely némi lényegtelen módosításokkal hitelesítettik.

Elnök bejelenti az időközben beérkezett iratokat. Ezek közt nevezetesebbek: Székely J. indítványa az iránt, hogy a kiadandó új énekes-könyv tiszta jövedelme a papi öz. árva alap javára fordíttassék; ugyanakkor indítványa az iránt, hogy Gyergyó-Szentmiklóson egy prot. templom építtessék, állandó papi és tanítói állomás szerveztessék, miután Csikszékben még egyetlen prot. egyház sincs, Gyergyó-Szentmiklós környékén pedig több mint 100 prot. család él.

Gyarmathy M. Az iránt interpellálja főt. püspök afiát, hogy a küküllői egyh. megyében megüresedett egy 6- és két algondnoki állomásra a választások mi okból nem tüzettek ki?

Nagy Péter püspök. Az interpellációra azon rövid választ adja, hogy ezen ügyről semmit sem tud.

Gyarmathy M. Kijelenti, hogy a válaszzal nincs megelégedve; mert ha valakinek, úgy a püspöknek kellene ezen ügy állásáról tudomással birni. Annál inkább megütökzik a tett nyilatkozaton, mert ezen tárgyat már tegnap is fölemlítette s azóta a főt. püspök ur tudomást szerezhetett volna az ügy állásáról.

Benedek, küküllői esperes kijelenti, hogy az állomásokra a kijelölésok annak idején fölterjesztettek.

A titkár, előadja, hogy a felterjesztés csakugyan megtörtént s a választás elrendelhető.

Ezután elnök a holnapi napra a következő választásokat tüzi ki: a gy.-fehérvári egyh. megyébe algondnok választása; kijelölvek: Köblös M. Szócs M. és br. Kemény G. a küküllői egyh. megyébe főgondnokságra kijelölvek: Thuróci P. Vida és Gerendi; algondnokságra: Kinizsi M. Gyárfás és Viskól; a v.-hunyadi egyh. megyébe főgondnokságra kijelölvek: Pogány, Szilvási és Barcsai; algondnokságra: Bodola, Kenderessi és Barcsai K. a sepsi egyh. megyében algondnokságra: Szilveszter, Tompa M. és Nagy K. A szavazatok holnap d. e. 8 órakor beadandók.

A szavazatszedő bizottság részéről jelentetik, hogy a tegnapi elrendelt tanár-választások eredménye a kö-

vetkező: a kolozsvári philol. tanszékre beadott 112 szavazat; ebből kapott Geréb M. 108, Elekes V. 2, Görög I. 1 szavazatot, 1 lap üres volt. Az udvarhelyi term. rajzi tanszékre történt szavazásnál Gönci 72, Szakács 37 szavazatot nyert; ugyan csak az udvarhelyi természettani tanszékre beadott szavazatokból Félegyházi A. 59, Bod 49, Bodor pedig 1 szavazatot kaptak.

Pogány Gy. Jelenti, hogy gr. Kún Kocsárd ő méltóságának a főgondnoki hivatal tovább viselésére felkérése céljából választott küldöttség megbízatásában eljárván, a nemes gróf végre hajlandónak nyilatkozott a közgyűlés óhajtása előtt meghajolni. (Zajos éljenzés.)

Tárgyaltatik Sárkány F. pénztárnoknak hivataláról — tanári elfoglaltatása miatt — benyújtott lemondása. A lemondás, a tanár ur szives fáradozásáért megszavazott elismerés jegyzőkönyvbe vétele mellett, elfogadtatik.

Gyarmathy M. A pénztárnoki állomás betöltését az ig. tanácsra óhajtana bizni.

Réthy L. Magát az elvet ő is helyesli; mert a szak-képzettséget egy kisebb testület alaposabban ítélheti meg. De a jelen esetben ezen elvet alkalmazhatónak nem tartja, mert a pénztárnok az ig. tanácsnak tagja levén, kell, hogy mint ilyen, mandatumát a közgyűléstől nyerje.

A pénztárnok-választás elrendeltetik; a szavazatok holnap beadandók; egyszersmind a szavazat-szedő bizottság Timár K. és Köblös J. kinevezésével szaporítottatik.

Tárgyaltatik a m. évben kiküldött 15-ös bizottságnak a theol. seminarium ügyében készített véleménye. (A tagok az udvarról nagy tömegekben érkeznek be s a termet zsufolásig megtöltik.)

Gáspár J. biz. jegyző olvassa a biz. véleményét, melynek lényege a következő: a 4 évi tanfolyam keretébe be kell foglalni a theologia organismusába tartozó minden tantárgyat s ezek hallgatása kötelező; ellenben, az egyes főbb részek külön, nagyobb terjedelemben előadása, nem képezne kötelezett tantárgyakat. Az évi vizsgák főtartandók; a 4 évet végzett absolutusoknak bizonyítvány adandó az összes eredményről s papi vizsgára csak az ilyen bizonyítvánnyal bírók bocsáthatók, 6 rendes tanárnál kevesebb nem lehet; egy-egy r. tanár heti óráinak minimuma 8 órában állapítandó meg. A theol. seminarium, a bizottság véleménye szerint, továbbra is Nagy-Enyeden hagyassék, miután Szász D., a ki Kolozsvártt egy theol. seminarium fölállítását hozta javaslatba, erre nem képes alapot kimutatni. Végül azonban Szász Domokosnak azon ajánlatát, mely

szerint ő kész a Kolozsvártt föllálitandó theol. szeminarium javára gyűjtéseket eszközölni, a bizottság a közgyűlés figyelmébe ajánlja.

Elnök. Kérdi a közgyűlést, hogy hajlandó-e a javaslatot általánosságban elfogadni? (Felkiáltások: Elfogadjuk!)

Gáspár J. Olvassa a bizottságnak e tárgygyal kapcsolatban előterjesztett azon véleményét, hogy az alkotmány-történet ne a theol. szeminariumban, hanem a gymnasiumban taníttassók.

Dr. Kovács. Megjegyi, hogy ezen tantárgy föl van véve a középtanodai tantervbe.

Makkai D. a statisztika tanításával kapcsolatban, óhajtja az alkotmány-történetet a középtanodákban előadatni.

Tolnai. A theol. szeminarium tantárgyaira vonatkozólag azon óhajtásának ad kifejezést, hogy a tantervben a theol. tudományoknak s a segéd-tudományoknak oly terjedelmét kellene felölelni, hogy ne csak buzgó, hanem tudományos miveltséggel bíró papjaink legyenek; olyanok, a kik az intelligens közönséget is képesek tanítani. A művelt közönség sok helyen azért marad távol a templomtól, mert a pap szónoklatában semmit sem talál, a mivel ismeretei gyarapodnának. Kívánja, hogy a tantárgyak önálló buvárkodásra képesítő módon, szabad előadás útján, nem pedig tankönyvekből taníttassanak. Egy tanár tanóráit hetenkint 8-nál kevesebbre kívánja szabni, mert a tanárnak felolvasásszerű előadásaihoz sok előkészületre van szüksége. (Ellentmondások.)

Elnök. Fölteszi a kérdést: hogy a közgyűlés elfogadja-e a 15-ös bizottság véleményét? A vélemény egyhangulag elfogadtatik.

Szász D. Miután az elfogadott javaslat a szólló azon szándékát, hogy a Kolozsvártt felállítandó theol. szeminarium céljára gyűjtéseket eszközölhessen, a közgyűlés figyelmébe ajánlotta: kéri a közgyűlést, hogy hatalmazza fel szóllót alapítványok és adományok gyűjtésére. A felhatalmazás általános éljenzések közt egyhangulag megadatik.

Tárgyaltatik a papválasztási szabályok elkészítése ügyében kiküldött 7-es bizottság munkálata.

Szász Béla biz. előadó olvassa a bizottság munkálatait.

Dózsa D. Nem lát a munkálatban semmi újat s az által a papválasztásoknál eddig előfordult visszaéléseket és gyűlölködéseket elenyésztethetőknek nem tartja; szólló gyökeres módosításokat tart szükségoseknek s a papválasztási szabályokat a következő elvekre kívánja fektetni: 1-ör, hogy hogy ne a pap keressen ekkleziát, hanem megfordítva, az ekkleziia keressen papot; 2-or, a szabad választás köttessék össze szükségbeli kinevezéssel, a mi abban állana, hogy oly helyekre, a hol a hivek közt a papválasztás alkalmával párt-tusák fejlődnek ki, az egyh. főhatóság nevezzen ki papot. Ezen elveket szólló hosszasan fejtegeti; kiemeli, hogy a pályázat hirdetése, különösen a próba-szónoklatok tartása a papi osztályra nézve nagy mérvben megszegyenítő; eseteli a választások alkalmával felmerülni szokott demoráli-

záló s a papi tekintélyt csökkentő korteskedést; végül, a pártviszály lecsillapítására igen üdvös intézkedésnek tartaná, ha ily alkalmakkor a papi állomások kinevezés útján töltenének be. Ezek után indítványozza, hogy a munkálat oly utasítással adassék vissza a bizottságnak, hogy az a kifejtett elvek figyelembe vételével a papválasztási szabályokat újból dolgozza ki.

Szász Béla. Előtte szólló által hangsúlyozott azon elv, hogy az ekkleziia keresse a papot, most is fön áll, mert a pályázat épp ezért hirdettetik. Azt azonban nem tartaná célravezetőnek, hogy az ekkleziia egy-két tagja induljon el az országba papot keresni. Különösen hátrányos lenne ez a szegényebb ekkleziákra nézve, melyeknek küldötteik meglehet kétszer is kereken járnak az egyh. kerületet s még sem sikerülne, egy pappal megalkudniok. (Derültség.) A szabad választás jogát, ezen kiválóan protestans szabadelvű intézményt sem óhajtana megcsorbítani, a visszaéléseket orvosolni kell, de ezek miatt a protestantizmus alapelvét nem szabad föládnunk. (Zajos helyeslés.) Nem fogadja el Dózsa elveit.

Réthy L. Örömet fejezi ki, hogy a közgyűlés végre termékeny eszmék felett parlamentarizmus bizzadsággal vitatkozik. Szász B. ellenvetéseire megjegyzi, hogy szónok a föllálitott elveknek gyakorlati alkalmazása ellen fordult, holott ezen elvek alkalmazása még nem volt szóban. Ő a föllálitott igen üdvös elveket alkalmazhatóknak tartja, de most azokat nem lehet tárgyalni, mert a 7-es bizottság munkálata nem ezen elvek alapján készült.

Timár K. Azt hiszi, hogy a papkeresés megbuktatná a szegényebb ekkleziákat s a legnagyobb zavarokra adna okot. Több ekkleziia azon elvből indulna ki, hogy keressünk olyan papot, a ki legolcsóbban szolgál. Azt sem hiszi, hogy a választások alkalmával fölmerülő pártoskodást kinevezéssel megszüntetni lehessen, sőt attól tart, hogy a kinevezés még nagyobb bajokat okozza.

Nagy S. Tiszteli Dózsa röpke eszméit, (Derültség) s nem csodálja, hogy sokaknak tetszik, mert a távolból nézve igen szépen tündökölnék; de a gyakorlatban ő nem tartja kivihetőknak. Sőt ellene mond az ez irányu további tárgyalásnak is, miután konkret indítvány nem adatott be.

Dr. Kovács. Dózsa elveit helyeseknek és gyakorlatiaknak tartja, de nem hiszi, hogy egyszerre keresztül vihetők legyenek; azért elfogadja a beterjesztett munkálatot a tárgyalás alapjául, de óhajtja, hogy a kifejtett elvekre a részletes tárgyalásnál a lehetőségig figyelem fordíttassék.

Dózsa D. Mivel belátja azt, hogy elvei ezuttal nem érvényesíthetők: indítványát jelenleg visszavonja, de kijelenti, hogy nézeteit a sajtó terén vitatás alá bocsátandja. (Helyeslés.)

Ezután Szabó Sámuelnek az elejtett indítványt magáévá tevő nyilatkozata figyelmen kívül hagyásával, a 7-es bizottság munkálata általánosságban elfogadtatott s a közgyűlés a részletes tárgyalásra tér át.

Nagy Péter püspök az I. fejj. 3-ik pontjánál azon módosítást ajánlja, hogy a papi fizetés emelkedése céljá-

ből, új papi állomás szervezése csak azon egyh. községeknek engedtessek meg, a melyek legalább 700 frtot képesek évi fizetésül kijelölni.

Szász B. E módosítást üdvösnek, de kivihetetlennek tartja; a szegény ekkleziák nem bírnák meg, azért ragaszkodik az eredeti szerkezethez, mely 400 forintot kíván kimutatni.

Többek hozzászólása után főt. püspök afiának módosítványa oly szövegezéssel fogadtatott el, hogy a 700 frt kimutatása csak azon egyh. községekre értendő, melyek a meglevő papi állomás mellett még egy új papi állomást ohajtanak szervezni.

Ezután a részletes tárgyalás gyorsan haladt előre s némi kevésbé lényeges módosításokkal elfogadtatott a 2-ik, 3-ik és 4-ik fejezet. Az 5-ik fej. tárgyalásánál

Vályi P. az elhunyt lelkész özvegyét illető kegy-év alatt az istenisztelet végzésére kirendelt papot — ha az meg nem jelenik — 5 frt birság-pénzben kívánja elmarasztaltatni.

Gyarmathy M. felszólalása után ezen módosítvány akkint fogadtatott el, hogy a birság összegét az egyh. törvényszék állapítja meg.

A tárgyalás folytatása holnapra halasztatván, az ülés 2 óraker véget ért.

V-ik ülés június 15-én.

Az ülés 9 $\frac{1}{2}$ óraker a jegyzőkönyv felolvasásával és hitelesítésével kezdetik meg.

Ezután elnök a holnap napra kitzüzi a s.-szentgyörgyi tanodánál megürült algondnoki állomásnak választás útján leendő betöltését; a jelöltek: Réz Farkas, Ujvárosi József és Tompa Mihály.

— Következett a papválasztási szabályok folytatólagos tárgyalása, mely az egész hosszu ülést igénybe vette s koronkint nevezetes elvi kérdések fölött parlamentarizs higadtsággal folyt. Ugy tünt föl, mintha most nem is azon férfiak tanácskoznának e teremben, a kik a hétfői ülés viharos jeleneteiben részt vettek. Pedig ugyanazok voltak, csak-hogy most nem az egyéni érdek, sem az ambició kielégítésének kérdése volt a szőnyegen.

A vitát Csiszér G. nyitotta meg, indítványozván, hogy ott, a hol a pap eltávozása miatt üresedik meg az állomás, a helyettes csak 50 napi időtartamra neveztessek ki, mivel a hosszabb időre történő kinevezés a választás halogatásának válik okává.

Szász B. Nem fogadja el az indítványt, mivel megtörténhetik, hogy elháríthatatlan okokból a választást 50 nap alatt nem lehet eszközölni s az indítvány elfogadása esetén 50 napon túl az egyház lelkész nélkül maradna.

Vályi. Tud eseteket, a hol két évig huzták-halasztották a választást, a midőn aztán a szomszéd községek lelkészei tetemes ideig voltak kénytelenek a megürült állomáson a vasárnapi isteniszteleteket végezni. Ez nagy teher, ettől az indítvány elfogadása által a papokat megmenteni ohajtja.

Domby I. A baj elhárítására azon expedienst ajánlja, hogy administratorokul a végzett theologusok közül oly egyének alkalmaztassanak, a kik a vasárnapi szolgálatokat is végezhetik.

Nagy Péter püspök. Csiszér indítványát oly módosítással fogadja el, hogy az 50 napi határidő eltelté után — ha a választás megtartható nem volt — az esperes csak bizonyos jutalomért rendeljen helyettesít. (Helyeslés.) Ezzel az indítvány a főt. püspök afia módosítása szerint elfogadtatott.

Az egyházak osztályozására vonatkozó fejezetnél felszóllal Nagy Péter püspök s a szerkezet szerinti meghatározást a III-ik osztályu állomásokra nézve 400 forintról 500 frtra ohajtja emelni.

Dr. Kovács. Az I-ső osztályu állomást 1000, a II-ikat 700, a III-ikat 500 frtban ohajtaná megállapíttatni; megjegyzevén, hogy a nagy fizetéses nagy városi ekkleziákat nem szeretné első kiléptetési helylyé tenni.

Nagy Péter püspök megjegyzi, hogy ezen indítvány elfogadása esetén a kolozsvári egyik papi állomás második osztályuá szállíttatnék le, mivel ott a 4-ik papnak csak 800 frt fizetése van. Ohajtja a papi fizetés javítását, de az ajánlat értelmében nagyon megcsökkenne az első osztályu állomások száma ugy, hogy ezeket az ujjain el tudná számlálni.

Magyarosi. A III-ik osztályu állomást ugy kívánja meghatározatni, hogy ebbe mindazon egyházak tartoznak, melyekben a papi fizetés 400 frtnál kevesebb. Nem tartaná célszerűnek, hogy rögtönözve, mintegy kényszerítés által szoríttassanak a szegény egyházak a papi fizetések emelésére, azonban kimondandónak véli, hogy mindenik egyház, melyben a papi fizetés 400 frtnál kevesebb, minden új választás alkalmával, köteles, a fizetést valami csekély összeggel, például 20—25 frttal emelni addig, mig az a 400 frtot el nem éri. (Helyeslés.)

Benkő. A fizetés-javítástól fél a nép s tudjuk, hogy azután hova megy félelmében. Ellene van minden kényszernek.

Szász B. Magyarosi indítványát mint a tényleges állapotokkal meg nem egyeztethető — ellenzi s ajánlja, hogy a szegény egyházak csoportosításával vitattassék meg a fizetések javításának ügye.

Erre az indítványt a közgyűlés mellőzi.

Az egyházak osztályozásának végrehajtására vonatkozó fejezet változtatás nélkül elfogadtatik.

A pályázhatás feltételeiről szóló fejezetnél felszóllal Vályi s megjegyzi, hogy a theol. szeminarium osztályzatai nem egyeznek a szövegben levő osztályzatokkal.

Hegedűs felvilágosítólag megjegyzi, hogy a szeminarium ujjabban megállapított osztályzatai u. m. „kitűnően,” „jelesen” és egyszerűen „képesített” a szöveg osztályzataival egyeznek.

Tolnai. Nem látja helyesnek, hogy azok, a kik külföldi akadémiákon jártak, minden esetben elébe helyettesnek azon kitűnően képesített egyéneknek, a kik nem voltak külföldi akadémiákon.

Nagy P. A szövegezést nem találja eléggé világosnak és korrektnek, mi végből azt újból szövegezés végett a bizottsághoz visszautaltatni kívánja. Megjegyi egyszersmind, hogy a 3-ik osztályú állomásra alkalmazott papoknál két évet nem tart elégséges szolgálati időnek 2-ik osztályú állomás elnyerhetésére; kéri ezen évek számát 5-re emelni.

A fejezet újból szövegezésével a bizottság megbizatik s póttagokul kineveztetnek: Hegedüs J. Tolnai és Vályi.

A pályázókról szóló fejezet némely irányi módosítások tétele után elfogadtatott.

A pályázásra képesek kiválasztásáról szóló fejezet tárgyalásánál felszólal Nagy Péter püspök s hosszabb beszédben kifejti, hogy a bizottság a kandidációt merőben mellőzte, ő pedig azt merőben föntartani óhajtja. Erre a régi zsinatokat sok ok vezette; ezek közt a leglényegesebb az, hogy a tudatlan nép gyakran visszaél a kijelölés nélküli választással, ezen visszaélések korlátozandók akként, hogy a kijelölés az értelmiség joga legyen. A kandidáció által a választási idő hosszúra nyújtása is meggátolható, néha 20 pályázó is jelentkezik s míg ezek mindenike 20 vasárnapon keresztül, próba-prédikációt tart, a nép hosszas ideig van a választási izgatottság káros hatása alatt. Ez okokból a kandidációt továbbra is föntartatni s a választásra vonatkozó fejezeteket e szeriut módosíttatni, illetőleg, kiegészíttetni kívánja.

Szász B. A bizottságot a kandidáció mellőzésében azon elv vezette, hogy az egyenlően képesített számos pályázó közül méltatlanság lenne néhányat kirekeszteni. De ha a közgyűlés a kijelölést föntartandónak véli, ő nem hajlandó az ellenkező nézetet sokáig vitatni.

Csulak. A kandidáció ellen van, mert az a választási szabadságot korlátozza, de igazságtalanságot is lát abban, mert megtörténhetik, hogy egy-egy pályázó ifju éveken keresztül véletlenül mindig kimarad a kandidációból s egész életére szerencsétlen lesz. (Helyeslés.)

Gyárfás. Pártolja a kandidációt, mert a nép sohasem képes az érdemet felismerni. Azonban, az egyenlően képesítettek egyikét sem zárná ki. (Felkiáltások: akkor nincs kandidáció!) Megjegyi még, hogy a próbák tartását hosszú időre nem nyujtaná ki.

Garda. Az előadó azon nézetét, hogy az egyenlően képesítettek néhányának kihagyása méltatlanság, nem osztja; ha sokan vannak egyenlően képesített pályázók, a kijelölésnél a kor legyen az irányadó. (Helyeslés.)

Magyarósi. Különösnek tartja, hogy a míg az értelmes tagokból álló egyh. ker. közgyűlés a gondnokok és a tanárok választásánál a kandidációt alkalmazza, akkor a papok választását egészen a tudatlan népre kívánja bizni. (Derűtség.)

Berecki. Szintén óhajtja a visszaélések meggátolását, de a kellőleg minősítettek közül egyiknek-másiknak kirekesztését ő is igazságtalanságnak tartja. Szerinte, csak a próbára bocsátandók számát kellene korlátozni; továbbá, meg kellene engedni, hogy a kisebbségben levő párt jelöltjei közül is tarthassanak néhányan próba-prédikációt.

Hegedüs J. (Felkiáltások: Szavazzunk!) Berecki nézetét tiszteli, de nem óhajtja a választási szabadságot korlátozás nélkül a tudatlan népre bizni; pártolja a kijelölés elvét.

Nagy P. püspök. A kandidáció eltörlése az egyházak veszedelme, a kandidáció megtartása a papok veszedelme; de ő Kajafással tart, mondván: hogy inkább veszen egy ember, mint a nép. Azon elvet, hogy a község meghívás útján is betölthesse az állomást, nem fogadhatja el; megtörtént az székelyföldön, hogy a község azt az ajánlatot tette a kiszemelt papnak, hogy meghívja papjául, ha fizet 1000 frtot. (Derűtség.)

Elnök fölteszi a kérdést s a közgyűlés a kijelölést elvileg elfogadja; a választásra vonatkozó egyes §§-ok ezen elvnek megfelelőleg lesznek módosítandók.

Öt percnyi szünet.

Szünet után a szavazat-szedő bizottság jelentése olvastatik föl a mai napon eszközölt választásokról. Megválasztattak: a küüllői egyh. megyébe főgondnokul Thuróci Pál 85, algondnokul Kinizsi Mihály 56 szavazattal; a v.-hunyadi egyh. megyébe főgondnokul Pogány György 65, algondnokul Bodola János 71 szavazattal; gy.-fehérvári egyh. megyébe algondnokul br. Kemény László 46 szavazattal; a sepsi egyh. megyébe algondnokul Szilveszter Dávid 66 szavazattal; az orbai egyh. megyébe algondnokul Csia Albert 86 szavazattal; végre egyh. kerületi pénztárnokká Deák József, kolozsvári polg. iskolai tanár, 90 szavazattal.

Ezután folytatott a pap-választási szabályzat tárgyalása.

A pályázásra képesek kiválasztásáról, illetve, kijelöléséről szolló fejezet — az elfogadott elv alapján — újból szövegezés végett a bizottsághoz visszautasíttatik.

Ezután Nagy Péter püspök egy új fejezet fölvetését ajánlja, melynek lényege az, hogy $\frac{1}{2}$ év alatt a megürült papi állomás lehetőleg betölthető, ha betölthető nem lenne, az ezt akadályozó fontos okokra az ig. tanács a határidőt egy évre meghosszabbíthatja. Ha az állomás folyamodók nem léte miatt $\frac{1}{2}$ évnél tovább üresedésben marad, akkor az intercalaris jövedelmek a papi özv.-árva alapra fordítandók.

Ezen fejezet egész terjedelmében elfogadtatott.

A megüresedett egyházak köröztetését tárgyzó fejezetnél felszólal

Dr. Kovács és sürgeti, hogy a tegnap felvetett azon elvet, mely szerint az egyházaknak jogukban álljon pályázat hirdetése nélkül is — meghívás útján — betölteni a megürült állomást, alkalmaztatni óhajtja.

Nagy Péter püspök. Ezen indítvány elfogadása által kibúvó ajtót nyernének azon egyházak, melyek „eladni“ óhajtának a papi állomást. Ugyanazon szabályzatot nem lehet két egészen ellenkező elvre alapítani.

Dr. Kovács véleménye mellőztetik.

A pályázatra bocsátást tárgyzó fejezetnél felszólal Nagy Péter püspök s azon módosítványt ajánlja, hogy

legfőlebb 6 s legalább 3 pályázó jelöltessék ki. A kijelölés titkos szavazás útján — vitatkozás nélkül — történjék. Ha a kijelöltek közül egy, vagy több visszalép, ezek helye a többi pályázók közül újból kijelölendővel töltsék be s új pályázat addig ne hirdettessék, a míg egy jelölt megtartja jelöltségét.

Szász B. A jelöltek számát az első osztályu egyházaknál 10-re óhajtja emelni.

Nagy Péter. Kész megalkudni előtte szólóval, ha nem 10, csupán 8 egyént kíván kijelölni.

Ily értelemben a módosítványok elfogadtatnak.

A pályázás határidejéről szóló fejezet némely stilaris módosításokkal elfogadtatik.

A választási jogosultságról szóló fejezetnél tetszőlál Páncél s indítványozza, hogy *azon községekben, melyekben a hivek egyházi és iskolai célokra mit sem fizetnek, a választási kvalifikáció, a helyi viszonyok szerint, külön állapittassék meg.

Nagy P. püspök. Óhajtja, hogy ne legyen oly egyház, melyben a hivek nem járulnak egyházi és iskolai célokhoz; ez okból nem véli helyesnek, hogy a szabályzatban külön intézkedések állapittassanak meg.

Csákány. A papválasztási jogot ott is a hivek öszszességének a kezébe kívánja helyezni, a hol képviselő-testület létezik.

Nagy Péter püspök. Betétetni óhajtja, hogy a patrónusoknak a papválasztásban való részvétele, az eddigi mód szerint — azaz, úgy, hogy megbizottak által is szavazhatnak — leendő eszközölhető. Ezen indítvány elfogadtatik.

A választás módjáról szóló fejezetnél felszólal

Hincs M. s óhajtja, hogy ott, a hol képviselő-testület van, a választás titkos szavazás útján, szavazási lapokkal eszközöltessék.

Mihályi. A titkos szavazást minden oly egyh. községben, melynek tagjai túlmérvben az értelmesebb osztályba tartoznak, alkalmaztatni óhajtja.

Vályi. Még a képviselő-testülettel bíró egyházakban sem véli a titkos szavazást alkalmazhatónak, mivel vannak néhol oly képviselők is, a kik nem tudnak írni.

Réthy L. Előnyösnek látja a szavazási lapokon történő szavazást s föl is teszi, hogy nem sokára minden ember tudni fog írni és olvasni. A javaslatot azonban csak úgy fogadja el, ha a választást vezető bizottság hatalmaztatik föl arra, hogy ha szükségesnek látja, a titkos szavazást elrendelheti.

Róth. Az értelmes lakossággal bíró helyekre nézve az indítványt örömmel elfogadja, mert értelmes emberre nézve a fülbe-sugva szavazás megszegyenítő.

Csulak. A választás öszszinte volta érdekében a nyilvános szavazást pártolja.

Tolnainak az indítványt pártoló hozzászólása után, Hincs indítványát a közgyűlés elfogadja.

A megválasztott lelkésznek beköltözéséről és beigtatásáról szóló fejezetek lényegtelen módosításokkal elfogadtatnak.

A szabályzat tárgyalása ezzel véget érven, a nagyon kimerült tagok tárgyalták még a 7-es bizottságnak kapcsolatos indítványait u. m. a papi fizetés minimumának megállapítása, a szegényebb egyházak csoportosítása s a fegyelmi szabályok kidolgozása tárgyabani; a két első, véleményezés végett, az igazgató-tanácsához utaltatott, a fegyelmi szabályok elkészítése pedig a főt. püspök afia elnöklete alatt 3 tagból álló bizottságra bízott. Felolvasattak még a kolozs-kalotai egyh. megye indítványa a káplánság visszaállítása s a görgényi egyh. megye indítványa az esperesek mellé segédek állítása végett. Mind két indítvány, véleményezés végett, kiadatik az igazg. tanácsnak.

Ülés vége d. u. 2¹/₂ órákor.

VI-ik ülés, június 16-án dél előtt.

Ülés kezdete 9³/₄ órákor. A ma dél előtt tartott közgyűlés is fontos elvi kérdésekkel s az egyházkerület jövőbeli fölvirágzására célzó lényeges javaslatok tárgyalásával foglalkozott és dacára annak, hogy maga a jegyzőkönyv hitelesítése öt negyed órát vett igénybe, sok tárgyat intézett el parlamentáris higgadsággal.

A jegyzőkönyv hitelesítésével újból olvastatnak a papválasztási szabályok.

Révay L. azon indítványa, hogy ezen szabályok a kántorok és a tanítók választására is alkalmaztassanak, oly módosítással fogadtatott el, hogy a 7-es bizottság külön-külön jelölje ki azon pontokat, melyek a kántorok és a tanítók választására is alkalmazhatók. Egyszersmind a stilaris hibák kijavítása végett a szabályzat újból kiadatott a 7-es bizottságnak; lett tehát alkalmunk, e javaslattal még a negyedik napon is foglalkozni dacára annak, hogy ma is történt aprólékos dolgok miatt elég szükségtelen felszólalás. Ezek közt — mivel közderültséget idézett elő — legérdekesebb volt Benkő esperes felszólalása, a ki a cigányok választási jogosultsága iránt kérte a közgyűlés véleményét, mivel eddig — úgy mond — több helyen a cigány vajda szavazott alattvalói nevében. Ezen kérdés akkint döntetett el, hogy a régi szokás főnhagyatott.

Elnök, kinevezi a fegyelmi szabályok olkésítésével megbizott bizottság tagjait; ezek: főt. püspök afia elnöklete alatt, Nagy Iajos, dr. Kolosvári S. Gyarmathy M. Bihari S. Vályi Pál és Benkő János.

A szavazat-szedő bizottság jelenti, hogy a s.-szt.-györgyi tanodához algondnokká 33 szavazattal Réz Farkas választatott meg.

Tárgyalatik az igazg. tanácsnak a bukuresti egyh. községnek a püspöki vizsgálat alatt álló egyh. községek sorába becikkelyezése iránti javaslata.

Dózsa indítványozza, hogy a bukuresti egyház kivételesen azon esetben is küldhessen a kerületi közgyűlésbe képviselőt, ha a hivek száma az 5000-et meg nem üti, hogy — úgy mond — ez által még inkább hozzánk csatolhassuk ezen távol fekvő egyházat.

Az igazg. tanács véleménye elfogadtatik. Dózsa indítványa azonban mellőztetik.

Tárgyalásra kitűzetik az egyházi törvénykezés módosítását tárgyzó javaslat.

Hincz M. A tárgyalás megkezdése előtt felszólal s előadja, hogy a közgyűlés 3 napig foglalkozott egy terjedelmes törvényjavaslat tárgyalásával s ez a gyűlés tagjainak figyelmét anynyira kimerítette, hogy most egy még terjedemesebb törv.-javaslatnak beható tárgyalására alig lenne képes. Indítványozza ennél fogva, hogy ezen javaslat tárgyalása a jövő közgyűlésre halasztassék s az igazg. tanács utasíttassék, hogy addig a különböző vélemények egyeztetésével rendszeres munkát dolgozzon ki. (Helyeslés.)

Berecki. Elfogadja az indítványt, de azon kijelentéssel, hogy a javaslat kinyomattassék s a meghívókkal együtt a gyűlés tagjainak előre megküldessék.

A közgyűlés az elhalasztás iránti indítványt — Berecki véleményével együtt — elfogadja.

Tárgyaltatik a lelkészi özvegy-árvai gyámintézet szervezésére vonatkozó javaslat. Dr. Kovács, mint előadó, olvassa az egyh. megyékből beérkezett véleményeket, melyek szerint a sz.-szőlősi egyh. megye e javaslatot egészen elveti, a többi egyh. megye azonban — némi módosítások ajánlása mellett — általánosságban elfogadja.

Sólymosi. Elfogadja a javaslatot, csupán annyit kíván, hogy a befizetendő illetményeket ne márciusban, hanem május hónapban legyenek kötelesek az esperesek beszolgáltatni.

Hegedüs Lajos. Az árva-leányok segélyezését illetőleg indítványozza, hogy a nyomorék-leányok ne csak 24 éves korokig, hanem éltők végéig nyerjenek segínyt.

Nagy Péter püspök, felolvastatni kívánja a szilágyszőlősi egyh. megyének a tervezet ellen beadott véleményét, mivel — úgy mond — ezen vélemény fotografirozza az illető megye állapotát s a ki — úgy mond — ezt hallja, annak a vére bizonyosan fel fog forrni. (Felkiáltások: Halljuk! Halljuk! Mások: Nem kell felolvasni!)

Az elnök által feltett kérdésre a szabályzat — a módosítások mellőzésével — elfogadtatik.

Tárgyaltatik az egyh. községek takarékmagtárainak szabályozására vonatkozó javaslat. Benkő J. — mint előadó — olvassa az egyh. megyékből beérkezett jelentéseket. Ezekben — némely szomorú adatok mellett — igazán lélekemelő példákra is találunk, így a többek közt S.-Zalán községében a takarékmagtár az akkori lelkész ur 1828-ik évben 1, mondó, egy véka árpával kezdette meg s ma már a magtárban 799 kőből különböző termény van s a magtár jövedelméből 1876-ban 700 frtot fordíthatott az eklezsia templomának fölépítésére. A terjedelmes, de nagy figyelmet ébresztett jelentés után felolvastatnak a magtárak egyöntetű kezelésére vonatkozó szabályok.

Dombi. Nem helyesli, hogy a magtárakból csak az esperes jóváhagyása esetén lehet kölcsönt kiadni, szerinte, ez a lelkészekre lealázó s azok buzgalmát csökkenteni fogja.

Réthy. Előtte szóló nézetét fontosnak tartja, de azt hiszi, hogy ezen szabályok nem lesznek minden egyházra kötelezők s így az egyes pontokat a helyi körülményekhez lehet alkalmazni.

Nagy P. püspök, a szabályokat kötelezőknek kívánja tekinteni, azért a pontonkénti tárgyalást óhajtja.

Erre megkezdődik a pontonkénti tárgyalás.

Hegedüs L. Ellene van annak, hogy a gabona minden esetben csak kötvény mellett kölcsönöztesse ki. Némely egyházban — úgy mond — nincs, a ki megírja a kötvényt.

Vályi. Tapasztalatokra hivatkozva, nem fogadhatja el előtte szóló nézetét; a rövás használatának kora lejárt s a magtárak a kötvény nélküli kikölcsönzések által nagy megkárosodásokat szenvedhetnének.

Hegedüs véleménye elvettetik.

Székelly J. A Dombi által előadottak nyomán ellene mond annak, hogy a kikölcsönzés csak esperesi engedély mellett eszközöltesse ki. Ohajtja, hogy bizonyos összegig a domestikum-konsistorium adhasson ki kölcsönöket.

Vályi. A domestikum-konsistorium sok helyen oly gyenge, hogy arra egy-egy patronus pressiót gyakorolhat s emiatt sok visszaélés merülhet föl.

Berecki. Ohajtja, hogy 4 vékáig terjedő kölcsönöket a konsistorium adhasson ki.

Ezután Nagy Péter püspök a fia indítványára, a konsistorium által eszközölhető kikölcsönzés elvileg elfogadtatik; azonban, a maximum megállapítását — a helyi körülmények szerint — az egyes magtárak külön szabályzásba véli a közgyűlés fölvétetni.

Tárgyaltatik az igazg. tanácsnak a desolált egyh. községek vagyoni viszonyai rendezését tárgyzó javaslata.

Szabó S. Hivatkozva a javaslat egyik pontjára, mely egy desolált egyház vagyonának a hátszegi papilak fölépítésére fordítását javasolja, elvkint kimondatni kívánja, hogy a desolált egyházak vagyona más célra nem fordítható, hanem föntartandó s kamatoztatás által gyarapítandó, hogy idővel ezen vagyont az újra éledő egyház céljaira lehessen fordítani. (Helyeslés.)

Ezzel a javaslat — Szabó S. indítványának beekelésével — elfogadtatik.

Tárgyaltatik az igazg. tanácsnak a gyermek-menhelyek föllállítására vonatkozó javaslata. Szász Béla, mint előadó, közli az egyes egyh. megyék véleményét, az elvet mindannyian helyeslik, de a kisdodóvadás föllállítását többben az államra kívánják bízni; tüzetes véleményt — sőt éppen egy szabály-tervet — a sepsii egyh. megye nyújtott be; ezen vélemény több tekintetben figyelemre méltó, bár egyes részei túlterjednek a célon. Az igazg. tanács véleményének lényege az, hogy egyelőre az egyh. kerület csupán a buzdítás eszközt ragadja meg ezen hasznos intézetek elterjesztése érdekében; tegye az egyh. megyéknek kötelességükké, hogy az e tekintetben kifejtett tevékenység eredményéről évenként részletes jelentést tegyenek; végül, indítványozza, hogy a kolozsvári „Fröbel-intézet“ igazgatósága kéréssek meg az iránt, hogy a falusi egyszerű menhelyekhez alkalmazandó nők számára nyisson rövid képzési tanfolyamot, az egyh. megyék pedig hivassanak föl arra, hogy ezen képezdébe közöltségen küldjenek növendékeket.

Dózsa. Határozottabb, erélyesebb fellépést kívánna

ezen fontos ügy érdekében; Ohajtaná, hogy az egyes egyh. községek figyelme külön-külön fölhevessék s általában az egyh. megyéknek szoros kötelességüké kívánja tenni az ez ügyben való buzgolkodást.

Szabó Endre. Üdvözlí az egyh. kerületet a kisded-nevelés fölkarolása terén, mi által az egyh. kerület Európa-szerte oddig egyetlenül álló jó példát tüntet föl. Ohajtaná azonban, hogy a szép eszmének a gyakorlat terén mielőbbi megvalósítására nagyobb mérvű intézkedések tétessenek s az igazg. tanács véleményét azzal kívánja megtoldani, hogy mindenik egyh. megyében állíttassék föl mielőbb legalább egy minta-intézet s hogy az igazg. tanács készítsen, vagy készíttessen a kisdedóvodák célját feltüntető népszerű ismertetőt, a mely kinyomatva, az egyh. községekben osztassék ki.

Vályi. Azt hiszi, hogy az igazgató-tanács mindazt megteendő az általa melegen fölkarolt eszme érdekében, a mit megtenni, lehet. Ez okból nem véli szükségesnek előtte szóló véleménye fölvetését.

Szász B. Kijelenti, hogy Szabó hat. javaslatát az igazg. tanácsban indítványképpen előterjesztendő. Ebben a

hat. javaslat benyújtója megnyugszik s a közgyűlés elfogadja az igazg. tanács véleményét.

Ülés vége d. u. 2 órakor.

Helyreigazítás. A kerületi közgyűlésnek f. évi június 13-án tartott üléséből közölt tudósításban nt. Vályi Pál esperes ur beszédének utolsó része, a mely így kezdődik: „Kolozsvárra már csak azért sem szeret menni, mert ott a vallásos élet igen alacsony fokon áll, stb. nem általa, hanem az előtte szólott Hegedűs János, n.-enyedi tanár ur által mondatott. Ennélfogva, a kérdéses és csupán leírasi hibából származott tévedést sietek ezennel akkint helyreigazítani, hogy az idézett hely Hegedűs J. ur beszédéhez tartozik.*) A referens.

*) Annál rosszabb! Mert, oly ember mondta ama gyanusítást, ki mint theol. tanár sokáig élt Kolozsvárt s így tudnia kellett, hogy valótlansággal cappelja a gyengébbek benevolenciáját. Ez is gyenge „conceptus“ volt. Azonban, a differentia csak enynyi, hogy most már. Hozsán na, Hegedűs urnak is! Szerk.

TÁRCA.

Protestáns egyháztörténelmi adatok.

Közli: Szilágyi Sándor.

(Folytatása és vége.)

IV.

A felséges mindenható istentől kegyelmet, békességet és minden idvességés áldásokat az ő dicsőségés tiszteletéhez továbbá is lélekben gerjedezés és édes hazánkknak öröme, tovább terjedő egészségés életet kívánok nagyságodnak, mint kegyelmes aszszonyomnak.

Kegyelmes aszszonyom, nagyságodnak levele, mind Váci István uramnak szóló levéllel együtt jutott kezemhez ezen kilencedik hónap (kit szent Mihály havának neveznek) tizedik napján, midőn győri utamról, hova annak az eclesianak szemlélésére mentem vala, haza jutottam volna, mely nagyságodnak levelét és abban való kegyelmes parancsolatját s intésit és némely dolgoknak tudtomra adását alázatosan és engedelmesen, de nagy becsülettel vöttem. Azon nap viszont tiszteletes Váci uram estve érkezvén hozzánk, a gyűlésre való utában, hol a szent tisztre ordináltatnék ő kegyelmének a nagyságod levelét megadtam, melyet ő kegyelme is nagy böcsülettel vött, annuálván ő kegyelmek is alázatosan a nagyságod méltóságos parancsolatjának. Kegyelmes aszszonyom, méltán nagy neheztelese és bänkódása lehetne nagyságodnak rajta, ha a mint írja nagyságod, még is engedetlen volnék anynyi kegyelmességéhez illetendő jó akaratja szerint hozzám mutatott intéséhez: de én nekem nem szükség abban menteni magamat, megment engemet az én kezem alá egyrészről bizatott eclezsia, ha szinte rendre voxolna is, hanem annak az hirmondónak, hihető, hogy volt eszében, hogy ide jöttömnek elein nemzetes patronus uraimók, mint csak egye-

dül valót hijtak ebédre, vacsorára, tudván egyedül és gyámoltalan voltomat, el is mentem leggyakrabban ponig tiszteles Tolnai Tamás collega urral, kit ő kegyelme is tud, nála nélkül ritkán, sőt tudok egy nehányt, hogy ő kegyelme el nem menvén, én sem mentem el, sőt, kit tudnak hallgatóim, úgy megtartóztattam magamat abbéli társalkodástól, hogy sem torban, sem lakodalomban még nem vihettek s ezután is annál inkább nem visznek. Oltalmazzon a felséges isten engemet, hogy ez szent és méltóságos tisztet, ilyen ellenkezők között, istentől és olyan méltóságos személytől ide küldettétvén, magam viseletlenségével mocskolnám, annál is inkább, hogy már az isten mutatott keresztyén istenfőlő házastársat, kinek nagy hirű tudós férjének én is successora löttem. Mindazáltal kegyelmes aszszonyom, valamint legyen az a nagyságod kegyelmes intése, nálam bizony foganatos volt, az is lésson, sőt megbecsülöm ebben is nagyságod kegyelmességét, hogy istennek sorogéhez való buzgóságból indittatván, akarja nagyságod elmémet a tudományt ékesítő szent és józan életre felébreszteni. Áldja meg az ur érette nagyságodat, és ha mi ennek utána is volna (kitől az ur oltalmazzon) nagyságod a szerint cselekedjék, mint keresztyéni tiszti szerint tartozik is véle. Örültünk szívünk szerint, hogy a felséges isten immár annak a boldogtalan villongásnak végét adta. Azt a csendességet és békességet az ur tartsa és erősítse meg az ő dicsőségére és anyaszentegyházának épületire. Arról való deliberatomnak páriáját tiszteletes Kaposi István, rimaszombati prédikátor urtól mi is vöttük, kit elolvastván, javallottunk szép és istenes praxis, sőt ő kegyelme azt is irta nekünk, hogy az ott való seniorság azt végezte, hogy az esperesség ne halálíg tartó, hanem mind esztendőnkint külön-külön személyek szerint változó le-

gyen. Ebben concordáltak, jól is és dicséretesen, lenne ugy bator egyebütt is, és annál közelebb lenne aztán a papi uraság romlásához. A Tiszán tul való atyafiaknak (ha csak némelyeknek is, mert elhiszem, hogy sokan a jó reformatus uraimék közül acceptálták) ez feliberatom mint tetszett, még nem értettük, tudom, nagyságodnak hírével vagyom, kérem alázatosan nagyságodat, adja tudunkra azt is kegyelmesen. Csudálkoztunk továbbá Zebegneyei uramnak keménységén, mit pretendáljon ő kegyelme és meddig mehet elő benne, lássa; egy ember csak magában, ha consentiált a nemes vármegye és több tudós lelki tanítók egyeztek, ő kegyelme magában egy ember lévén, sem most, sem ezután a jót el nem ronthatja, ha keresztül láttatik is benne állani valami két, vagy három társaival együtt. Mostan itt a mi ecleziánk békével vagyom, áldassék az urnak neve. Templomunkat mostan ujtottuk meg, de az embereknek keménysége és régi szokásunk praetensiója miatt az oltárt még is nem hordozhatók ki, noha bizony mind közönséges helyen, mind magánosan rajta eleget voltunk és az oltár ellen szólottunk, hanem várunk istentül, ki naponkint az ő hiveinek szemeket jobban megnyitja és elméjeket megvilágosítja, véle járván a mi együgyű forgolódásunk és tanításunk is. Nagyságodtól peniglen igen nagy becsülettel veszem, hogy kegyelmes ígérétérről emlékezővén, teljesíteni tovább is jó akarátját akarja. Én is mindenekben alázatos engedelmisségemet ígérem azzal együtt, hogy semmiben, az ur segedelme erőtlenségemet segilvén, nagyságodat meg nem szomoritom, hanem hűséges engedelmisséggel leszek, el nem mulatván, valamikor adatik alkalmatosság a Nagyságtól való írást. Ez hosszú írásról penig alázatosan bocsánatot kérek és az urnak lelkének igazgatása alá ajánlom nagyságodat, ajánlván továbbá ez nyomorult Fűzes Gyarmati ecleziának levelét nagyságod kegyelmessége alá. Datum in praesidio Érsek-Ujvár, 25 sept. 1656.

Nagyságodnak, mint kegyelmes aszszonyomnak alázatos hive Szathmári István, érsekújvári orthodoxa ecleziánuak egyik tanítója, s. k.

Külcim. Illustrissimae ac Celsissimae Principi D. D. Susannae Lorantfy, Illustrissimi quondam ai Celsissimi D. D. Georgii Rakocy Dei gratia Transylvaniae Principis nec non partium Regni Hungariae Domini et Siculorum Comitis relictiae viduae, Dominae meae Clementissimae gationis, Ecclesios Dei nutriciae dignissimae. (P. H.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Elég későn kaptuk, hogy csak most közölhessük. Nyilvános vizsgálatok rendje, a kolozsvári ev. ref. főtanodában, az 1875—76-dik tanodai év második feléről. Junius 20. d. e. 8—11-ig: II. éves bölcsészek Magyarországtörténetéből; kérdező: Sámi László, d. u. 3—6-ig: I éves bölcsészek, menyyniségtanból; kérdező: Sárkány Ferenc.

21-én d. e. 8—11-ig: II. éves bölcsészek, növénytanból; kérdező: Parádi Kálmán, d. u. 3—6-ig: VI. középosztály, minden tantárgyból. 22-én d. e. 8—11-ig: I. éves bölcsészek, ásványtanból; kérdező: Szabó Sámuel, d. u. 3—6-ig: II. éves bölcsészek, hittanból; kérdező: Szász Domokos, d. u. 3—5-ig: 1-ső elemi osztály, minden tantárgyból. 23-án d. e. 8—11-ig: II. éves bölcsészek, gondolkodástanból; kérdező: Jancsó Lajos, d. u. 3—6-ig: 2-ik elemi osztály, minden tantárgyból. 24-én d. e. 8—11-ig: I. éves bölcsészek, egyetemes történelemből; kérdező: Sámi László, d. e. 8—11-ig: V-ik középosztály, minden tantárgyból, d. u. 3—6-ig: 3-ik elemi osztály, minden tantárgyból. 26-án d. e. 8—11-ig: I. éves bölcsészek, magyar irodalomtörténetből; kérdező: Szabó Sámuel, d. e. 8—11-ig: IV-ik középosztály, minden tantárgyból, d. u. 3—6-ig: 4-ik elemi osztály, minden tantárgyból. 27-én d. e. 8—12-ig: I. éves bölcsészek, görög és latin irodalomból; kérdező: Hegedüs István és Geréb Márton, d. e. 8—11-ig: III-ik középosztály, minden tantárgyból, d. u. 3—6-ig: II-ik középosztály, minden tantárgyból. 28-án d. e. 7—12-ig: VI-ik középosztály átviteli szigorlata, d. u. 3—6-ig: I-ső középosztály, minden tantárgyból. 29-én d. e. 9 óraker, a tanodai év ünnepélyes bezárása, játalososztás. 29—július 1-ig: Érettségi vizsgálat. Az elemi és középosztályok magán-vizsgálatai mindenkor a közvizsgálatot megelőző napon tartatnak.

= Helybeli népiskoláink nyári vizsgái a következő renddel fognak megtartatni. Junius 27-én dél előtt a hidelvi elemi és első osztály; d. u. a gyermekkert. 28-án a hidelvi 2, 3, 4, 5 osztály; d. u. a kül-magyarutcai leány-iskola. 30-án a kül-magyarutcai elemi 2, 3, 4. osztály; d. u. első elemi és kezdő oszt. Julius 1-én a bel-farkasutcai 3, 4, 5, 6 oszt. d. u. 1, 2 osztály.

= Jó, ha egy kath. pap áttér; mert egy-egy ilyen eset ad oculos demonstrálja az interconfessionalis törvény tarthatatlanságát. Emlékeznek olvasóink, hogy Hatala Péter, egyetemi tanár, unitarius lett; nőül vett egy kath. hölgyet, legközelebből leánya született s az illető pesti plébános törvénytelennek írta be a kereszteltet anyakönyvébe. Ebből láрма lett a lapokban s ezt, remélhetőleg, meg fogja hallani a miniszter és az országgyűlés s tán nem fogja tűrni, hogy az ország törvényét lábbal tapodják a kath. papok. Ha mi panaszkodunk: vagy elutasítanak, vagy igen rövid válaszsal fizetnek ki, hogy „eligazítjuk,” „gondoskodunk” s több efféle szentelt vízzel. Mikor lesz nálunk, hogy az illető anyakönyveket polgári hatóságok vezessék s ne legyünk kitéve annak, hogy holmi plébanusok borsot törjenek az állam és felvilágosodás orra alá.

= A jezsuiták Ausztriában. Mig a magyar kőpviselőházban közelebből is indítványozták a jezsuiták száműzetését, Ausztriában a kormány jár el e szerzetrend ellen. Mint ugyan is írják, Stremayr miniszter elrendelte, hogy a jezsuiták vezetése alatt álló mariascheini finövendék-seminarium bezárassék, mert a jezsuiták nem képesek ez intézet élére a törvény értelmében képesített tanítót állítani.

= Hadkötelesek nősülése tárgyában a honvédelmi miniszter rendeletet bocsátott ki, mely szerint a hadköteles korban levő, vagy ezen kort még el nem ért egyének, ha kivételes nősülési engedély elérése céljából családi értesítőket állíttatnak ki, ez értesítőkre nem tartoznak anynyi 50 kros bélyeget ragasztani, a hány születési, esketési és halálzási eset az értesítőben elő fordul. Ez értesítő, kivételesen, ivenkint csak egyszeres 50 krnyi bélyegilleték alá esnek.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JUNIUS 29. 1876.

287—26. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — nová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

az

„ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY“

1876. II-ik félévi folyamára.

Lapunk előfizetési ára a könyvilletményvel együtt:

Évnyegyedre

1 frt 50 kr.

Félévre

3 frt.

Lapunk szelleme, törekvése marad az eddigi; azért programmal nem terheljük olvasóinkat. Most már mindenki tisztában lehet magával, hogy melyik párthoz akar csatlakozni; melyiknek iránya egyezik meg lelkiismeretével. Kövesse mindenki meggyőződését. Csupán arra szorítkozunk, hogy jul. 15-én túl csak azoknak fogjuk megküldeni lapunkat, kik előfizetés, vagy megrendelés által azt birni óhajtják.

Kolozsvártt, juniusban, 1876.

Szász Gerő,
felelős szerkesztő és kiadó.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület ötödik közgyűlése.

VII-ik ülés, junius 16-ikán, délután.

Ülés kezdete 5 $\frac{1}{4}$ órakor. A délutáni gyűlés szomorú ellentétét képezte a délelőttinek. Az a nyugodni nem tudó, viszályok szítására törekvő, a saját hibáit mások megtámadásával takargatni óhajtó szél-bali pártnak tetszett ismét egy olyan jelenetet inscenirozni, mely bizony egy falusi kupak-tanácsnak se válnék becsületére; szerencse, hogy a gyűlés nagy többsége s ennek élén az elnök és főt. püspök afa elég erélylyel, de egyszersmind elég tapintattal bírtak arra, hogy az elkészített skandalum miatt ne a közgyűlés, hanem csupán ennek eszközlői legyenek kénytelenek pirulni.

A gyűlés az igazg. tanácsnak a tanítói özvegyárvai kegy-év megszüntetése iránti javaslatának tárgyalásával nyitott meg. Az igazg. tanács azért véli az e tekintetben a m. évben hozott határozatot megszüntetni, mert időközben az állam gondoskodott a néptanítók nyugdíjaztatásáról, özvegyeik és árváik gyámolításáról s mivel e határozat épségben tartása által a lelkészekre elviselhetetlen teher hárulik.

Szakács M. Nem fogadja el az igazg. tanács véleményét. Hoszsza s érdekes beszédben kifejti, hogy az állami nyugdíj-törvény nem gondoskodik eléggé a néptanítókról. Ő

is óhajtja ugyan, hogy a kegy-év miatt a lelkészekre háromlós teher azok vállairól levétessek, de ez ne történjék a tanítók rovására. A kegy-évet főtartatni kívánja s e tekintetben hat. javaslatot nyújt be.

Nagy Péter, püspök. Felfejti azon elveket, melyek a kérdéses vélemény ajánlására az igazg. tanácsot reá bírták. A kegy-év főtartása esetén, a kántor-tanító elhalálózása után, addig, a mig özvegye a kegy-évet élvezi, a papnak kell a templomi éneket is vezetni; igen, de sok pap van, a ki képes prédikálni, de nem képes énekelni. Főlemlíti továbbá, hogy ezen intézkedés, különösen az 500-ai meghaladó filialis egyházra nézve káros; ezekben a tanító a vallásos élet ébresztője s ha a tanító helye — a kegy-év miatt — fél évig be nem töltetik, ez nagy hátrányára leend a hivek vallásos életének. Kifejti továbbá, hogy az állami nyugdíj-törvény élvezetére a nem okleveles tanítók is eljuthatnak. Végül helyesli, hogy a tanítók özvegyei a pályázat tartama alatt, a mely mintegy $\frac{1}{4}$ évet vesz igénybe, férjeik fizetését élvezhessék.

Székely J. Ő sem tartja lehetőnek a m. évben hozott határozat életbeléptetését; közvetítő mód gyanánt ajánlja, hogy a tanítók özvegyei — ép ugy, mint a papi özvegyek — fél fizetésben részesüljenek egy évig.

Szabó E. Hivatkozik a nyugdíj törvényre, melynek alapjau a hitfelek. községek is hozzájárulni tartoznak a nyugdíj-alaphoz s felfejti, hogy ezen törvény által az állam

a községi és a felekezeti tanítókat igyekezett közelebb hozni. Ezen intenciót tiszteletben kívánja tartani, mely okból a hitfelekezet részéről a nyugdíj iránt nem kíván külön intézkedést, de a kegy-díj tekintetében csatlakozik azok nézetéhez, a kik azt az özvegynek $\frac{1}{2}$ évig megadni óhajtják.

Réthy. Az igazg. tanács véleménye már csak azon okból is elfogadandó, mert a népokt. törvény a megürült tanítói állomásnak azonnal való betöltését rendeli, mely rendelkezés a kegyév eszméjével ellentétben áll.

Vályi Elek. Pártolja az igazg. tanács indítványát, mert rendes tanítókat is bajos kapni, annál nehezebben kaphatók segéd-tanítók fél fizetésre.

Dr. Kovács. A kegydíj megvonását nem tartja méltánytalanságnak, mert minden egyh. község mindenik tanítójáért 12 frtot tartozik a nyugdíj-alap javára fizetni, holott lelkészéért évenként csak 1 frtot fizet.

Gáspár. Elfogadja az ig. tanács véleményét, de oly hozzáadással, hogy addig, a míg a tanítói állomás be nem töltetik, az özvegy huzza az egész fizetést. (Helyeslés.) E tekintetben hat. javaslatot nyújt be.

Szász Béla. Azon fölhozott vádat, mely szerint az igazg. tanács nem helyesen járt el, a midőn az egy évvel ezelőtt hozott határozat visszavonását javálja, azzal kívánja elhárítani, hogy az igazg. tanács — melynek tagjai szokták olvasni a lapokat — időközben értesült az áll. nyugdíj-törvény meghozataláról. Egyébkint Gáspár hat. javaslatát elfogadja, de azon módosítással, hogy a tanítói állomás üresedésben hagyása $\frac{1}{2}$ évnél tovább semmi esetben sem terjedhet.

Szakács M. Hat. javaslata védelmére fölhozza, hogy azon veszély, a mely a filiákat a kegy-év által fenyegeti, sokkal csekélyebb, mint azon veszély, a mely a kegy-év eltörlése által a prot. szellemű tanügyre háramlik. Most is nehéz a felek. iskolákba tanítókat kapni, de a kegy-év eltörlése esetén még nehezebb lesz.

A kérdés szavazásra bocsáttatván, a gyűlés az igazg. tanács véleményét, Gáspár hat. javaslatával kiegészítve, elfogadja.

Tárgyalásra kitűzetik a nagy-enyedi főtanoda gondnokságának a gazda-gondnoki fizetés fölemelését tárgyazó véleménye.

A tárgyalás megkezdése előtt felszólal a gondnokság nevében Zeyk Károly, kijelenti, hogy a gondnokság a fizetés fölemelését méltányosnak tartotta ugyan, de a bekövetkezett országos csapások jelen korszakában — tekintettel a főtanoda kétségbe még nem rendezett s a költségek emelését lehetővé nem tevő vagyoni-állapotára — nem kívánja véleményének érvényesítését, miért is e tárgyat a napirendről levétetni kívánja.

Török Dániel. Helyesli, hogy e tárgy a napirendről levétetik, de egészen más indokokból, mint az előtte szóló, sőt, ő egy hat. javaslatot szándékozik beadni, mely egészen mást céloz, mint a mi itt indítványoztatott.

Ekkor hosszadalmas fontoskodással kikerekített, többször gunyolódó, sőt sértegető beszédében, melynek tulajdonképeni értelmét a méteres hosszúságú konstrukciókból kiha-

lászni, nem lehetett, megtámadja a gazda-gondnokot; állítja, hogy tömérdek deficittel dolgozik, megtámadja a közgyűlést, a miért a gondnokságot beállította, majd a gazda-gondnoknak a „Kelet“ hasábjain megjelent nyilatkozatának cáfolgatásába bocsátkozik s beszél fél óra hosszat sértőleg, boszszantólag, de beszédének célját még ekkor sem mondja meg.

Elnök. Figyelmezteti szólót, hogy az, a mit elmondott, mind nem tartozik a szőnyegen levő tárgyhoz s inti a szónokot, hogy a tárgynál maradjon. (Helyeslés.)

Török. Hivatkozik a ház-szabályokra, melyek a kapcsolatos indítvány tételét megengedik.

Elnök. Fölfejt, hogy mi képezi a tárgyalás kérdését s fölvilágosítani törekszik a szónokot arról, hogy a mit elmondott, az nem vezethet kapcsolatos indítvány tételére.

Török. A mélt. elnök ur úgy jár el, mintha a közgyűlés tagjainak nem lenne joguk, a tárgyhoz szólani. (Nagy ingerültség; ellentmondások, a háttérből buzditó felkiáltások.)

Elnök. Érdőlyel kijelenti, hogy a szólás-szabadságot nem volt s nincs szándékában gátolni, de kötelessége, inteni a szónokokat, hogy a tárgynál maradjanak; azonban, egy hirlapi cikk vitatása nem tartozik a felforgó tárgyhoz. Mindamellott, még hajlandó fél óráig gondolkozni a fölött, hogy a szónok beszéde a tárgyra vonatkozik-e, vagy nem. (Derűtlenség.)

Török. Beszédét folytatva, fejtegeti, hogy a gondnokság nem kívánhatja javaslatának a napirendről letételét. (Nagy zaj, ellentmondások; a szegletekből: „Helyes, csak rajta!“ felkiáltások.) Ezután ismét arra tér, hogy a főtanoda vagyona ügyei most sem kezelteknek jobban, mint azon időben, a melyben a kezelés-módot a közgyűlés elítélte. Végül, teljes egy óráig tartott sértegető beszéde után felolvassa hat. javaslatát, mely szerint kívánja, hogy a gondnokság szüntettessék meg s az iskolai vagyoni kezelése bizassék ismét a főtanoda elöljáróságára.

Elnök. Konstatálja, hogy a szónok egy óráig beszélt, de ő nem élt a ház-szabályok által meghatározott s a szó elvonnására jogot adó elnöki hatalmával; nem élt azért, mert óhajtja, hogy minden ezen tárgyra vonatkozó ügy kerüljön a nyilvánosság elé. (Zajos helyeslés.) Most azonban kötelessége, a ház-szab. értelmében, a benyújtott indítványt félre tenni, mert az kapcsolatos indítványnak nem tekinthető. Fölteszi a kérdést, hogy a közgyűlés elfogadja-e Zeyk K. indítványát, vagy nem?

Róth Pál. Ugy látja, hogy Török szavai egy hirlapi cikkre vonatkoznak, ez a tárgy nem tartozhatik a közgyűlés elé, azért a tárgyra térve, kijelenti, hogy a gazda-gondnoki fizetés kérdésének a napirendről letétele iránti indítványt elfogadja. (Helyeslés.)

Berecki. Azon nézet ellenében, hogy a gondnokságnak nincs jogában véleményét visszavonni, kifejti, hogy erre teljes joga van.

Gr. Bethlen Géza. Kijelenti, hogy a vélemény visszavonásában a gondnokság mindenik tagja megegyezett.

Dózsa. Különsnek tartja, hogy pár hó alatt oda hanyatlottak a tanoda vagyoni ügyei, hogy a korábban javasolt fizetés-fölemelést a gondnokság most visszavonja. Ennek — szóló szerint — más okának kell lenni. Azt

hallja, hogy a főtanodának az idén 48,000 frt deficitje van. (Nagy zaj. Felkiáltások: rendre, rendre!)

Elnök. Inti a szót, hogy a tárgynál maradjon.

Dózsa. Kívánja, hogy a főtanoda vagyoni ügyei kivételül a gondnokság kezeiből s hogy a vagyon-állás konstatáltassék, mely célból egy 5 tagú bizottság kiküldése iránt ad be hat. javaslatot, a mit megtenni, kötelességének ismerte.

Elnök. Szintén kötelességének ismeri, a hat. javaslatot, mint nem a tárgyra tartozót, ép úgy, mint az elsőt — félretenni. (Nagy zaj, helyeslés, az ellentáborban ingerültség.)

Nagy Péter püspök. (Zaj egyszerre lecsendesül s mindenki várakozásteljesen függeszti tekintetét a szóra.) Mint status-kurátor kér szót. Kifejezi azon meggyőződését, hogy a közgyűlés évről-évre több parlamentarizmus higgadtságát tanusít. Erre kéri a közgyűlést most is s azon óhajtását, egyszersmind meggyőződését fejezve ki, hogy a gondnokság mindent megteend a főtanoda anyagi ügyeinek rendezése érdekében: a fölvetett kérdések mellőzését s ezen ügynek a napirendről letételét ajánlja a közgyűlés figyelmébe. (Hosszantartó zajos helyeslés. Az ellentáborban zavar, elégedetlenség, sokan elhagyják helyeiket s ingerülten járkálnak.)

Elnök. Jelenti, hogy 20-an titkos szavazást kívánnak. (A titkos szavazást kívánók egyike, Lőthe József, az elnökhöz megy s kijelenti, hogy nevét visszavonja. Példáját többen követik.)

Dr. Kovács. Elfogadja a napirendről letételt oly feltétellel, hogy a gondnokság jelentése egész terjedelmében jegyzőkönyvre vétessék. (Ellentmondások.)

Török D. Kijelenti, hogy hat. javaslatát kéri visszavonottnak tekinteni. (Nevetés.)

Elnök. A mi nem tekinthető beadottnak, annak visszavonására nincs szükség. Egyébként, a hat. javaslat — az elnök eljárásának indoklása céljából — a jegyzőkönyvben meg lesz említve.

Ezzel a közgyűlés elfogadja a kérdéses ügynek a napirendről letételét s véget ért azon botrányos jelenet, melyet a papíron a maga nevetségességében bűn viszatükrözni, nem lehet, a melyet a status gyász-vitézei olyan gyáván s főcéljukat, t. i. a főtanoda vagyonának kezeikbe kapartására irányuló törekvésüket leleplezve, végezték be.

Tárgyaltattott a n.-enyedi főtanoda gondnokságának a tanárok termény-fizetési kiadása módját tárgyozó véleménye.

A véleményt a közgyűlésnek csekély számban apadt tagjai ellentmondás nélkül elfogadják; a tagok nagyobb száma a folyósón folytatott nagyobb tárgyalásokat.

Ülés vége este 8 órakor.

VIII-ik ülés, június 17-én délelőtt.

Elnök: br. Bánffy Albert. Az ülés 9 $\frac{1}{8}$ órakor kezdetű s távirai gyorsasággal igyekezett az ügyek halmazát letárgyalni.

A jegyzőkönyvnek csekély módosítások megtételével történt hitelesítése után, tárgyalatik a görgény-szentimrei

papi és a görgény-üvegcsüri levitai segély megszüntetése tárgyában beérkezett kultuszminiszteri válasz. Bodor Antal titkár előadja, hogy az igazg. tanács ezen segély iránt többször intézett kérvényt a kultuszminiszteriumhoz, de ezen eljárása sikertelennek bizonyulván, ő felségéhez kegyelmi kérvényt kívánt intézni, ezt azonban a pénzügyminiszter nem volt hajlandó pártoló véleménynyel kísérni s így a kérvény felküldése elmaradt. Ezzel kapcsolatban, a görgényi egyh. megye jegyzője felfejti a kérdéses egyházak szomorú állapotát s kéri a közgyűlést, hogy a segély iránti kérvénynek a közgyűlés nevében leendő fölterjesztését határozza el.

Benkő. Br. Kemény Gábor áll. főgondnok ő nagyméltóságát óhajtja a kérvénynek illető helyre eljuttatására fölhívni.

Szász B. A módok megállapítását az igazgatótanácsra kívánja bízni. Mire a kérvény felterjesztése iránti indítvány elfogadtatott.

Tárgyaltattott az igazg. tanácsnak az állami segélyből 7000 forintnak a házi-pénztár alapjára fordítását tárgyozó javaslata.

Szabó S. Jónak látná, hogy az igazg. tanács korábbi előterjesztése szerint 10,000 forint fordítotték ezen célra. A közgyűlés azonban az igazg. tanács véleményét fogadja el.

Pogány Gy. E tárggyal kapcsolatban, kérdést intéz az elnökséghez az iránt, hogy az igazg. tanács tagjainak járó, de általuk a pénztárban hagyott tisztelet-díjjakkal mi történik?

Nagy P. püspök, feleli, hogy ezen pénzek takarékpénztári kezelés alatt az illetők rendelkezésére állanak.

Pogány Gy. Kijelenti, hogy az öt illető 100 frtot valamely közérdekű célra az ig. tanács rendelkezésére bocsátja. (Éljenezés.)

Dr. Kovács. Az öt illető 100 frtot a közp. özvegyárva alap javára ajánlja föl. (Éljenezés. Benkő közbe szól: Én még gondolkozom! Derűtlenség!)

Az ig. tanács előterjesztésére tárgyalatik s változtatás nélkül elfogadtatik az 1876. évi költségvetési előirányzat.

Tárgyalatik az egyh. kerületi közpénztár és pénztári kezelés felülvizsgálására kiküldött bizottság jelentése, melyben a bizottság előadja, hogy leltárt — az idő rövidsége miatt — nem készíthetett, az 1875-ki számadások a számvonónál lévén, azokat meg nem vizsgálhatta, de a pénztári naplót rendben találta. Végül ajánlja a bizottság, hogy az erdélyi muzeum-egyletnél szokásos könyvviteli mód alkalmazassék.

Róth P. A jelentésből azt látja, a mit egyh. ügyekben gyakran tapasztalt, hogy célszerű számadási és ellenőrzési rendszert még nem tudunk alkalmazni. Indítványozza, a jelentés, a pénztár-kezelés ügyében, tüzetes vélemény készítése végett, az igazg. tanácshoz tétessék át.

Bodor A. titkár. A pénztárnok távollétében fölemliti, hogy Sárkány F. pénztárnok afa számadását minden évben beadta s azok megvizsgáltatván, rendben találtattak. A bizottság által ajánlt könyvviteli rendszert nálunk nem tartja alkalmazhatónak, mert az nem alkalmas többnemű pénztárak bonyolódott kezelésére. A kettős könyvvitel alkalmazását

sem szeretné kimondatni, ezt nálunk még kevesen értik s attól tart, hogy e feltétellel nehéz lenne pénztárnokot kapni.

Nagy Péter, püspök. Az iránt kívánja a közgyűlést megnyugtatni, hogy a pénztár teljesen rendben van s a kétségnek még csak árnyéka sem foroghat fön. Róth. P. indítványát elfogadja s ezen véleményt a közgyűlés is magáévá teszi.

Tárgyaltatott az ig. tanács évi működésének megvizsgálására kiküldött bizottság jelentése, a mely konstatálja, hogy mindenek jó rendben találtattak. A jelentés helyeslőleg tudomásul vétetik.

Tárgyaltatik az igazgató-tanácsnak az egyh. hivatalnokok által egyh. fekvőkbe tett beruházások megtérítését tárgyazó véleménye, mely szerint az ilyen beruházások, ha azok az illető egyh. község beleegyezésével történtek: a pap, vagy a tanító eltávóztatása, illetve elhalálózása esetén megbecsülendők.

Solymosi helyeslő felszólalása után az indítvány elfogadtatik.

Tárgyaltatnak a sérelmi ügyek megvizsgálására kiküldött bizottság jelentései.

Bihari — mint előadó — előterjeszti az udvarhelyi egyh. megyének sérelmi panaszát az iránt, hogy ennek az eltávózó lelkészekre vonatkozólag az özvegy-árva alap ügyében hozott s a lelkészeket, joguk elvesztésének terhe alatt, további befizetésekre kötelező határozatát az ig. tanács nem hagyta helyben. A bizottság helyesli az ig. tanács eljárását.

Solymosi. Ellene szól a bizottság véleményének.

Nagy Péter, püspök. Egy rókáról nem lehet két bőrt huzni; ha a lelkész más egyh. megyébe távozott, őt a kérdéses illetményt fizetni fogja. A bizottság véleménye elfogadtatik.

Tárgyaltatik a hadadi volt lelkész Kondor Endre kérelme, melyben az igazg. tanácsnak őt állomásától elmozdító határozatát megsemmisíttetni kéri. A bizottság nem kíván helyt adni folyamodó kérelmének.

Pogány Gy. Ezen tárgy elintézésére a közgyűlést nem tartja illetékesnek.

Szász Béla. A régi szt. zsinat gyakorolta a kegyelmezési jogot, ezen jog átszállott a közgyűlésre s így ezen ügyet idetartozónak véli s általában a semmiségi panaszok elintézésére a közgyűlést — addig, a míg harmadfoku bíróság szerveztetik — illetékesnek tartja.

A közgyűlés elfogadja a bizottság véleményét.

Tárgyaltatik a tanári értekezlet határozatainak áttekintésére kiküldött bizottság véleménye. Dózsa D. mint előadó, mindenek előtt a tanári özvegy-árva alapra vonatkozó határozatokat terjeszti elő. E szerint az értekezlet az alaphoz 8—10,000 frtnak kikölesönözhetését kéri. A bizottság ezt helyesli, de kijelenti, hogy a kamatláb a hozandó úzsora-törvényhez alkalmaztassék. Elfogadtatik. Az értekezlet munkálata alapján ajánlja továbbá a bizottság, hogy az alaphoz a tandíjas tanulók félévenként 10 krt fizetni köteleztessenek.

Bod K. A mai viszonyokat és körülményeket nem találja alkalmasoknak a tanulóknak illetén terhelhetésére,

ez a szülők közt ingerültséget ébreszthetne s ellenfeleink fegyverül használhatnák ellenünk.

Székelly J. Az ajánlatba hozott összeg oly esékély, hogy annak kirovása bajt nem eredményezhet. Elvi szem-ből is óhajtja, hogy a szülők a tanárok nyugdíj-alapjába valamivel járuljanak.

Az indítvány elfogadtatik.

A jelentés azon pontjánál, mely azt tartalmazza, hogy az alaphoz való jogokat azon tanárok közül, a kik kilépnek az erd. egyh. kerület tanár-testülete kebeléből, csak azok tarthassák meg, a kik öt évig fizették illetményeiket, felszólal:

Szabó S. és kijelenti, hogy a biz. véleményét nem fogadja el. Az értekezlet feltétlenül elzárja az alaphoz való joguktól a kilépő tanárokat. Ő is ezen véleményben van, mert a biz. véleményének elfogadása esetén az igénylők száma oly nagyra gyarapodnék, hogy az alaptőkét kellene megcsonkítani.

Szabó E. Azt hiszi, hogy a tanári értekezlet jól megvitatta a saját maga által alkotott alaphoz való igények feltételeit, ez okból nem óhajtja, hogy e részben a tan. értekezlet véleményétől eltérő határozat hozassék.

Bod. Pártolja etötte szölköz nézelét.

Nagy Péter, püspök. Nem lát senkire nézve semmi sérelmet a tan. értekezlet által kidolgozott szabályzatban; azért azt anynyival inkább elfogadja, mert fölteszi, hogy a tan. értekezlet jól megfontolta az ügyet.

Gáspár. A bizottság véleményéhez csatlakozik, mert azt méltányosabbnak véli.

Debreceni J. Mint az alap pénztárnoka, felfejti, hogy a biz. véleményének elfogadása esetén a kezelés nagyon megnehezítetténe, mert bajos lenne az illetményeket a távol vidékekre elköltözött, esetleg más pályára lépett tagoktól behajtani.

Ezen vita után a közgyűlés elveti a bizottság véleményét s a tan. értekezlet módozatait fogadja el.

Most a biz. előadó előterjeszti a tan. értekezletnek a középtanodai törv. javaslatra vonatkozó észrevételeit u. m.:

- 1) Sérelmesnek tartja, hogy csak az állami vizsg. bizottság által kiadott oklevelek tekintessenek érvényeseknek.
- 2) Kívánja, hogy tanodáinkban — úgy, mint eddig történt — az alsóbb osztályokban szak-tanítók is alkalmaztathassanak.
- 3) Kimondatni véli, hogy egyik tanodából a másikba, az illető osztályba, vizsgatétel nélkül, a bizonyítvány felmutatása mellett, vétethessenek fel a tanulók.
- 4) A testi fenyték alkalmazásának megtiltására vonatkozó pontot a törvényből kihagyatni kívánja.
- 5) A reáliskola és a gymnasium alsó osztályainak tantervét oly összhangzatba kívánja hozni, hogy a tanulók az egyik tanodából a másikba átléphessenek.
- 6) Kívánja, hogy a miniszter ismerje el az igazg. tanácsnak az erdélyi ref. egyházkerület tanodáira kiterjedő s a szükséges ismeretek megállapíthatását is befoglaló kormányzasi jogát. Ezen indítványok elfogadtatván, ily értelemben a közgyűlés nevében felirat intéztetik a kultuszminiszteriumhoz.

Szabó S. E tárgygyal kapcsolatban indítványozza, hogy a besorozásnak a gym. tanulókra nézve két évvel későbbre halasztása iránt a kormányhoz kérvény intéztessék.

Nagy Péter, püspök. Miután a védtörvény módosítása csak a lajhántuli országgyűlés hozzájárulásával eszközölhető, nem hiszi, hogy ezen kérvény célhoz vezetne.

Hegedűs J. Osztja előtte szóló nézetét, de anynyit még is óhajtana kérelmezni, hogy azokra, a kik 20 éves korukig az érettségi vizsgát leteszik, a besorozás elhalasztása megengedtesék. Ezen vélemény elfogadtatott.

Tárgyaltatik a püspöki jelentés megvizsgálására kiküldött bizottság jelentése. Ennek lényegesebb pontjai a következők.

Tárgyaltatik az igazg. tanácsi és a püspöki jelentés megvizsgálására kiküldött bizottság jelentése. A jelentés nevezetesebb pontjai a következők voltak:

Az egyh. megyék területének célszerű kikerekítése iránti indítványt a bizottság elfogadásra ajánlja s a tervezet elkészítésére 15 tagból álló bizottságot óhajt kiküldetni.

Nagy Péter, püspök. Célszerűbbnek vélné, hogy a tervezet elkészítése előtt az igazg. tanács hallgatná meg az egyh. megyék véleményét.

Solymosi. Szükségesebbnek látja, hogy a politikai megyék kikerekítéséig ezen ügy függőben hagyassék.

A közgyűlés az indítványt a főt. püspök fia által ajánlt módosítással elfogadja.

Az egyházi pénzek kikölesönzése alkalmával követelhető kamat megállapítását a bizottság is szükségesnek véli.

Róth P. A kamat-lábat. 8%-ban kívánja megállapíttatni. Elfogadtatik.

A tanítóknak és a képezdei tanulóknak a hadi szolgálat tekintetében nyújtandó kedvezmények iránt az illető helyre egy emlékirat intézése iránti indítvány — e bizottság véleményére — elfogadtatik.

Szintén elfogadtatik püspök fiának azon indítványa, hogy a krajcáros pénzalapból 5000 frt tőkének kamatai iskolai célokra fordíttassanak. A kiosztással az igazg. tanács bizatik meg.

Az énekes-könyv újból szerkesztése iránti indítványt a bizottság szintén ajánlja a közgyűlési figyelmébe azon hozzáadással, hogy az e célra még az 1868-iki szt. zsinat által kiküldött bizottság tagjai ujjakkal szaporíttassanak. Ezen vélemény alapján az új énekes-könyv elkészítésére a következő tagokból álló bizottság küldetett ki: Mihályi Károly, Imreh Sándor, Kovács Albert, Horváth Gyula, Vályi Gábor, Boross Gábor, Deák Gerő, Szász Gerő, Szász Domokos, Tóth Tamás, Szabó Sámuel és Tolnai Lajos

Ezután tárgyaltattak az indítványi bizottság véleményei u. m.: A tanítók kezén levő földeknek az egyház által műveltetése iránti indítvány, melyet a bizottság — mint a helyi körülményektől függő kérdést — nem ajánl elfogadásra.

A m.-vásárhelyi egyház azon kérelmét, hogy képviselőit 6 évre választhassa: a bizottság elfogadásra ajánlja.

Csákány. E kérdésben akkor kíván döntenit, a midőn a szervezeti törvény módosítása napirendre kerül.

Bihari. Fölfejtí az indítvány indokát, mely nem más, mint az, hogy a m.-vásárhelyi egyházban a szavazatok beszedésével 18 ember 5 egész napig foglalkozik, minél fogva a gyakori választás terhes munkát ró egyesekre. Ajánlja az indítvány, illetőleg kérelem elfogadását. A közgyűlés elfogadja.

Székeley Iván és társai indítványa az iránt, hogy Gyergyó-Szentmiklóson templom építtessék, olvben elfogadtatván, a módosztatok iránti vélemény készitessel az igazg. tanács bizatik meg.

Székeley Iván és társainak az iránti indítványát, hogy az új énekes-könyv tiszta jövedelme a papi özvegyárva alap gyarapítására fordíttassék, a közgyűlés elfogadja.

Ezután a kérvényi bizottság terjedelmes jelentésének tárgyalására került a sor. A magán-természetű kérvények közül elvi vitát a csányi pap azon kérelme idézett elő, melyben megengedtetni kéri, hogy a posta-expeditorságot elvállalhassa. A bizottság e kérelmet nem völi teljesíthetőnek, mivel az a 80-ik kanon rendelkezésével ellenkezik.

Szász Béla. Felfejti az ig. tanácsnak ezen kérvény ajánlását tárgyzó véleménye indokait. A nevezett papi állomás 300 forint évi fizetéssel javadalmaztatik, ebből a pap meg nem élhet, minélfogva az igazg. tanács — a papi hivattalal összeegyeztethető s a nyomorult jövedelmet 600 forinttal gyarapító hivatal viselésére — az engedélyt megadhatónak vélte.

Dózsa. Elvileg helyesli a véleményt, de mivel az expeditor a posta-mestertől függ, nem akarná a lelkészt ily függő állásba hozni

Dr. Kovács. Azon indokot, hogy a világi hivatal viselését a kánon tiltja, nem tekinti elfogadható érvnek; a kánon sokat tilt, a mire mai időben már mit sem adunk. (Ellentmondások az öregebbek részéről.) Ő azonban nem hiszi, hogy egy ember két hivatalnak kellőleg megfelelhessen, azért a biz. véleményhez csatlakozik.

Szabó S. Aggodalmát fejezi ki az iránt, hogy ha a mellék-foglalkozások megengedésére praecedent nyujt a közgyűlés, majd nagyon sokan állanak elő hasonló kérelemmel.

Vályi. A hol csekély papi fizetésnek tisztességes uton gyarapíthatására alkalom nyitható, nem kívánja ezen alkalmakat elzárni. (Helyeslés.) Elfogadja az igazg. tanács indítványát, de azon hozzátétellel, hogy a posta-expeditorság ne köttessék össze véglegesen a csányi papi állomással.

Gyárfás. Elvileg nem helyesli a kérelmet, de a felfejtett okok alapján, specialiter azon esetben, megadhatónak véli, oly kijelentéssel mindazonáltal, hogy a közgyűlés hasonló engedélyek megadását mindenkorra magának tarja fön. Erre a többség a kérelmet — Gyárfás véleményének elfogadása mellett — megadja.

Ülés vége d. u. 2¹/₄ órakor.

IX-ik ülés június 17-én, délután.

Ülés kezdete d. u. 5 órakor. Folytattatik a kérvényi bizottság jelentésének tárgyalása. Nevezetesebb pontok voltak a következők: A marosi egyh. megyének azon kérelmét, hogy a konfirmacio minden évben megtartassék, a bizottság mellőzni véleményezi, mivel kisebb helyeken kevés a konfirmálandók száma.

Szakács M. Hoszszu beszédben fejtegeti azt, hogy a konfirmációnak minden évben megtartása mily nagy mérvben hat a vallásos élet elevenítésére; azért a kérelmet megadandónak véli.

Nagy Péter, püspök. A konfirmáció mikor tartásának kérdése a helyi körülményektől függ; nem kívánja az egyh. községek kezét e tekintetben megkötöni, miért is a kérelmet mellőzendőnek véli. A közgyűlés elfogadja a biz. véleményét.

Dancs Mózesnek, a n.-enyedi főtanoda volt pincemesterének számadásai megvizsgálását sürgető s a biz. által az igazg. tanácshoz áttétetni indítványozott kérelme heves vitát idézett elő.

Makkai. Záros határidőt kér kitűzteni, mivel az igazg. tanács már 3 éve huzza-halasztja ezen ügy eldöntését.

Nagy Péter, püspök. A számadás azért nem vizsgálatható meg az igazg. tanács által, mert a gondnokság nem küldte föl a szükséges iratokat.

Gr. Bethlen G. A gondnokság nevében kijelenti, hogy e tárgyban az igazg. tanácstól felhívás nem érkezett.

Dr. Kovács. Kifejti, hogy Dancs sikkasztással vádoltatván, ítélet nélkül bocsáttatott el hivatalából a gazdag gondnok által, holott a közgyűlés csak is a hivatalától függesztést határozta. Kérelmező többször folyamodott az ig. tanácshoz és a gondnoksághoz ügyének ellátása végett, de választ soha sem kapott. Ezen eljárást méltatlannak tartja s ezért csatlakozik Makkai indítványához.

Zeyk K. Kijelenti, hogy a gondnokság ezen ügyről mit sem tud; az erre vonatkozó ügyiratok valószínűleg a vizsgáló bizottságnál vannak.

Gyárfás. Kijelenti, hogy az iratok az ig. tanácshoz küldettek be, erről az elismervény kezeinél van. (Nagy zaj; roszaló nyilatkozatok.)

Hegedüs J. Dancs soha sem hallgattatott ki s állomásától még is megfosztatott, ebben nagy igazságtalanságot lát, melyet a közgyűlésnek kell orvosolni.

Nagy Péter, püspök. A titkár nyilatkozata szerint az iratok nincsenek az igazg. tanács kezeinél; hogy hol vannak, azt most délután, ingerülten, nem hozhatjuk tisztába. (Helyeslés.) Az ügyet elintézés végett az ig. tanácshoz kívánja áttétetni. (Zajos helyeslés.)

Dr. Kovács. Nincs ezen indítvánnyal megelégedve, mivel az igazg. tanács két évig huzta ezen ügyet, most már szigorubb kötelező határozatot kíván. (Ellentmondások, nagy zaj.)

Elnök. Fölfejtve a főt. püspök afa indítványának helyességét; kéri a közgyűlést annak elfogadására. A többség az indítványt elfogadja.

Hasonló vitát idézett elő Kovács Gyulának, a n.-enyedi főtanoda volt fő-erdőszének az iránti kérvénye, hogy az ig. tanács utasítsa beadott számadásainak záros határidő alatt leendő megvizsgálására.

Szilveszter. Ezen ügy, mely rég óta zavarólag hat az egyh. ker. működésére, mielőbbi megoldást igényel; mert nem lehet, hogy egy becsületes ember feje fölött oly sokáig függjön a sikkasztás vádjának Dámokles-kardja. Indítványozza, hogy az igazg. tanácsnak hagyassék meg, hogy ezen ügyet a f. évi sept. 1-ig lássa el.

Gr. Bethlen G. Nem tartja helyesnek a határidő kitűzését; ezen ügy anynyira egybe függ a főtanoda vagyonának

zilált viszonyai rendezésére tartozó egyéb ügyekkel, hogy azoktól külön választva, el nem intézhető.

Szabó S. Sajnálja, hogy e tárgynál kell beszélnie, de a méltányosság érzete készíti arra. 2—3 testület volt már a n.-enyedi főtanoda ügyeinek rendezésére kiküldve, de egyik sem járt el eredményesen; nem hiszi, hogy az egyes számadások külön-külön megvizsgálhatók ne lennének.

Gr. Bethlen G. Sajnosnak tartja, hogy mint ifju ember, a ki az egyház kebelében most kezdi pályáját, ily ügyekben gyakran kénytelen felszólalni, de véleményét kész szilárdan és őszintén kifejezni. (Helyeslés.) Felfejti azután, hogy az egyes számadások külön-külön nem tárgyalhatók.

Szabó Ádám, számvevő, kijelenti, hogy az egyes számadásokat meg lehet ugyan vizsgálni külön-külön is, de kívánatos, hogy a tényállás alapos földerítése céljából azok kombinációba hozassanak.

Dózsa. Örömet fejezi ki a számvevő azon nyilatkozata fölött, hogy az egyes számadások külön is megvizsgálhatók. Sajnosnak tartja, hogy ezen ügy anynyi évekig hureoltatott. (Számvevő közbe szóll: „Nem anynyi év, csak egy év!”) Kívánja, hogy az ügy elintézésére szept. 1-ig terjedő határidő tűzessék ki, mert nem óhajtja, hogy folyamódó a polg. törvényszéknél keressen védelmet az egyh. kerület ellen. (Zaj.)

Nagy Péter, püspök. Az ajánlt határidőt rövidnek tartja s azt a f. év végéig terjesztetni véleményezi. Ezen vélemény a közgyűlés által elfogadtatik.

Egyéb baj a 26 kérvény letárgyalásánál nem történt.

Tárgyaltatott az ig. tanácsnak a behordás után eltávozó papnak, vagy tanítónak az ősz-határ-vetésből illető része meghatározására vonatkozó véleménye, mely szerint az ősz-határ-vetés az eltávozó papot, vagy tanító illeti. Ezen vélemény — némi vita után — oly hozzáadással fogadtatott el, hogy azon helyekre vonatkozólag, melyeken tagosítás eszközöltetik, adjon az igazg. tanács külön véleményt.

Nagy Péter, püspök. Tekintettel a közgyűlés tagjainak kimerültségére, a tárgysorozat hátralévő tárgyait a jövő évi közgyűlésre halasztani, véleményezi. Egyhangulag elfogadtatik.

Benkő J. Indítványozza, hogy gr. Mikó Imre ő excellenciájának a gyűlésen betegeskedése miatt történt meg nem jelenhetése fölött fejezze ki a közgyűlés őszintén érzett fájdalmát; de egyszersmind azon óhajtását is, hogy a gondviselés kegyeskedjék ő excellenciája egészségét mielőbb helyreállítani. (Zajos éljenzés.)

Elnök. Az ülést a jegyzőkönyv szerkesztése végett 5 percre felfüggeszti.

Szünet után felolvastatnak a mai napon tartott ülések jegyzőkönyvei, mely után a közgyűlés köszönetet szavaz az elnököknek buzgó fáradozásaikért s az erdélyi egyh. kerület 1876-ik évi közgyűlése az elnöknek néhány meleg bucsu szavaival estve 6 órakor befejeztetik.

TÁRCA.

Kalászkod a vallás-történelem mezejéről.

Hymnus a Rig-vedából.
(Müller Miksa után.)

Bölcsek és hatalmasok annak művei, ki külön határolta a kiterjedt erősségeket (eget és földet.) Ő emelte a magasba a fénylő és dicső eget; ő terjesztette ki a csillagos ég-boltot és földet.

Önmagamnak mondom ezt? Mikint juthatok Varunához közel? Elfogadja-e elégtelenség nélkül áldozatom? Mikor fogom én nyugodt lélekkel kiengesztelődve látni őt?

Kérlek, oh Varuna, megtudni akarva ezen én bűnömet; elmegyek megkérdezni a bölcseket. A bölcsek mindnyájan ugyanazt mondják: Varuna az, ki haragszik reád.

Valamely régi bűn-e az, oh Varuna, melyért megsemmisíteni akarod barátodat, ki téged mindig magasztal? Mondd, oh legyőzhetetlen ur! és én azonnal hozzád fordulok, dicsérve téged, büntől szabadon.

Oldj fel atyáinknak bűne alól, s azok alól, melyeket mi követünk el saját testünkkel. Oldozd föl, oh király, Vasishtát,* mint tolvajt, ki orzott baromból vendégeskedett; oldozd föl, mint borjut a kötélék alól.

Nem saját tényünk volt az, oh Varuna, hanem egy eltévesztett lépés; kábító ital, szenvedély, játékkocka, meggondolatlanság. Az öreg félrevezeti az ifjut; még az álom sem ment a veszélytől.

Hadd szolgáltassak bűn nélkül elégtételt a haragos istennek, mint rabszolga szelid urának. Az ur megvilágosítja az esztelent; ő a legbölcsebb, imádját jólétre vezérli.

Oh uram, Varuna, találjon utat ez ének szivedhez! Hadd legyünk szerencsések birásban s szerzésben! Födözzenek oh istenek, mindig áldástokkal!

Hymnus a Zendavestából.

(Spiegel, Haug és Hübschmann után, M. M.)

1) Mindazok előtt, kik hallgatni jöttek, előadom most a rólad szóló dicséreteket, mindentudó ur, és Vohumanó (a jó szellem) dics-énekeit. Bölcs Asa! kérem, jelenjen meg kegyelmed az égnek fényében.

2) Hallgasd meg füleiddel, mi legjobb, vedd eszedbe azt, mi szentelen, hogy minden ember kiválaszthassa maga számára az alapelveket, a nagy ítélet előtt. Legyenek részünkön a bölcsek!

3) Ama rossz szellemek, kik ikertestvérek, megismertették, hogy mi a jó és mi a rossz a gondolatokban, szavakban és cselekedetekben. Kik jók, azok tettek különbséget a kettő közt, nem kik rosszat tesznek.

4) Midőn e két szellem összejött, lőn először élet és halál alkotva, hogy végre a legnyomorultabb élet jusson a gonosz részébe s a jónak boldogság.

5) E két szellem közül a rossz a leggonoszabb cselekedeteket választotta; a szellem pedig, kinek ruhája a meg nem rendíthető ég, azt választotta, mi igaz; valamint azok, kik derék tényeikkel valódi örömet szereznek Ahuramazdának.

*) E hymnus szerzője.

6) Azok, kik a Devákat tisztelték és meg lőnek csalva, nem tettek helyes különbséget a kettő közt; azok, kik a rossz szellemet választották, összejötték együtt tanácsot tartani... hogy aggodalomteljessé tegyék az ember életét.

7) És neki (a jónak) hatalom, és bölcsességgel erény jutott részébe s az örökkévaló Armaiti maga tette az ő testét erőssé; hatalmadban áll gazdagnak lenni adományai által.

8) De midőn bekövetkezik vétkeiknek büntetése s oh Mazda! hatalmad nyilvánvaló lesz az erény megjutalmazásában, azokkal szemben, kik álnokságot (Druj) szolgáltatnak az Asa (igazság) kezébe.

9) Hadd legyünk akkor azok között, kik előbbre viszik a világot; oh Ahuramazda, oh boldogsággal elhalmozó Asa! Hadd legyen lelkünk ott, hol bölcsesség lakozik.

10) Menthetlenül bekövetkezik akkor a vészes Druj bukása, de Vohumano, Mazda és Asa gyönyörű lakában összegyűjtetnek örökre mindazok, kik jó hirben állnak.

11) Oh emberek, ha ragaszkodtok e parancsokhoz, melyeket Mazda adott. melyeknek tartalma a bűnösre győzelem, az igazra áldás: nem marad ki akkor a győzelem.

(Folytatása következik.)

„Könyvismertetés.”

(Az ellenzéki szellem az iskolában. Irta Gyertyánffy István, a budapesti állami elemi és polgári iskolai tanító-képezde igazgatója. Ára 30 kr.)

Ez a címe annak a 47 lapra terjedő kis füzetnek, melyet midőn olvasóinkkal meg akarunk ismertetni, szeretnénk minél kevesebbet beszélni róla, hogy annál többet beszéltessek magát a szerzőt. Jusson minél több tér neki magának; mert valóban megérdemli. Beható tanulmány tárgyává van itt téve az iskolai élet egyik leggyakoribb jelensége: a növendékek opposíciója a tanári és tanítói „imperiummal” szemben. Szerző nem sorakozik a u. n. „tudományos pedagógia” elméleteit liferáló privilegizált gyárosok közé; mert meg van győződve, hogy főleg a népoktatás embereinek sokkal többet ér a tapasztalatokból csinálni elméletet, mint megfordítva, innen onnan kölcsönzött elméletéssel experimentálni. Barátja Plátó, barátja Aristoteles is, de legközelebbi barátja az öntapasztalat és öngondolkodás. Cikkének tárgyát a tapasztalat adta, megírására az ösztönt pedig az élet. A fölvetett alapeszme köré konkrét tapasztalatokat csoportosít, melyek reánk — erdélyrészi reformátusokra — annál érdekeltőbbek, mert szerző éppen a mi főtanodáink egyikének levén a növeltje, találó és tanulságos képeket ad a mi iskolai életünkben is.

Szerző a pedagógiai értelemben vett ellenzéki szellemet, Lange tanár után, úgy határozza meg, hogy az nem egyéb, mint az egyes növendékek, vagy a növendékek egész közönségének a nevelői tekintély ellen irányuló törekvése. Eredetét a velünk született szabadság-vágyban találhatni fel. Gyarapodik a fejlődő erőnek érzetével. Ezért nem ritkán a

legtehetségesebb növendékeknel nyilvánul a leghamarább. Avatott nevelői szemek előtt nem csak nem veszélyes, sőt inkább örvendetes jelenség, mert a tehetséges ellenzéki szellemükből válnak ki a derék jellemek; tapintatlan bánásmód mellett azonban az iskolai élet egyik leggonoszabb betegségevé fajulhat s tulajdonképpen csak ekkor válik az ellenzéki szellem egyes növendékeknel, vagy a növendékek egész közönségénél ollyszerü törekvéssé, mely közvetlenül és szándékosan a nevelői, tanítói tekintély megingatására, vagy megsemmisítésére irányul.

Az ellenzéki hajlam lélektani eredetét szerző abban látja, hogy az emberi szellem természetszerű fejlődési folyamatában a nevelésnek korlátozó behatásai többnyire kellemetlenül érintik a növendéket s ezek ellenében a visszahatás aztán, a különböző vérmérséklet szerint, néha félénk zárkózottságban, néha valóságos opposícióban nyilvánul. Gyakran megesisik, hogy a visszahatásnak ez e két neme egy sajátszerű vegyülekben, az ellenzéki arckifejezésben jelentkezik. Ez az, mi rendszeren leghamarább kihozza sodrából a tapasztalatlan tanítót; midőn a tanítványnak egyszerre csak arcára ül egy bizonyos „eltérő vélemény“ és a nélkül, hogy az valamely határozott tényben, vagy ingerlési szándékban nyilvánulna, egész magaviseléséből kiérzik az ellenzéki szellem. Ez, ha maliciából származik, kétségkívül igen bosszantó s a tanítóra föltötte kellemetlen lehet. De olykor olykor nem abból származik, hanem csak olyan önkénytelen és ártatlan sajátszerűsége a növendéknek, melyen ő maga sem segíthet s melynek természetes magyarázatát egyetlen mélyebb pillantás megtalálhatná. E tekintetben ne bízzék senki tulságosan a maga emberismeretében. Szerző önmagáról beszél el egy tanulságos esetet, hogyan utasította ki egyik kezdő s így előtte még ismeretlen tanítványát az osztályból azért, mert a fiúnak azon ártatlan, de feltűnő szokása volt, hogy mihelyt a tanár figyelme reá irányult, sajátszerű mosolygó arcot öltött. A lélektani tévedésnek szerző még az nap nyomára jött és mindent jóvá tett. Ebből aztán a hirtelenkedése miatti megbánáson kívül azon tapasztalatot szerezte, hogy óvakodni kell a növendékekkel szemben minden indulatos rögtön-bíráskodástól még azon esetben is, ha a káros ellenzéki szellemnek a legkétségbevonhatóbb nyilvánulásaival állanak is szemben. Ily esetekre szerző azon eljárást javasolja, hogy a tanító megőrizve kedélye nyugodtságát, hívassa magához tanítványát bizalmas négy szemközti beszélgetésre. Már magában az, hogy tanítójának lakására kell mennie, elevebb benyomást gyakorol az ifjura s az első néhány szónál nem lesz nehéz folismerni, hogy valódi maliciával, vagy pedig ártatlansággal van-e dolgunk? A jobb érzésű ifjakat ez eljárás inkább kiméli, a rosszakat pedig inkább megviseli. Egy-egy ilyen négy szemközti jelenet, olykor egy önkénytelen szerencsés ihlet által is támogatva, sokszor csinált már valóságos Pálokát a Saulokból. Természetes, hogy ilyenkor az egyének és a körülmények különfélesége mindig más meg más eljárást fog előnkbe szabni, csak egyben ne lenne soha különbség és ez: hogy mindig nyugodt és mindig szeretetteljes legyen a tanító beszéde! A netalán támadó „eltérő vélemény“ bogját nem tanácsos mindig csak a tekintély éles kardjával metszeni ketté. Csak a tudatlan és charlatán tanító kénytelen mindegyre előrántani ezt a fegyvert; tán azért is szokott az nála oly hamar elkopni. Mindenek felett, ajánlja a szerző a tanítónak, kívált ha gyakrabban kezdenek előfordulni iskolájában az ellenzéki események, a lelkiismeretes és szigorú önbírálatot.

(Folytatása következik.)

KÜLÖNFÉLÉK

= Tudomására kivanom hozni az illetőknek, hogy a f. 1876. évi papi-szigorlat ideje szeptember hó 3 dikára állapított meg; egyszersmind figyelmeztetem az érdeklettek, hogy dolgozataikat augusztus hó elejére küldjék be. N.-Enyed, 1876. jun. 20. Gárda József, igazgató.

= Új meglepetésre ébredtünk. A Kovács Albert által Budapesten szerkesztett szép, piros borítéku „Egyházi szemle“ — meghalt e hó végén. Akarjuk mondani, átvoltadt a Bartók György ur itatós papirosába. Kovács Albert „egésségi állapota“ miatt mondott le a szerkesztésről s ezzel szemben részvétünket el nem tagadhatjuk; — ámbár, a következő passus: „mig isten élni enged, folyvást harcolni fogok azon eszmék és törekvések ellen, melyeket eddig támadtam“ — azt sejteti, hogy Kovács Albertnek ellenünk intézett támadásai a Királyhágón túl oly kevés előfizetőre találtak, hogy szükségének látatott a harc színhelyét Erdélybe tenni át, hol — kétségen kívül — sikerülni fog az egyházi legmagasb pártfogás alatt megindult lapnak tán valamivel több előfizetőt összekorteszni. A hadi terv elég ügyesen van kifundálva. Most már csak minket kell valahogyan láb alól eltenni s elmondhatják az enyediék, hogy: rend uralkodik — Varsóban! Nó, ezt ugyan várhatják.

= Deák Mihály, n.-körös tanár, kit olvasóink is eléggé ismertek, mert lapunkban „egy orthodox“ álnév alatt egy néhány cikket irt, meghalt, Alvincen, szülötte földén. Egy szépen fejlődött ifju ember volt, ki bár velünk ellentétes iskolához tartozott, de minden kétségen kívül díszére vált volna a pályának, melyre valódi hivatással lépett. A szép remények immár porba omlottak s mi fájó szívvel sohajtunk sirja felett: nyugodj csöndesen, ki sokat szenvedtél s a célnál kellett lerokkadnod!

= Fábrián Dániel népszerű halotti beszédeit illetőleg, több oldalról érkezvén hozzám felszólítás, hogy az aláírási határidőt hosszabbítsam meg, ezen fölbívnak igen szívesen teszek eleget s újabb határidőül f. évi jul. 15-ét tűzöm ki. Ezen határidőig hozzám érkező szíves megrendelések 2 frt 50 krjával fognak expedílatni, azontul pedig csak a magasabb bólti áron fogom adhatni. Teljes tisztelettel, Petrik Géza.

= Előfizetési felhívás, Fejes István sárorsalja-ujhelyi ref. lelkész „egyházi beszédeinek“ II-ik kötetére. Azon általános szíves fogadtatás, melyben a szerző egyházi beszédeinek I. füzetére részesült s azon kiemelő bírálat, melylyol azt a legilletékesebb egyházi irodalmi tekintélyek kiténtették, megerősítették bennünk azon hitet, hogy a fonnérített egyházi beszédek II-ik füzetének kiadása által a magyar protestáns egyház szónoklati irodalmának kiváló szolgálatot teszünk. A közönség ismeri a szerző beszédeinek irányát, minél fogva legyen szabad reménylenünk a minél számosabb megrendelést, a mi lehetővé fogja tenni, hogy a szerző ily nemű munkáinak kiadását annak utána is folytathassuk. A csinosan kiállítandó mű előfizetési ára 2 frt o. ért. Egyidejűleg becses figyelmükbe ajánljuk szerzőnek a közelebb megjelent „Temetési beszédek“ I.-ső füzetét (27 beszéd és ima, 8-ad rétt, 140 lap), mely megrendelhető nálunk 1 frtért o. é. Az előfizetési pénzek legkényelmesebben posta-utalvánnyal küldhetők be, mely esetben a csomag bérmentve szállittatik. Klein Alfréd könyvkereskedése S. A. Ujhelyen.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Felolós szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betüivel Kolozsvárt.

Maai számunkhoz van mellékelve az „Erd. ev. ref. egyházker. egyház-jogának“ 22 ive.